

Økonomisk ulikhet i Norge i det 21. århundre

TALL

SOM FORTELLER

RAPPORTER / REPORTS

2021/33

Rolf Aaberge, Magne Mogstad, Ola L. Vestad og Arnstein Vestre

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

©Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Rettet 3. desember 2021, side 34, 35, 47,
48, 54, 55, 58, 59, 61, 85.

Publisert: 25. november 2021

ISBN 978-82-587-1422-1 (trykt)
ISBN 978-82-587-1423-8 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av kondifensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimalskilletegn	,

Forord

Denne rapporten beskriver utviklingen i inntekts- og formuesulikhet i Norge i perioden 2001–2018, samt fordelingen og den omfordelende effekten av skatter og avgifter. Datagrunnlaget for analysen er i hovedsak registerdata. Rapporten gir også resultater for utviklingen i ulikhet mellom inntektsgrupper og regioner. I rapportens siste kapittel sammenlignes resultatene med tilsvarende tall hentet fra offisiell statistikk i USA.

Arbeidet med rapporten er utført som en del av to forskningsprosjekter finansiert av Norges forskningsråd, prosjektnummer 261985 og 295901.

En mindre del av dataene stammer fra Forbruksundersøkelsen 2001–2009 og 2012. Disse dataene er tilrettelagt og stilt til disposisjon i anonymisert form av NSD – Norsk Senter for forskningsdata AS. NSD er verken ansvarlig for analysen av disse dataene eller de tolkninger som er gjort.

Statistisk sentralbyrå, 25. november 2021

Linda Nøstbakken

Sammendrag

Formålet med denne rapporten er å beskrive utviklingen i ulikhet i Norge i perioden 2001–2018. Rapporten beskriver ulikhet i inntekt og formue, fordelingen av skattebyrden og graden av progressivitet i skatte- og avgiftssystemet. I tillegg sammenlignes fordelingen av skattebyrden og progressiviteten i skatte- og avgiftssystemet i Norge med fordelingen av skattebyrden og progressiviteten i skatte- og avgiftssystemet i USA.

Rapporten supplerer den offisielle inntekts-, formues- og skattestatistikken med ny informasjon om inntekts- og formuesfordelingen i Norge ved å sammenlikne målene for inntekt, formue og skatt som benyttes i offisiell statistikk med mer fullstendige mål for inntekt og formue. I målingen av inntekt inkluderes følgende tre inntektskomponenter som er utelatt fra inntektsmålene som benyttes i offisiell statistikk: (i) personlige eieres andel av tilbakeholdte overskudd i private selskaper; (ii) verdien av bolig tjenester for boligeierhushold; og (iii) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer (unntatt aksjer). I tillegg belyser vi fordelingseffekten av verdien av kommunale tjenester ved å studere ulikhet i fordelingen av et utvidet inntektsmål som inkluderer verdien av kommunale tjenester. I målingen av formue benyttes et mål for boligformue som er basert på faktiske markedsverdier (observert i transaksjonsdata) i stedet for beregnede verdier fra skattemeldingen.

Abstract

This report describes the development in inequality in Norway in the period 2001–2018. We study inequality in income and wealth, the distribution of the tax burden, and the degree of progressivity in the tax system. In addition, the final chapter compares measures of the distribution of the tax burden and the progressivity of the tax system in Norway with corresponding measures for the U.S.

The report complements official statistics on income, wealth, and personal taxes by comparing the measures for income, wealth, and taxes used in official statistics with more complete measures for income and wealth. The measurement of income includes the following three income components that are omitted from the income measures used in official statistics: (i) personal owners' share of retained earnings in private companies; (ii) the value of housing services for homeowner households; and (iii) capital gains on real estate and financial assets (excluding shares in private companies). In addition, we examine the distributional effects of the value of local public services by studying inequality in the distribution of an extended measure of income which includes the value of municipal services. The measurement of wealth includes a measure of real estate wealth which is based on actual market values (observed in transaction data) instead of estimated values from the personal tax returns.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Innledning	7
2. Inntektsulikhet	10
2.1. Definisjon av inntekt og populasjon i studier av inntektsfordeling	10
2.2. Ulikhet i bruttoinntekt	12
2.3. Ulikhet i inntekt etter skatt	18
2.4. Utviklingen i inntekt etter skatt	22
2.5. Figurer	24
3. Formuesulikhet	36
3.1. Ulikhet i nettoformue	37
3.2. Utviklingen i nettoformue	39
3.3. Figurer	41
4. Forskjeller mellom by og land	49
4.1. Utviklingen i inntekt	50
4.2. Utviklingen i formue	50
4.3. Figurer	52
5. Skatter og avgifter	60
5.1. Gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenter	63
5.2. Fordelingen av skattebyrden	64
5.3. Skatter og avgifter, sparing og konsum	64
5.4. Figurer og tabeller	66
6. Kommunale tjenester	73
6.1. Ulikhet i utvidet inntekt	75
6.2. Figurer	77
7. Norge og USA	81
7.1. Utviklingen i inntekt	81
7.2. Fordelingen av inntekt og skatt	82
7.3. Gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenter	83
7.4. Figurer og tabeller	84
8. Oppsummering	89
Figurregister	94
Tabellregister	95
Vedlegg	96
A. Dekomponering av Gini-koeffisienten	96
B. Estimering av Gini for utvidet inntekt, 2014–2018	98
C. Inntektsmålet til Congressional Budget Office	100
D. Øvrige figurer	102

1. Innledning

Formålet med denne rapporten er å beskrive utviklingen i ulikhet i Norge i perioden 2001–2018. Rapporten beskriver ulikhet i inntekt og formue, fordelingen av skattebyrden og graden av progressivitet i skatte- og avgiftssystemet. I tillegg sammenlignes fordelingen av skattebyrden og progressiviteten i skatte- og avgiftssystemet i Norge med fordelingen av skattebyrden og progressiviteten i skatte- og avgiftssystemet i USA.

Rapporten supplerer den offisielle inntekts-, formues- og skattestatistikken med ny informasjon om inntekts- og formuesfordelingen i Norge ved å sammenlikne målene for inntekt, formue og skatt som benyttes i offisiell statistikk med mer fullstendige mål for inntekt og formue. Tilsvarende som i Aaberge et al. (2020) tar denne studien hensyn til den delen av årsresultatene som spares i selskapene; dvs. at personlige eieres andel av tilbakeholdt overskudd i private selskaper blir inkludert i målingen av inntekt. I tillegg inkluderes følgende inntektskomponenter som er utelatt både i offisiell statistikk og i Aaberge et al. (2020):

- (i) verdien av boligjenester for boligeierhushold,
- (ii) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer (unntatt aksjer).

I et eget kapittel belyser vi også fordelingseffektene av kommunale tjenester ved å studere ulikhet i fordelingen av et utvidet inntektsmål som inkluderer verdien av kommunale tjenester. I målingen av formue benyttes et mål for boligformue som er basert på faktiske markedsverdier (observert i transaksjonsdata) i stedet for beregnede verdier fra skattemeldingen.

Kapittel 2 beskriver utviklingen i inntektsulikhet (målt ved Gini-koeffisienten) og utviklingen i inntekt etter skatt for personer i ulike deler av inntektsfordelingen. Både for bruttoinntekt og for inntekt etter skatt finner vi at inntektsulikheten har økt siden 2001. Vi finner også at ulikheten har vært mye høyere enn det som framkommer av offisiell statistikk, spesielt etter at utbytteskatten ble innført i 2006. Det har vært betydelige svingninger i inntektsulikheten over tid. Ulikheten nådde en topp i 2006, etter flere år med kraftig vekst, men falt markert i årene rundt finanskrisen. Ulikheten var på sitt høyeste i 2016, mens den i 2018 var tilbake på omtrent samme nivå som i 2005.

En sammenlikning av utviklingen i inntekt etter skatt for ulike deler av inntektsfordelingen viser en positiv inntektsutvikling både i de nedre, midtre og øvre delene av fordelingen, men også at topp 1-prosenten har hatt en betydelig høyere inntektsvekst enn alle andre inntektsgrupper mellom 2001 og 2018. Dette har ført til at topp 1-prosentens andel av samlet inntekt etter skatt har økt betydelig i denne perioden. Utviklingen i ulikhet har i stor grad vært drevet av inntektsutviklingen blant de

rikeste, og i liten grad blitt påvirket av endringer i fordelingen av lønnsinntekt blant arbeidstakerne.

Kapittel 3 beskriver utviklingen i formue og formuesulikhet. Formuesulikheten målt ved Gini-koeffisienten har økt fra 0,65 i 2001 til 0,69 i 2018, og mesteparten av økningen har funnet sted etter 2012. En sammenlikning av utviklingen i nettoformue i ulike deler av formuesfordelingen viser økt nettoformue i alle deler av fordelingen. Forskjellene i formuesvekst mellom ulike grupper er mindre enn forskjellene i inntektsvekst, men også for formue har det vært høyere vekst blant de rikeste enn i andre deler av fordelingen.

Kapittel 4 beskriver geografisk ulikhet i inntekts- og formuesvekst ved å sammenligne tre regioner: Oslo og Bærum, andre store byer (Bergen, Stavanger og Trondheim) og resten av landet. Vi finner ingen vesentlig økning i inntektsforskjellene mellom by og land i perioden 2001–2018. Forskjellene i nettoformue mellom by og land har imidlertid økt noe.

Kapittel 5 beskriver fordelingen av skatte- og avgiftsbyrden ved å sammenlikne (fordelingen av) faktisk betalt skatt med (fordelingen av) bruttoinntekt, i faglitteraturen kalt (gjennomsnittlig) effektiv skattesats. Vi finner at skattesystemet er progressivt opp til 99. prosentil og regressivt på toppen av inntektsfordelingen, og at gjennomsnittlig skatteprosent har falt betraktelig for topp 1-prosenten over tid. Videre finner vi at lønnsinntakere beskattes høyere enn kapitaleiere innenfor samme inntektsgruppe, og at den gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenten er økende med økt inntekt for lønnsinntakere og fallende med økt inntekt for kapitaleiere.

I andre del av kapittel 5 viser vi hvor store andeler av samlede skatter og avgifter som betales av ulike inntektsgrupper. Vi finner at topp 1-prosenten betaler en betydelig mindre andel av samlede skatter og avgifter enn andelen denne gruppen mottar av samlet inntekt. Kapittelet viser også hvordan bruttoinntekten er fordelt mellom skatt, sparing og konsum. Vi finner at sparingen er negativ eller svakt positiv for de fleste hushold, mens de øverste 10 prosentene sparer betydelige andeler av sin bruttoinntekt. For topp 1-prosenten er sparingen dominert av tilbakeholdt overskudd i selskaper.

Kapittel 6 viser betydningen for inntektsulikheten av å inkludere verdien av kommunale tjenester i inntektsmålet. Vi finner at ulikheten reduseres, men at den likevel er betydelig høyere enn det som framgår av offisiell statistikk for inntekt etter skatt. Selv om kommunale tjenester har en betydelig omfordelende effekt er den ikke tilstrekkelig stor til å motvirke den økte ulikheten som følger av å inkludere selskapsinntekter, kapitalgevinster og fordelene av å bo i selveid bolig.

Kapittel 7 sammenlikner inntektsutviklingen og progressiviteten i skattesystemet mellom Norge og USA. Både inntektene og skattebyrden er jevnere fordelt i Norge enn i USA, men skattesystemet i USA er i motsetning til i Norge progressivt på toppen av inntektsfordelingen. Dette gjelder selv om

vi inkluderer kommunale tjenester som en del av inntektsmålet i Norge.

2. Inntektsulikhet

I dette kapittelet gjør vi først rede for definisjoner og mål for de inntektsbegrepene som ligger til grunn for beskrivelsen av inntektsulikhet. Deretter beskrives utviklingen i ulikhet i fordelingene av bruttoinntekt og inntekt etter skatt.

2.1. Definisjon av inntekt og populasjon i studier av inntektsfordeling

Definisjon av inntekt

En fullstendig analyse av fordelingen av inntekt før skatt (bruttoinntekt) burde i prinsippet inkludere alle former for inntekter – uavhengig av om inntekten brukes til konsum eller sparing, og uavhengig av hvordan den skattlegges. Et slikt omfattende inntektsbegrep ble foreslått av Haig (1921) og Simons (1938), som argumenterte for at en persons inntekt bør reflektere hvor mye vedkommende kan konsumere uten å tære på formuen. Deres utgangspunkt var den intertemporale budsjettbetingelsen til et hushold, hvor forbruksutgifter er lik inntekt etter skatt minus endring i nettoformue. Dermed blir inntekt før skatt lik summen av forbruk, skatt og endring i nettoformue.

Haig-Simons-inntekt er imidlertid krevende å operasjonalisere, og inntektsmålene som benyttes i faktiske analyser vil både være begrenset av hvilke datakilder som er tilgjengelige og av et ønske om å oppnå størst mulig grad av sammenlignbarhet over tid og mellom land.¹ Statistisk sentralbyrå produserer offisiell statistikk om inntektsfordelingen i Norge, som er i samsvar med internasjonale statistiske standarder bestemt av FN. Den offisielle statistikken tar utgangspunkt i inntektsmål basert på informasjon som rapporteres i skattemeldingene. I skattemeldingene rapporteres yrkesinntekt, offentlige overføringer og kapitalinntekter som kommer til beskatning på personlig hånd. Informasjonen fra skattemeldingen er av høy kvalitet, blant annet fordi omfanget av målefeil begrenses ved at det er ulovlig å oppgi feil inntekt til skattemyndighetene og av utstrakt bruk av tredjepartsrapportering. Men som utgangspunkt for statistikk og forskning om inntekt og inntektsfordeling har skattemeldingen imidlertid noen vesentlige mangler. Disse manglene svekker statistikkens samfunnsøkonomiske relevans og skaper utfordringer for sammenlignbarhet over tid og mellom land.

En sentral svakhet ved skattemeldingene som kilde for måling av inntekt er underrapportering av kapitalinntekter, der selskapsinntekter som ikke betales som utbytte utgjør den viktigste komponenten. Resultatene i denne rapporten viser at størrelsen på de beløpene som blir spart i selskapene

¹ Vi viser til Joint Committee On Taxation (2012) for vurderinger knyttet til valg av inntektsmål i økonomiske analyser.

har økt mye i årene med skatt på utbytte. Skatteendringene har påvirket rapporteringen av kapitalinntekt i skattemeldingene, og dermed svekket sammenlignbarheten til offisiell statistikk over tid. Det samme kan være tilfelle i andre land, men siden omfanget og strukturen kan være forskjellig fra land til land kan sammenlignbarheten av offisiell inntektsstatistikk mellom land være betydelig svakere enn forventet.

I dette kapittelet benytter vi et mål for bruttoinntekt som inkluderer tre viktige inntektskomponenter som ikke rapporteres i skattemeldingene og som dermed er utelatt fra inntektsmålene som ligger til grunn for offisiell statistikk:

- (i) personlige eieres andel av tilbakeholdt overskudd i private selskaper;
- (ii) verdien av bolig tjenester for boligeierhushold;
- (iii) kapitalgevinster for bolig og annen fast eiendom og verdipapirer (unntatt aksjer).

I tillegg har vi studert et utvidet inntektsbegrep som inkluderer et mål for verdien av kommunale tjenester. Resultatene fra denne analysen blir presentert i kapittel 6.

Figur 2.1 viser samlet bruttoinntekt rapportert i skattemeldingen som andel av bruttoinntekt målt som i dette kapittelet. (Se boks 1 for detaljer om hvordan bruttoinntekt er definert.) Inntektene som ikke rapporteres i skattemeldingen er betydelige, spesielt for personer som befinner seg i toppen av inntektsfordelingen. Det har ført til at inntektsulikheten blir betydelig undervurdert i offisiell statistikk, spesielt etter innføringen av utbytteskatten i 2006.

Økonomisk enhet, analyseenhet og populasjon

I studier av inntektsfordelingen er det vanlig å bruke hushold som økonomisk enhet og person som analyseenhet. Noen personer er del av et hushold med mer enn én inntektstaker. De kan dele inntekter og utgifter og dermed oppnå stordriftsfordeler i forbruk. For å kunne sammenligne inntektsnivåer mellom personer i hushold som har forskjellig sammensetning, er det vanlig praksis å ta hensyn til stordriftsfordeler i forbruk ved å summere inntektene i husholdet og justere samlet inntekt for husholdets forbruksbehov (ekvivalensjustering). Dette gjøres ved å dele husholdningsinntekten på en beregnet forbruksvekt for husholdet. Den stordriftskorrigerte husholdsinntekten kalles for ekvivalentinntekt og tolkes som et mål på den økonomiske velferden til personene som lever i samme hushold.² Med begrepet inntektsulikhet menes vanligvis ulikhet i fordelinger av økonomisk velferd for personer.

²For en nærmere gjennomgang av ekvivalensjustering, se f.eks. Atkinson et al. (1995).

Studenter vil typisk i en kortere periode av livet ha relativt lav inntekt, men kompenseres i form av bedre muligheter for høyere inntekt senere i livet. I tråd med vanlig praksis utelater vi personer som er bosatt i studenthushold.

Se boksene 2 og 3 for detaljer om definisjon av populasjonen og hvordan beregningen forholder seg til stordriftsfordeler i forbruk.

2.2. Ulikhet i bruttoinntekt

For å forstå utviklingen i inntektsulikhet er det nyttig å begynne med å belyse utviklingen i ulikhet i fordelingen av bruttoinntekt, altså uten å hensyn til fordelingseffektene av skattesystemet. Figur 2.2 viser andelen av den totale bruttoinntekten som mottas av henholdsvis de 10 prosent rikeste, 1 prosent rikeste og 0,1 prosent rikeste personene. Figuren viser at de 10 prosent rikeste i 2001 mottok 30 prosent av de samlede inntektene i økonomien. Denne andelen økte til 35 prosent i 2006, falt til 31 prosent i 2011 og økte igjen til 35 prosent i 2018. Inntektsandelene til topp 1- og topp 0,1-prosentene har hatt en liknende utvikling. Inntektsandelen til topp 1-prosenten økte fra 10 prosent i 2001 til 15 prosent i 2018, mens inntektsandelen til topp 0,1-prosenten økte fra 4 prosent i 2001 til 8 prosent i 2018.

Figur 2.3 viser ulikheten (målt ved Gini-koeffisienten) i bruttoinntekt, der bruttoinntekt er målt som summen av yrkesinntekt, eierinntekt og offentlige overføringer. I denne figuren er bruttoinntekten ekvivalensjustert (se boks 3), slik at den kan sammenlignes med figur 2.5. Figuren viser at ulikheten målt i ekvivalensjustert bruttoinntekt har økt med 5 prosentpoeng fra 2001 til 2018, en økning på 16 prosent. Det har imidlertid vært store svingninger over tid. Ulikheten nådde en topp i 2006, etter flere år med kraftig vekst, men falt markert i årene rundt finanskrisen. Ulikheten var på sitt høyeste i 2016, men var i 2018 tilbake på omtrent samme nivå som i 2005.

For å gi en økning av Gini-koeffisienten på 16 prosent en intuitiv fortolkning skal vi benytte oss av en hypotetisk skatte- og overføringsreform som vil føre til at Gini-koeffisienten øker med 16 prosent. (Se boks 5 for detaljer.) La oss ta utgangspunkt i fordelingen av inntekt i Norge i dag og videre tenke oss en situasjon der alle personene i Norge betalte samme kronebeløp i skatt lik 16 prosent av gjennomsnittsinntekten, og at den innsamlede skatten ble gitt tilbake som overføringer der personene mottok et beløp lik 16 prosent av den inntekten de hadde før skatten ble innført. En person med inntekt tilsvarende halvparten av gjennomsnittsinntekten før reformen ville tape 16 prosent av sin inntekt på denne reformen, mens en person med inntekt tilsvarende to ganger gjennomsnittsinntekten før reformen ville oppnå en gevinst på 8 prosent av sin inntekt. Ved å endre inntektene til alle personene på denne måten ville Gini-koeffisienten ha økt med 16 prosent.

Figur 2.3 viser også ulikheten beregnet for tre alternative mål for bruttoinntekt:

- (i) Bruttoinntekt målt som i Aaberge et al. (2020). Dette målet inkluderer personlige eieres andeler av selskapsinntekt og selskapsskatt, men ikke verdien av boligtjenester for boligeierhushold eller (realiserte og ikke-realiserende) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer.
- (ii) Bruttoinntekt målt som beskrevet i boks 1, bortsett fra at inntekt fra direkte eierskap i børsnoterte selskaper måles som summen av utbytte og (realisert og urealisert) verdistigning i aksjer.
- (iii) Bruttoinntekt målt som i offisiell statistikk (som bare inkluderer inntekter som realiseres på personlig hånd og rapporteres i skattemeldingen).

Inntektsulikheten er betydelig høyere når inntektsmålet inkluderer både realiserte og ikke-realiserende inntekter.

Figur 2.4 viser sammensetningen av bruttoinntekt for ulike inntektsgrupper. De fleste personer mottar mesteparten av sin inntekt i form av yrkesinntekter eller offentlige overføringer. Eierinntekter utgjør en større andel av bruttoinntekten enn offentlige overføringer for hushold i den øverste halvdel av fordelingen, og mer enn halvparten av bruttoinntekten for topp 1-prosenten. Innad i den øverste prosenten øker eierinntektenes andel av bruttoinntekten betydelig: fra 58 prosent for personene mellom 99. og 99,9. prosentil til 85 prosent for personene mellom 99,9. prosentil og 99,99. prosentil og 97 prosent for den rikeste 0,01 prosenten. Vi ser også at sammensetningen av eierinntekter varierer over inntektsfordelingen. For de 80 nederste prosentene består alle eierinntekter av enten boliginntekter eller andre eierinntekter. For den øverste prosenten er selskapsinntekter den primære formen for eierinntekter.

Boks 1. Slik måler vi bruttoinntekt.

Bruttoinntekt måles som summen av yrkesinntekt, eierinntekt og offentlige overføringer. Yrkesinntekt måles som summen av lønnsinntekter, inntekter fra selvstendig næringsvirksomhet, pensjonsinntekter utover minstepensjonssatsene, syke- og foreldrepenger, samt arbeidsgiveravgift og 25 prosent av selskapsskatten for sysselsatte som mottar lønnsinntekt fra private selskaper. (Se boks 14 i kapittel 5 for mer om skatteinsidens og en oversikt over insidensantakelsene som ligger til grunn for beregningene i denne rapporten.) Eierinntekt måles som summen av selskapsinntekt (definert som i Aaberge et al. (2020)), verdien av boligtjenester for boligeierhushold og (realiserte og ikke-realiserende) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer (unntatt aksjer), og eierandel ganger 75 prosent av selskapsskatten for

eiere av private selskaper.

Den viktigste forskjellen mellom inntektsmålene som brukes i denne rapporten og målene som brukes i offisiell statistikk, er at målene som brukes i offisiell statistikk bare inkluderer inntekter som realiseres på personlig hånd og rapporteres i skattemeldingen. Inntektsmål som avgrenses til inntekter som realiseres på personlig hånd er problematiske blant annet fordi de påvirkes av hvordan inntekten fordeles mellom sparing og konsum. Slike inntektsmål er derfor ikke egnet til å beregne den reelle progressiviteten til et skattesystem eller hvor mye av den totale produksjonsverdien som tilfaller ulike personer og hushold (f.eks. kapitaleiere og arbeidere).

Økonomisk teori krever at det er en regnskapsmessig sammenheng mellom inntekt, sparing, konsum og formue. Den årlige inntekten (inkludert kapitalgevinster) fordeles mellom konsum og sparing, og sparing kan defineres som årlig endring i nettoformue. For at denne regnskapsmessige sammenhengen skal holde er det nødvendig å ta høyde for både realiserte og ikke-realiserte gevinster på samtlige formueskomponenter. Og for at målene på inntekt og formue skal være internt konsistente er det nødvendig å inkludere avkastningen på samtlige formueskomponenter i målet på årlig inntekt. Siden målingen av inntekt i offisiell statistikk ikke tilfredsstiller sammenhengen mellom inntekt, sparing, konsum og formue, vil endringer i inntekt fra offisiell statistikk ikke kunne benyttes som utgangspunkt for å forklare endringer i fordelingen av formue.

I denne rapporten inkluderes flere inntektskomponenter som er utelatt fra inntektsmålene som benyttes i offisiell statistikk:

- (i) Verdien av boligjenester for boligeierhushold måles på samme måte som i Eika et al. (2020), altså som leiekostnadene som ville påløpe dersom husholdet skulle leie en tilsvarende bolig heller enn å eie den. Ettersom vi inkluderer et mål på den økonomiske fordelen av å bo i egen bolig gjør vi også fratrekk for husholdenes renteutgifter, i tråd med anbefalingene fra bl.a. UNECE (2011).
- (ii) Kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer (unntatt aksjer) beregnes på samme måte som i Eika et al. (2020). I tillegg tar vi hensyn til realgevinster på lån og realtap på bankinnskudd og kontanter.
- (iii) Personlige eieres andel av private selskapers årsresultat regnes som eierinntekt på samme måte som i Aaberge et al. (2020): Vi erstatter mottatt utbytte og den skattepliktige delen av realisert kapitalgevinst med personlige eieres andel av selskapenes overskudd, dvs. eierandel ganger årsresultat.

Ved å måle selskapsinntekter på samme måte som i Aaberge et al. (2020) tar vi høyde for tilbakeløst overskudd i tillegg til realiserede inntekter. Vi tar derimot ikke hensyn til at verdien av et selskap kan endres som følge av endringer i markedets forventninger om framtidige inntjeningsmuligheter. En eier av et selskap vil kunne realisere en slik kapitalgevinst ved å selge aksjene, og dette er følgelig også en form for (ikke-realiseret) inntekt. Ved å utelate kapitalgevinster får vi et nedre anslag på eiernes selskapsinntekter for selskaper med en verdistigning som overstiger verdistigningen som følger av overskuddet fra inneværende år. Tilsvarende får vi et øvre anslag for selskaper med lavere verdistigning.

Et alternativ til å måle eierinntekter som i Aaberge et al. (2020) er å inkludere kapitalgevinster for selskaper, målt som årlige endringer i aksjekurser. For børsnoterte selskaper observeres aksjekursen ved starten og slutten av året, og kapitalgevinsten (eller tapet) som oppstår ved denne prisendringen kan knyttes til eierne. Effekten av å gjøre denne endringen for børsnoterte selskaper er vist i figurene 2.3 og 2.5. For unoterte selskaper kan vi ikke uten videre måle kapitalgevinst på denne måten; dels fordi markedsprisen på aksjene i unoterte selskaper sjelden observeres, og dels fordi det kan være kostbart for eierne å realisere gevinster, for eksempel hvis verdien av selskapet er nært knyttet til eiernes humankapital.

Boks 2. Hvem er med i beregningen av inntektsulikhet?

Analysepopulasjonene i denne rapporten varierer mellom kapitlene og er i tråd med vanlig praksis i forskningslitteraturen for hvert av de aktuelle temaene som studeres.

I kapitlene som omhandler inntektsulikhet og inntektsutviklingen i Norge (kapittel 2, 6 og deler av kapittel 4) er populasjonen definert ved alle personer som er bosatt i et privathushold i Norge, unntatt personer som er bosatt i studenthushold og personer som er registrert bosatt på institusjon. Et hushold består av alle personer som er fast bosatt i samme bolig og som har felles husholdningsøkonomi. Studenthushold er hushold hvor hovedinntektstaker er student. Studenter er definert som personer som mottar stipend fra lånekassen, og som ikke samtidig mottar trygd eller yrkesinntekt over to ganger statens grunnbeløp. For å begrense omfanget av målefeil i beregningen av husholdenes kapitalgevinster utelater vi i hvert år personer i hushold hvor én eller flere personer i husholdet dør i løpet av året. I 2018 utgjorde populasjonen 5 183 438 personer, fordelt på 2 312 964 hushold.

I figurer som deler utvalget inn i inntektsgrupper, utelates personer i hushold med negativ bruttoinntekt. Negativ bruttoinntekt kan forekomme for eksempel for hushold som har store negative eierinntekter.

Boks 3. Hushold og ekvivalentinntekt.

Personer bosatt i hushold kan dele inntekter og utgifter og dermed oppnå stordriftsfordeler i forbruk. For å kunne sammenligne inntektsnivået mellom personer i hushold som har forskjellig sammensetning, er det vanlig praksis å ta hensyn til stordriftsfordeler i forbruk ved å summere inntektene i husholdet og justere samlet inntekt for husholdets forbruksbehov. Dette gjøres ved å dele husholdningsinntekten på en beregnet forbruksvekt for husholdet. Den stordriftskorrigerede husholdningsinntekten kalles for ekvivalentinntekt.

Forbruksvekten beregnes ved hjelp av en ekvivalensskala og informasjon om husholdets sammensetning. Slik tar man hensyn til at hushold med flere personer kan dele inntekter og utgifter, og til at de trenger høyere samlet inntekt enn hushold med færre personer for å oppnå tilsvarende levestandard for hver person. Ved å forbruksvekte tas det også hensyn til at hushold med flere personer vil ha stordriftsfordeler når det gjelder goder som f.eks. TV, vaskemaskin, aviser, elektrisitet og bredbånd.

I denne rapporten er EU-skalaen benyttet for ekvivalensjustering av husholdenes inntekt. EU-skalaen tilordner den første voksne i husholdet forbruksvekt 1, mens øvrige voksne får forbruksvekt 0,5. Barn under 17 år tillegges forbruksvekt 0,3. Denne ekvivalensskalaen forutsetter altså at et hushold på to voksne og to barn vil måtte ha en husholdsinntekt som er 2,1 ganger så høy som en enslig for å oppnå samme økonomiske levestandard.

Boks 4. Inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten.

For å måle inntektsforskjellene mellom alle personene i befolkningen bruker vi Gini-koeffisienten. Vi tar utgangspunkt i hver enkeltpersons ekvivalentinntekt, beregnet som beskrevet i boks 3. Å måle enkeltpersonens inntekt som ekvivalentinntekt istedenfor direkte som personinntekt tar hensyn til at et par kan dele inntekter og utgifter, mens en enslig ikke nyter godt av en slik fordel.

Gini-koeffisienten G tar verdien 0 når alle har lik inntekt og verdien 1 når all inntekt havner hos én person. Jo lavere verdi på G , desto større likhet er det i fordelingen av inntekt. Øker G , betyr det at inntektsforskjellene har økt. Gini-koeffisienten kan uttrykkes som forholdet mellom gjennomsnittsforskjellen i inntekt i befolkningen og 2 ganger gjennomsnittsinntekten; det vil si at hvis både gjennomsnittsnivået og gjennomsnittsforskjellen i inntekt var 500 000 kroner, ville Gini-koeffisienten bli 0,5.

I presentasjonen av Gini-koeffisienten i denne rapporten har vi ganget Gini-koeffisienten med

100, slik at minste verdi er 0 og høyeste verdi er 100, med enheten prosentpoeng.

Gini-koeffisienten er det mest brukte summariske målet for ulikhet både i offisiell statistikk og i forskning. Det skyldes både den enkle grafiske tolkningen i forhold til den relative fordelingen av inntektene og at Gini-koeffisienten er mest følsom overfor endringer i den sentrale delen av én-toppede inntektsfordelinger.

Boks 5. Hva betyr en økning i Gini-koeffisienten på 16 prosent?

For å gi en bestemt økning (eller reduksjon) av Gini-koeffisienten en intuitiv fortolkning skal vi benytte oss av en hypotetisk skatte- og overføringsreform som vil føre til at Gini-koeffisienten øker med 16 prosent. La oss ta utgangspunkt i fordelingen av inntekt i Norge i dag og videre tenke oss en situasjon der alle personene i Norge betalte samme kronebeløp i skatt lik 16 prosent av gjennomsnittsinntekten ($\text{kr } (400\,000 \times 0,16) = 64\,000$), og at den innsamlede skatten ble gitt tilbake som overføringer der personene mottok et beløp lik 16 prosent av den inntekten de hadde før skatten ble innført. Da ville en person som tjente $\text{kr } 200\,000$ betale $\text{kr } 64\,000$ i skatt og få tilbake $\text{kr } (200\,000 \times 0,16) = 32\,000$ som overføring; det vil si at vedkommende ville tape $\text{kr } 32\,000$ og sitte igjen med $\text{kr } 168\,000$ som følge av denne skatte- og overføringsreformen. En person med inntekt på $\text{kr } 800\,000$ ville også betale $\text{kr } 64\,000$ i skatt, men ville få tilbake $\text{kr } (800\,000 \times 0,16) = 128\,000$ som overføring. Det betyr at denne personen ville oppnå en gevinst på $\text{kr } 64\,000$, og etter reformen ville han sitte igjen med en inntekt på $\text{kr } 864\,000$. Ved å endre inntektene til alle personene på denne måten ville Gini-koeffisienten ha økt med 16 prosent.

Boks 6. Hva er et selskap?

I Norge finnes det flere organisasjonsformer for næringsvirksomhet. Den mest utbredte er aksjeselskap (AS), der ingen av eierne av selskapet har personlig ansvar for selskapets forpliktelser, utover det de har investert i selskapet. Et aksjeselskap kan eies av både fysiske og juridiske personer (dvs. andre selskaper). Eierne av et aksjeselskap holder eierbevis (aksjer) som kan kjøpes og selges, og som vanligvis gir rettigheter i selskapet tilsvarende aksjenes prosentandel av de samlede aksjene i selskapet. Et sentralt prinsipp i en markedsøkonomi er at inntektene i et aksjeselskap tilhører eierne av aksjeselskapet, siden det er eierne av selskapet som bestemmer hvordan selskapets inntekter og eiendeler skal disponeres og forvaltes. Selv om et aksjeselskap er en selvstendig juridisk person, er det ikke en person i vanlig forstand. Og selv om selskapets virksomhet og inntekter kan være til nytte for mange interessenter, som eiere, arbeidstakere og konsumenter, har selskapet som sådan ingen egennytte av virksomheten. Overskuddene (årsresultatene) i aksjeselskapene behandles derfor som eierinntekt i denne studien.

Eksempler på andre organisasjonsformer er enkeltpersonsforetak (ENK) og ansvarlig selskap (ANS/DA). Disse organisasjonsformene medfører at deltakerne i selskapet er ansvarlig for selskapets gjeld, og at selskapets inntekter skattlegges på deltakernivå. Inntekter fra slike selskaper regnes i denne rapporten som yrkesinntekt.

Boks 7. Om SSB og offisiell statistikk.

Statistisk sentralbyrå (SSB) har et samfunnsoppdrag som er todelt: Vi skal være den sentrale myndigheten for utvikling, utarbeiding og formidling av offisiell statistikk, og vi skal drive med forskning og analyse, der forskningsvirksomheten blant annet skal støtte opp under statistikkproduksjonen.

SSB samler og produserer offisiell statistikk om bl.a. inntekts- og formuesfordelingen i Norge som er i samsvar med internasjonale statistiske standarder bestemt av FN. (For nyeste versjon, se <https://www.ssb.no/ifhus>.) Men selv om SSBs statistikk baserer seg på internasjonale forpliktelser og samarbeid, der man utvikler og enes om internasjonale standarder, klassifikasjoner og definisjoner, er offisiell statistikk sjelden helt uttømmende.

I tillegg til å samle og produsere offisiell statistikk produserer SSB også forskning, basert på ny innsikt fra forskningslitteraturen og kunnskap om norske forhold, som trekker inn andre relevante aspekter enn de som inngår i den offisielle statistikken. Denne rapporten er et eksempel på forskning som supplerer offisiell statistikk med ny informasjon om inntekts- og formuesfordelingen i Norge. Et annet viktig mål med denne formen for samspill mellom offisiell statistikk og forskning er å bidra til videreutvikling av statistikken for å sikre at statistikken bidrar med relevant informasjon om utviklingen i samfunnet.

2.3. Ulikhet i inntekt etter skatt

Resultatene basert på bruttoinntekter gir verdifull, men begrenset informasjon om ulikhet i fordelingen av inntekt som mål på materiell velferd. Dette skyldes at vi ikke har tatt hensyn til de omfordelende virkningene av skattesystemet. For å belyse betydningen av en mer fullstendig måling av inntekt for beskrivelsen av ulikhet i materiell velferd, tar vi derfor utgangspunkt i hver persons samlede inntekt etter skatt.

Målet for inntekt etter skatt som benyttes i denne rapporten er definert som bruttoinntekt minus skatt. Dette målet avviker fra målet «inntekt etter skatt» som brukes i offisiell statistikk på to måter. For det første er det flere forskjeller i målene for bruttoinntekt, som beskrevet i boks 1. For det

andre bruker vi et mål på skatt som er forskjellig fra det som brukes i den offisielle inntekts- og skattestatistikken for personer, hvor skatt er gitt ved summen av inntekts- og formuesskatt som betales til kommune, fylke og stat pluss medlemsavgift til folketrygden. Vi tar utgangspunkt i det samme målet, og gjør tre endringer:

- (i) Vi erstatter faktisk betalt utbytteskatt med et mål som fordeler utbytteskatten over tid i henhold til samlet utbytte og samlet selskapsinntekt i perioden 2006–2018. (Se boks 8 for detaljer om hvordan vi beregner utbytteskatt.)
- (ii) Vi inkluderer arbeidsgiveravgift og selskapsskatt (fordelt mellom eiere og lønnstakere) på samme måte som i målet for bruttoinntekt.
- (iii) Vi inkluderer kommunal eiendomsskatt.

Figur 2.5 viser ulikheten (målt ved Gini-koeffisienten) i inntekt etter skatt. Figuren viser at inntektsulikheten har økt med 8 prosentpoeng fra 2001 til 2018, en økning på 29 prosent. Figuren viser også at det har vært store svingninger over tid; først og fremst som følge av finanskrisen i 2008 og de påfølgende 2-3 årene, mens fallet i 2017 skyldes lavere boligprisvekst enn årene før. Ulikheten var på sitt høyeste i 2006 og 2016. Da lå den henholdsvis 12 og 13 prosentpoeng over 2001-nivået, en økning på henholdsvis 44 og 46 prosent fra 2001. I 2018 var ulikheten tilbake på omtrent samme nivå som i 2005.

Boks 8. Slik beregner vi utbytteskatt.

Når utbytteskatt i år t måles som faktisk betalt utbytteskatt i år t , tas det ikke hensyn til at utbytteskatten er knyttet til realiseringstidspunktet og ikke til opptjeningstidspunktet. Forskjeller mellom realiseringstidspunkt og opptjeningstidspunkt kan gi store utslag i mål på fordelingen av skattebyrden og skattesystemets progressivitet. For eksempel kan en person ha hatt betydelige selskapsinntekter i flere år uten å realisere denne inntekten som utbytte, og følgelig ikke betalt utbytteskatt. Tilsvarende kan en person ha hatt lave selskapsinntekter i ett eller flere år, men realisert tidligere års selskapsinntekt og dermed betalt utbytteskatt.

For å oppnå bedre samsvar mellom realiseringstidspunkt og opptjeningstidspunkt enn det vi får ved å måle utbytteskatt som faktisk betalt utbytteskatt i hvert år, beregner vi utbytteskatt som produktet av tre faktorer: samlet realisasjonsgrad, selskapsinntekt i år t og skattesats for utbytte i år t . Samlet realisasjonsgrad er definert som samlet utbytte og realisert kapitalgevinst delt på samlet selskapsinntekt, alle størrelser summert over årene i perioden med utbytteskatt for personlige aksjonærer (2006–2018). Dersom selskapsinntekten i år t er negativ settes utbytteskatten i år t til null.

En svakhet ved denne metoden er at selskapsinntekten i år t beskattes med skattesatsen i år t , selv om inntekten kan ha vært eller kan komme til å bli beskattet på et annet tidspunkt, med en høyere eller lavere skattesats. Feilene som oppstår som følge av denne svakheten er imidlertid ikke store nok til å påvirke resultatene nevneverdig.

For å gi en økning av Gini-koeffisienten fra 2001 til 2018 på 29 prosent en intuitiv fortolkning skal vi igjen benytte oss av den hypotetiske skatte- og overføringsreformen beskrevet ovenfor. (Se boks 5 for detaljer.) Vi tar utgangspunkt i fordelingen av inntekt i Norge i dag og antar videre at alle personene i Norge betalte samme kronebeløp i skatt lik 29 prosent av gjennomsnittsinntekten, og at den innsamlede skatten ble gitt tilbake som overføringer der personene mottok et beløp lik 29 prosent av den inntekten de hadde før skatten ble innført. En person med inntekt tilsvarende halvparten av gjennomsnittsinntekten før reformen ville tape 29 prosent av sin inntekt på denne reformen, mens en person med inntekt tilsvarende to ganger gjennomsnittsinntekten før reformen ville oppnå en gevinst på 14,5 prosent av sin inntekt. Ved å endre inntektene til alle personene på denne måten ville Gini-koeffisienten ha økt med 29 prosent.

I denne rapporten er målingen av inntekt etter skatt basert på data for observerte inntekter og faktisk betalt skatt. Resultatene viser at ulikheten i fordelingen av inntekt etter skatt er betydelig høyere enn det som framkommer av offisiell statistikk. Et interessant spørsmål er hvor mye ulikheten ville ha blitt redusert hvis hele selskapsoverskuddet hadde blitt skattlagt med samme skattesats som utbytte, uavhengig av hvor mye som ble tatt ut som utbytte. Figur 2.6 viser hvor mye Gini-koeffisienten reduseres som følge av innføringen av en slik hypotetisk skatteendring. For årene da utbytte til personlige aksjonærer var skattepliktig, har vi brukt gjeldende skattesats for det aktuelle året, og for årene uten utbytteskatt (2002-2005) har vi brukt en skattesats på 28 prosent. Vi ser bort fra mulige adferdsendringer som følge av økningen av skatt på selskapsinntekter. Den hypotetiske skatten fører til et markert fall i Gini-koeffisienten, men etter 2005 er nivået på inntektsulikheten likevel betydelig høyere enn det som framgår av den offisielle statistikken.

For å identifisere bidragene til inntektsulikheten fra alle komponentene som til sammen utgjør inntekt etter skatt, bruker vi en simultan dekomponeringsmetode som behandler komponentene på en symmetrisk måte. Dermed vil rekkefølgen vi benytter for å studere effekten av de enkelte komponentene ikke ha betydning for hvilke ulikhetsbidrag vi finner for de forskjellige komponentene. Metoden dekomponerer Gini-koeffisienten i ulikhetsbidraget fra hver av komponentene som til sammen utgjør inntekt etter skatt, dvs. inntektskomponentenes ulikhetsandeler. En inntektskomponents ulikhetsandel er en funksjon av komponentens andel av den samlede inntekten i økonomien og hvor ulikt denne komponenten er fordelt i den betingede fordelingen av komponenten gitt størrelsen på inntekt etter skatt. Den betingede fordelingen av offentlige overføringer gitt inntekt

etter skatt vil f.eks. fortelle oss om overføringene først og fremst tilfaller den nederste eller øverste halvparten i fordelingen av inntekt etter skatt. Dekomponeringen av ulikhet i ulikhetsandeler vil derfor gi oss informasjon om hvilke komponenter som driver endringene i Gini-koeffisienten til fordelingen av inntekt etter skatt. Framgangsmåten for dekomponering i ulikhetsandeler er nærmere beskrevet i bl.a. Aaberge og Andersen (1983) og diskutert i mer detalj i Vedlegg A.

Figur 2.7 viser inntektskomponentenes ulikhetsandeler for perioden 2001–2018. Ulikhetsandelene viser at yrkesinntekt er den inntektskomponenten som bidrar mest til ulikhet i fordelingen av inntekt etter skatt. Grunnen er at yrkesinntekt utgjør en betydelig større andel av inntekt etter skatt enn de andre inntektskomponentene. Ulikhetsbidraget fra yrkesinntekt har variert betydelig i perioden, men ligger i 2018 omtrent på samme nivå som i 2003. Videre viser figuren at ulikhetsbidraget fra boliginntekter også har variert mye, og at variasjonen i ulikhetsbidrag fra denne komponenten henger nøye sammen med prisendringer på boliger. Ulikhetsbidraget fra selskapsinntekt er mer enn doblet i perioden, med en økning fra 7 til 17 prosentpoeng, og var særlig høyt i årene før finanskrisen (2006 og 2007). Resultatene viser at selskapsinntekter har et mye større bidrag til ulikhet enn inntektsandelen skulle tilsi. Dette skyldes at selskapsinntekter er mye mer konsentrert øverst i fordelingen av inntekt etter skatt enn de andre inntektskomponentene. Figuren viser også at skatt virker betydelig mer omfordelende enn offentlige overføringer.

Figur 2.8 viser forholdet mellom Gini-koeffisientene for de betingede fordelingene av komponentene gitt inntekt etter skatt (også kalt konsentrasjonskoeffisienter) og de tilhørende Gini-koeffisientene for fordelingene av inntektskomponentene. Høye positive verdier for denne raten, slik som for selskapsinntekt og yrkesinntekt, betyr at rangeringen av personer etter disse to komponentene er ganske lik den rangeringen de har i fordelingen av inntekt etter skatt. For offentlige overføringer ser vi derimot at denne raten har en negativ verdi av moderat størrelse. Det betyr at rangeringen personene har i fordelingen av inntekt etter skatt er svært forskjellig fra den rangeringen de har i fordelingen av offentlige overføringer. Dette skyldes at personer med lav inntekt etter skatt mottar mye større overføringer enn personer som befinner seg i den øvre delen av fordelingen av inntekt etter skatt.

Det framgår av figur 2.8 at yrkesinntekter har en mindre ulikhetsskapende effekt enn selskapsinntekter, som er den inntektskomponenten som har den sterkeste ulikhetsskapende effekten. Men siden eierinntekter fra selskaper utgjør en mye mindre andel av totalinntekten enn det yrkesinntekter gjør, blir bidraget til ulikhet fra selskapsinntekter (vist i figur 2.7) likevel mindre enn for yrkesinntekt. Ulikheten i fordelingen av boliginntekter og andre eierinntekter varierer betydelig mellom år, noe som kan knyttes til variasjon i boligprisvekst og prisvekst i verdipapirer.

Figur 2.9 viser andelen av inntekt etter skatt mottatt av topp 1-prosenten og tre andre segmenter

i inntektsfordelingen (fordelt etter bruttoinntekt). Den øverste prosentens andel av inntekt etter skatt har økt fra 7 til 15 prosent i perioden, mens inntektsandelene for de nederste 90 prosentene har gått ned, og inntektsandelen til personene mellom 90. og 99. prosentil er tilnærmet uendret fra 2001 til 2018. Når vi sammenligner denne figuren med figur 2.5, ser vi at periodene med høy ulikhet sammenfaller med økning i inntektsandelen til topp 1-prosenten og fall i inntektsandelen til den nederste 90 prosenten av inntektsfordelingen.

For å sette fordelingseffekten av skattesystemet i perspektiv, kan det være nyttig å sammenligne ulikheten i inntekt etter skatt med et kontrafaktisk scenario hvor personene ilegges en skatt som er proporsjonal med bruttoinntekten (flat skatt), istedenfor å skattlegges som i gjeldende skattesystem. Figur 2.10 viser nivå og utvikling i inntektsulikhet i et slikt scenario, hvor vi har tatt utgangspunkt i observert bruttoinntekt og ilagt hver person en proporsjonal skatt som er innrettet slik at staten ville fått inn et skatteproveny tilsvarende det de fikk under gjeldende skattesystem. Vi ser da bort fra mulige atferdsendringer som følge av endringer i skattesatser.³ Skattesatsen som kreves for å oppnå provenynøytralitet i et slikt system varierer mellom 24 prosent (2006) og 42 prosent (2008) i perioden 2001–2018.

Figuren viser at ulikheten er høyere i et system med samme proporsjonale skattesats for alle hushold, men at forskjellen aldri overstiger 3 prosentpoeng i perioden 2006 – 2018. Dette skyldes at det norske skattesystemet er sterkt regressivt øverst i inntektsfordelingen, noe som belyses i nærmere detalj i kapittel 5.

2.4. Utviklingen i inntekt etter skatt

Figur 2.11 viser prosentvis vekst i inntekt etter skatt for alle hushold og for fire segmenter i fordelingen av bruttoinntekt: nederste halvdel, 50.-90. prosentil, 90.-99. prosentil og den øverste prosenten. Figuren viser at alle de fire inntektsgruppene har hatt en økning i inntekt etter skatt i perioden. De nederste 99 prosentene har hatt en inntektsvekst på mellom 15 og 35 prosent for perioden som helhet, og den gjennomsnittlige veksten for alle hushold er på 34 prosent. Den øverste prosenten skiller seg fra de andre gruppene med en betydelig større vekst i årene fram til finanskrisen, et markert inntektsfall fra 2007 til 2008, og en inntektsøkning på 171 prosent for perioden som helhet. Som for utviklingen i gruppenes andel av samlet inntekt, er utviklingen i inntekt etter skatt for den øverste prosenten i stor grad sammenfallende med utviklingen i Gini-koeffisienten.

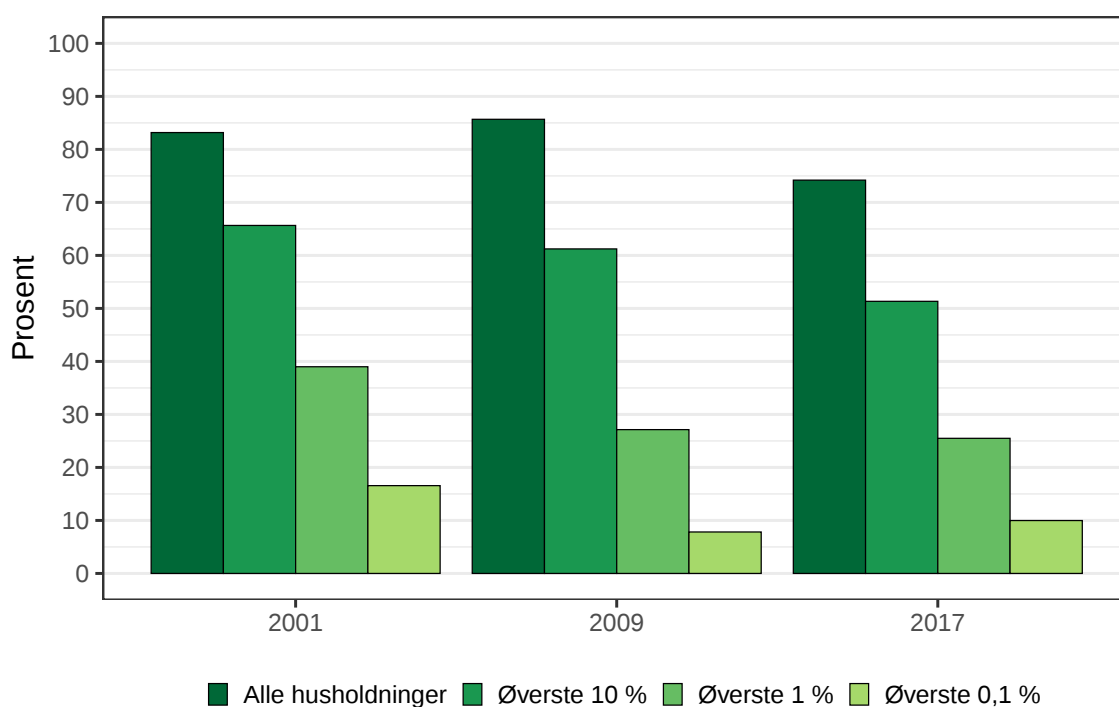
For å forstå hvilke faktorer som driver utviklingen i inntekt etter skatt, er det nyttig å se på veksten

³For et eksempel på en studie som viser hvordan en slik reform kunne slått ut med simulert endring i arbeidstilbud, se Aaberge et al. (2000). Når de tok hensyn til endringer i arbeidstilbudet fant de at ulikheten ble mindre enn ulikheten under det faktiske skattesystemet.

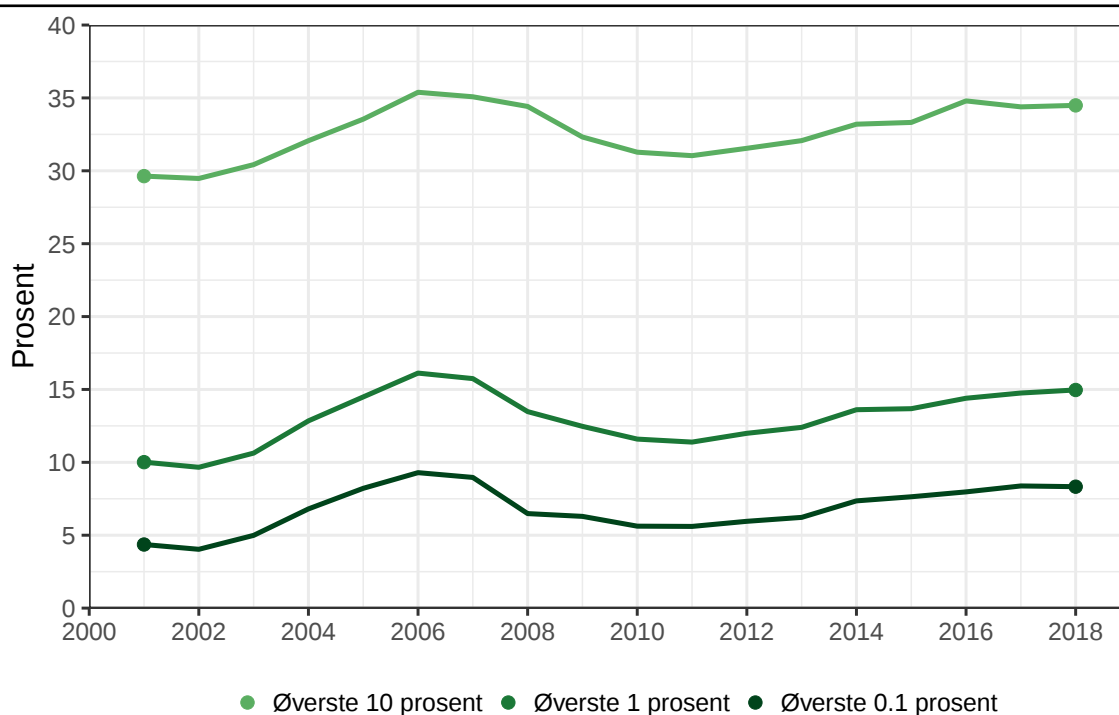
i de ulike inntektsfaktorene for de ulike gruppene. Figur 2.12 viser prosentvis vekst i to inntektsfaktorer som inngår i inntekt etter skatt: eierinntekt og yrkesinntekt. Figuren viser at veksten i inntekt etter skatt for den øverste prosenten i stor grad drives av vekst i eierinntekter, og i mindre grad av vekst i yrkesinntekter, og at forskjellene i inntektsvekst mellom den øverste prosenten og befolkningen for øvrig kan forklares av en sterk vekst i eierinntekter for den øverste prosenten i perioden. Den gjennomsnittlige veksten i eierinntekter var på 6 prosent i perioden 2001–2018, mens de nederste 90 prosentene i bruttoinntektsfordelingen hadde lavere eierinntekter i 2018 enn i 2001, justert for prisstigning. Figuren viser også at den gjennomsnittlige veksten i yrkesinntekter i denne perioden har vært på 36 prosent, og at de nederste 99 prosentene av inntektsfordelingen har hatt en vekst i yrkesinntekter på mellom 30 og 40 prosent i perioden. Den gjennomsnittlige veksten i yrkesinntekter flatet ut rundt 2012, mens gjennomsnittlige eierinntekter har variert mer i perioden, og økt betydelig mer for topp 1-prosenten enn for resten av populasjonen.

2.5. Figurer

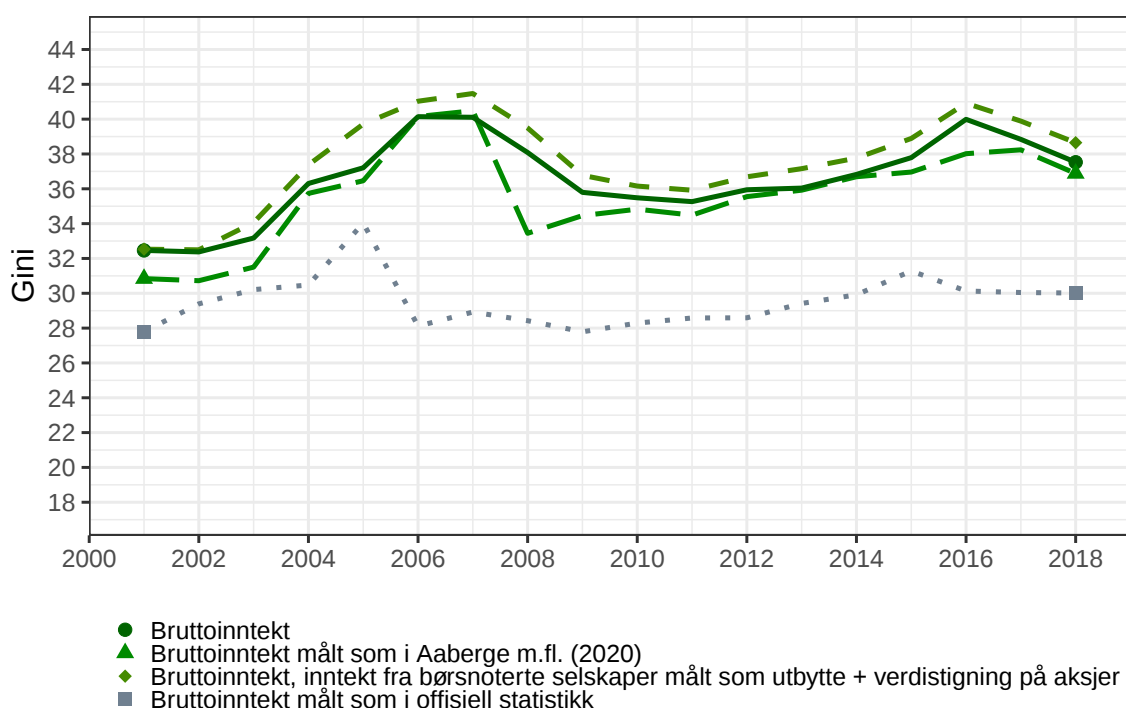
Figur 2.1 Bruttoinntekt i skattemeldingen som andel av et mer fullstendig mål for bruttoinntekt; 2001, 2009 og 2017.

Note: Figuren viser bruttoinntekt rapportert i skattemeldingen som andel av bruttoinntekt målt som i dette kapitlet. Andelene er vist for hhv. alle personer og de øverste 10, 1 og 0,1 prosentene i fordelingen av bruttoinntekt.

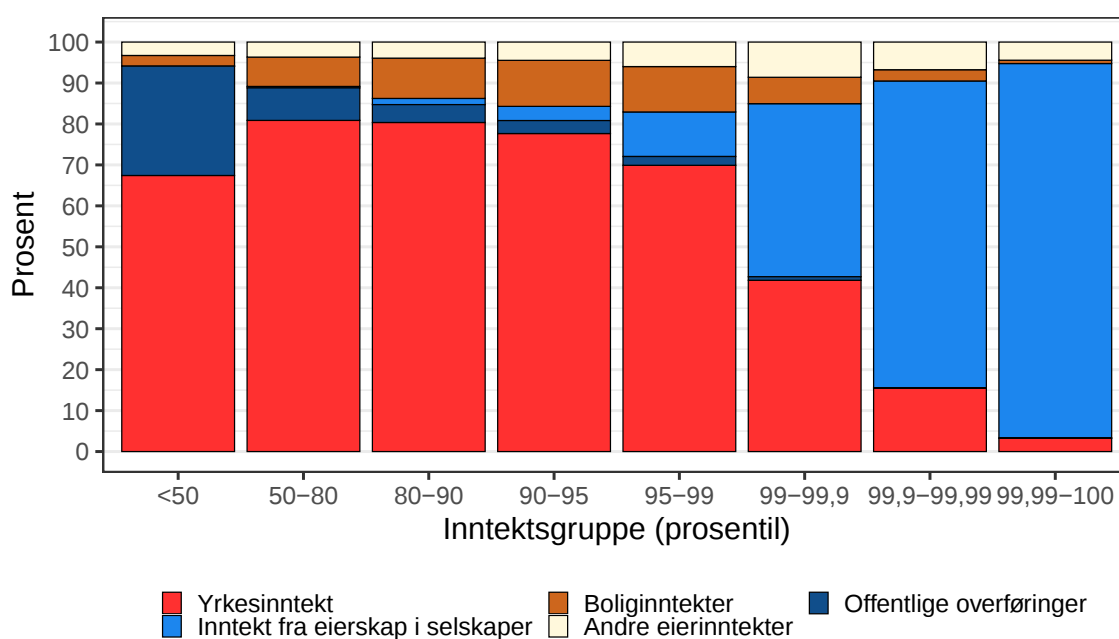
Figur 2.2 Andel av samlet bruttoinntekt for utvalgte grupper øverst i inntektsfordelingen, 2001–2018.

Note: Figuren viser andelen av samlet bruttoinntekt som mottas av tre utvalgte grupper øverst i inntektsfordelingen, for perioden 2001–2018.

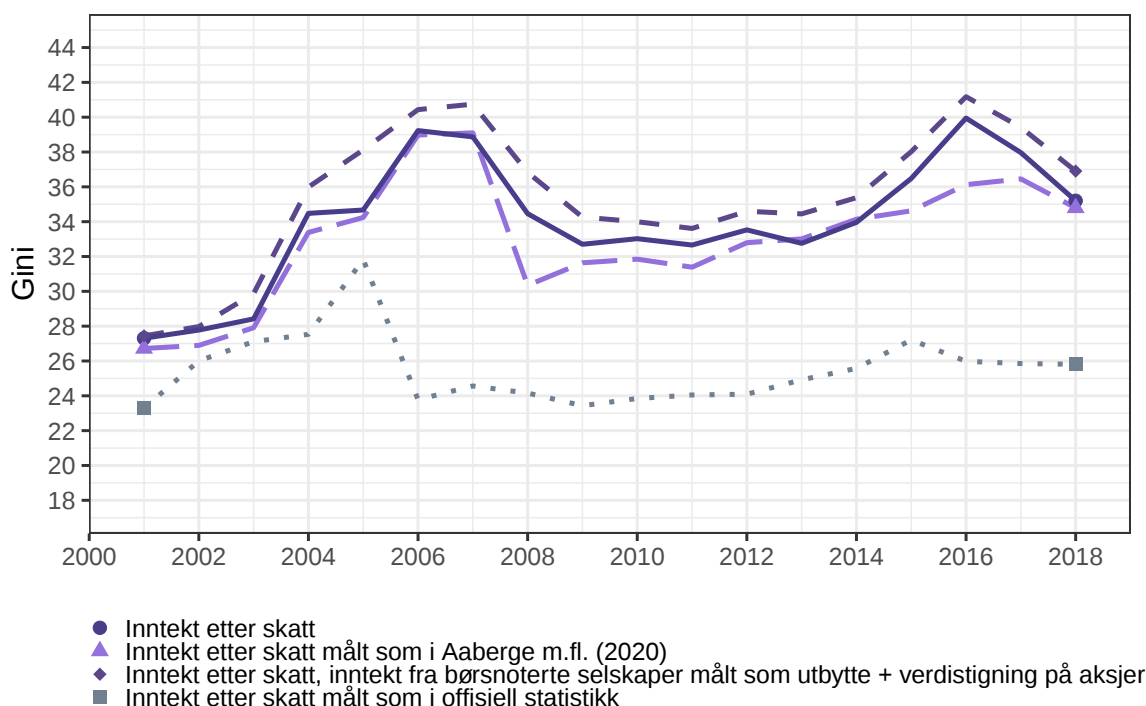
Figur 2.3 Utviklingen i ulikhet i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.

Note: Figuren viser inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten i perioden 2001–2018. Inntektsmålet er ekvivalensjustert bruttoinntekt. Dette målet sammenlignes med tre alternative mål for ekvivalensjustert bruttoinntekt: (i) bruttoinntekt målt som i Aaberge et al. (2020) (som inkluderer selskapsinntekter og eierandel ganger selskapsskatt for eiere av private selskaper, men ikke verdien av boligjenester for boligeierhushold eller (realiserte og ikke-realiserde) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer); (ii) bruttoinntekt målt som beskrevet i boks 1, bortsett fra at inntekt fra direkte eierskap i børsnoterte selskaper måles som summen av utbytte og (realisert og urealisert) verdistigning i aksjer; og (iii) bruttoinntekt målt som i offisiell statistikk (som bare inkluderer inntekter som realiseres på personlig hånd og rapporteres i skattemeldingen).

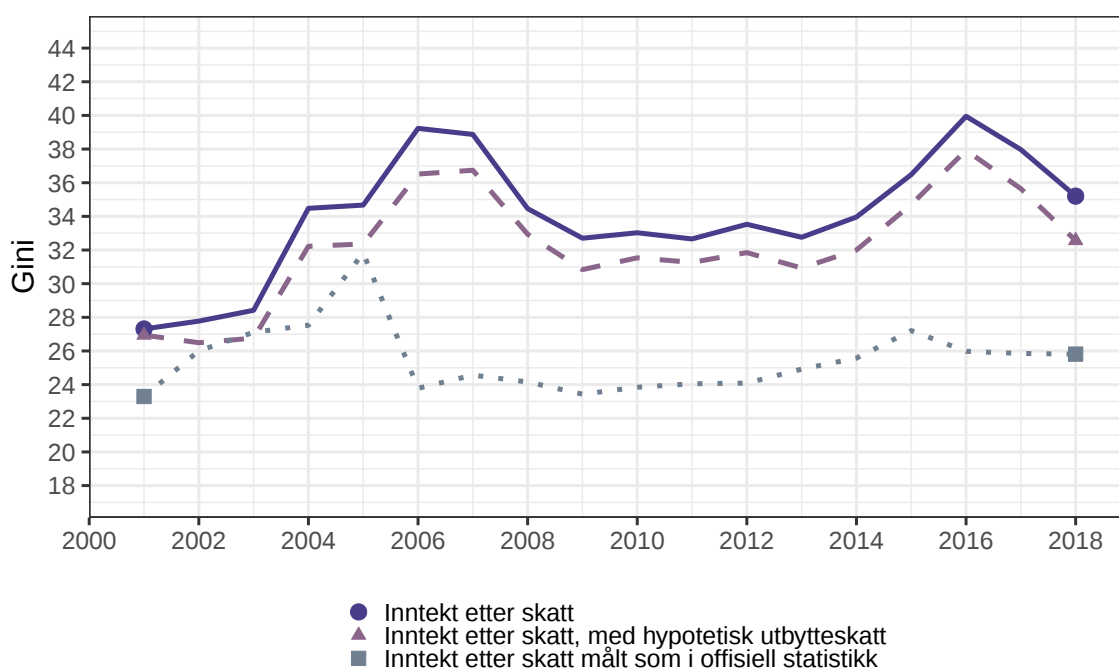
Figur 2.4 **Inntektssammensetningen for forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, gjennomsnitt 2006–2018.**

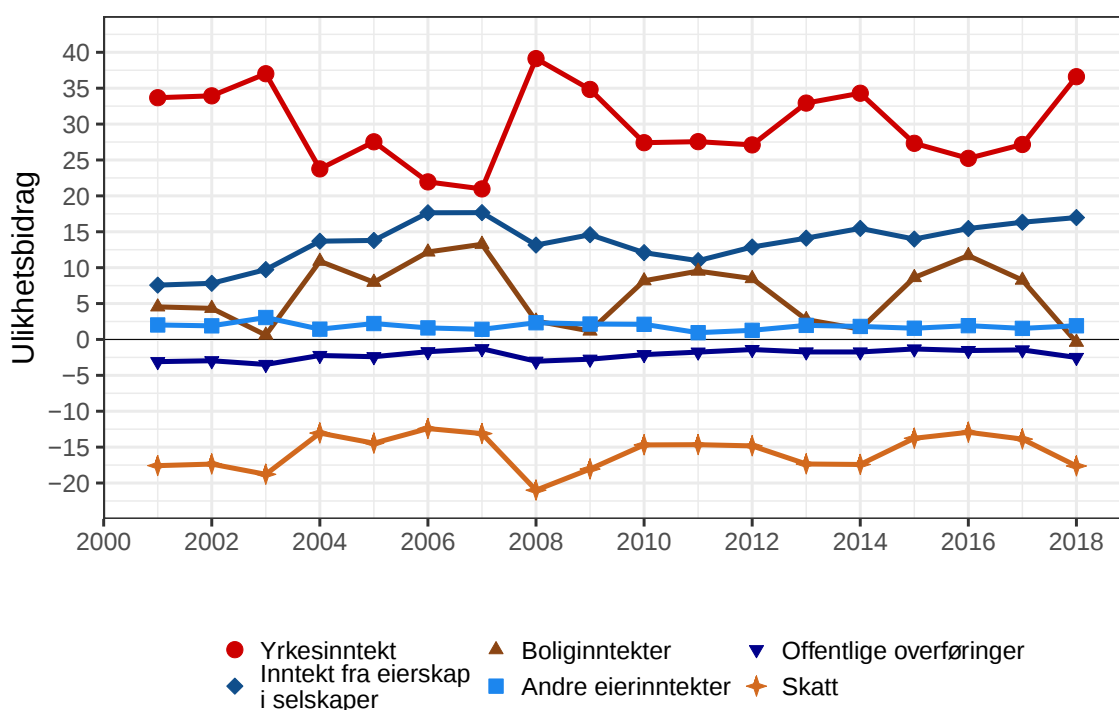
Note: Figuren viser bruttoinntekt fordelt på yrkesinntekt, selskapsinntekt, boliginntekter, andre eierinntekter og offentlige overføringer for forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt. Boliginntekter er målt som summen av verdien av boligjenester for boligeierhushold og (realiserte og ikke-realiserde) kapitalgevinster på boliger og annen fast eiendom, fratrasket renteutgifter. Andre eierinntekter er målt som summen av renteinntekter og kapitalgevinster på verdipapirer (unntatt aksjer). Figuren viser gjennomsnitt for perioden 2006–2018.

Figur 2.5 Utviklingen i ulikhet i fordelingen av inntekt etter skatt, 2001–2018.

Note: Figuren viser inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten i perioden 2001–2018. Inntektsmålet er ekvivalensjustert inntekt etter skatt. Dette målet sammenlignes med tre alternative mål for ekvivalensjustert inntekt etter skatt: (i) inntekt etter skatt målt som i Aaberge et al. (2020) (som inkluderer selskapsinntekter og eierandel ganger selskapsskatt for eiere av private selskaper, men ikke verdien av boligjenester for boligeierhushold eller (realiserte og ikke-realiserde) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer); (ii) inntekt etter skatt hvor bruttoinntekt er målt som beskrevet i boks 1, bortsett fra at inntekt fra direkte eierskap i børsnoterte selskaper måles som summen av utbytte og (realisert og urealisert) verdistigning i aksjer; og (iii) inntekt etter skatt målt som i offisiell statistikk (som bare inkluderer inntekter som realiseres på personlig hånd og rapporteres i skattemeldingen).

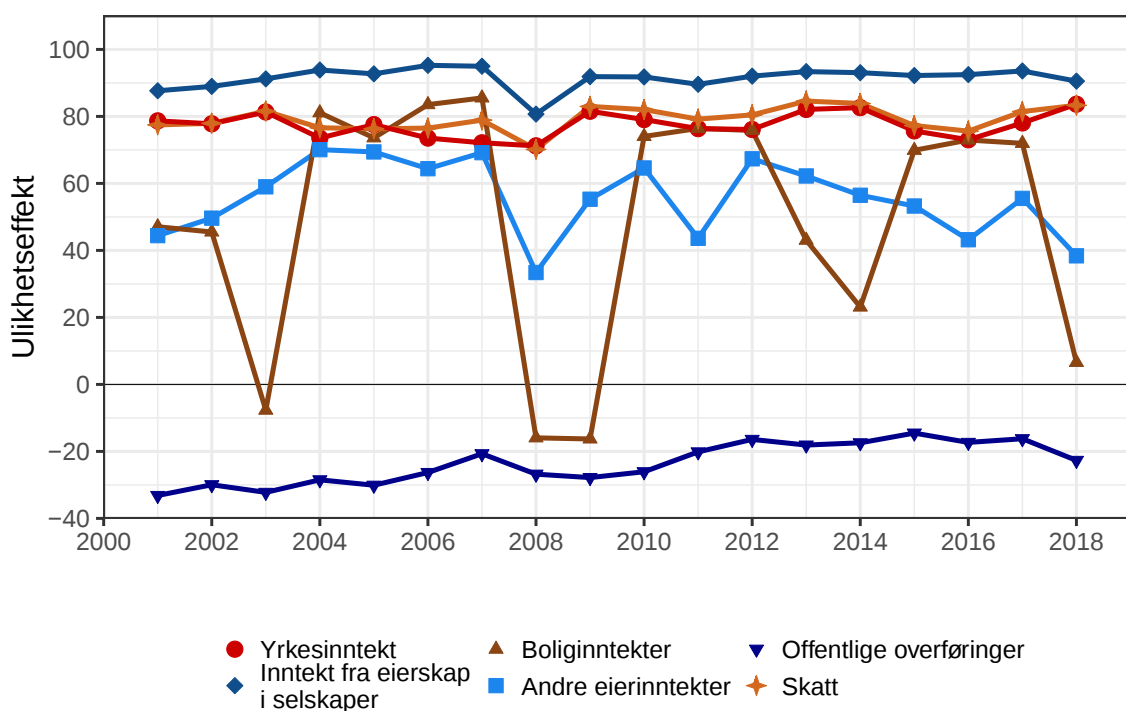
Figur 2.6 Utviklingen i inntektsulikhet med og uten hypotetisk utbytteskatt, 2001–2018.

Note: Figuren viser inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten i perioden 2001–2018. Inntektsmålet er ekvivalensjustert inntekt etter skatt. Dette målet sammenlignes med to alternative mål for ekvivalensjustert inntekt etter skatt: inntekt etter skatt fratrasket en hypotetisk utbytteskatt på all selskapsinntekt, og (ii) inntekt etter skatt målt som i offisiell statistikk.

Figur 2.7 **Inntektskomponentenes bidrag til ulikhet i fordelingen av inntekt etter skatt, 2001–2018.**

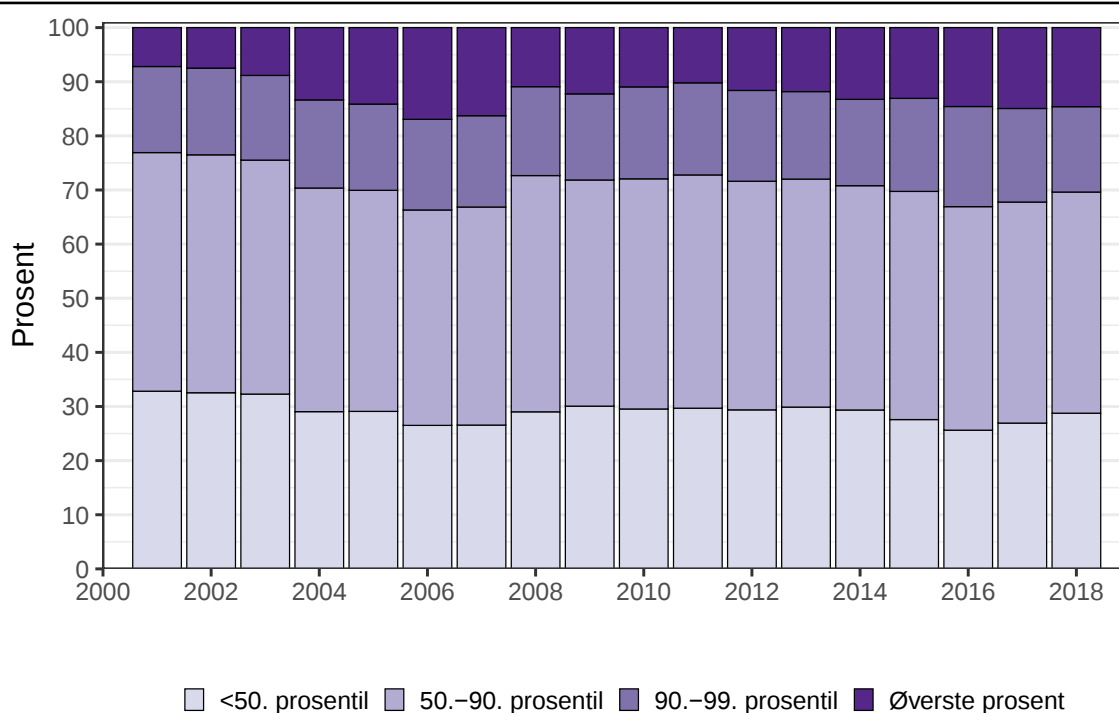
Note: Figuren viser ulikhetsbidraget til Gini-koeffisienten for fordelingen av inntekt etter skatt fra hver av inntektskomponentene i perioden 2001–2018. Den vertikale aksen viser inntektskomponentenes bidrag til Gini-koeffisienten, og linjene summerer seg til Gini-koeffisienten (målt i prosentpoeng) for det aktuelle året. Negative verdier betyr at komponenten bidrar til omfordeling. For eierinntekter vises tre separate komponenter: selskapsinntekter, boliginntekter og andre eierinntekter. Boliginntekter er målt som summen av verdien av boligjenester for boligeierhushold og (realiserte og ikke-realiserde) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom, fratrasket renteutgifter. Andre eierinntekter er målt som summen av renteinntekter og kapitalgevinster på verdipapirer (unntatt aksjer).

Figur 2.8 Forholdet mellom konsentrasjonskoeffisient og Gini-koeffisient for hver av inntektskomponentene, 2001–2018.

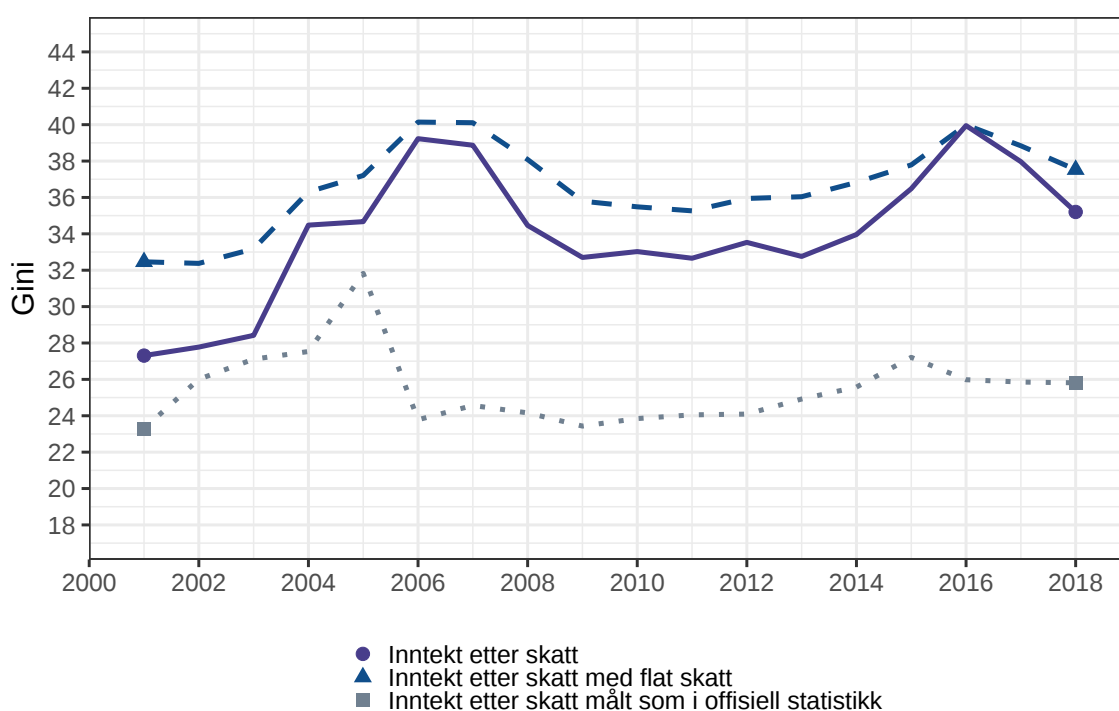
Note: For hvert år viser figuren forholdet mellom Gini-koeffisientene for de betingede fordelingene av komponentene gitt inntekt etter skatt (også kalt konsentrasjonskoeffisienter) og de tilhørende Gini-koeffisientene for fordelingene av inntektskomponentene. Forholdet er ganget med 100 og oppgitt på en skala fra -100 til 100. Jo nærmere raten er 100, slik som for selskapsinntekt og yrkesinntekt, jo likere er rangeringen av personene i fordelingen av inntekt etter skatt med rangeringen de har i fordelingen av den aktuelle komponenten. For offentlige overføringer ser vi derimot at denne raten har en negativ verdi av moderat størrelse. Det betyr at rangeringen av personene i fordelingen av inntekt etter skatt er svært forskjellig fra den rangeringen de har i fordelingen av offentlige overføringer. Dette skyldes at personer med lav inntekt etter skatt mottar mye større overføringer enn personer som befinner seg i den øvre delen av fordelingen av inntekt etter skatt. Figuren viser utviklingen i konsentrasjonskoeffisienten til hver inntektsfaktor relativt til ulikhet i den marginale fordelingen av inntektsfaktoren, dvs. effekten av den endrede rangeringen av inntektsfaktoren i fordelingen av inntekt etter skatt sammenlignet med rangeringen i fordelingen av inntektsfaktoren. I telleren måles Gini-koeffisienten i fordelingen av inntektsfaktoren gitt rangeringen av inntekt etter skatt, mens i nevneren måles Gini-koeffisienten i fordelingen av den samme inntektsfaktoren når vi benytter rangeringen etter inntektsfaktoren.

Figur 2.9 Andel av samlet inntekt etter skatt mottatt av fire forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.

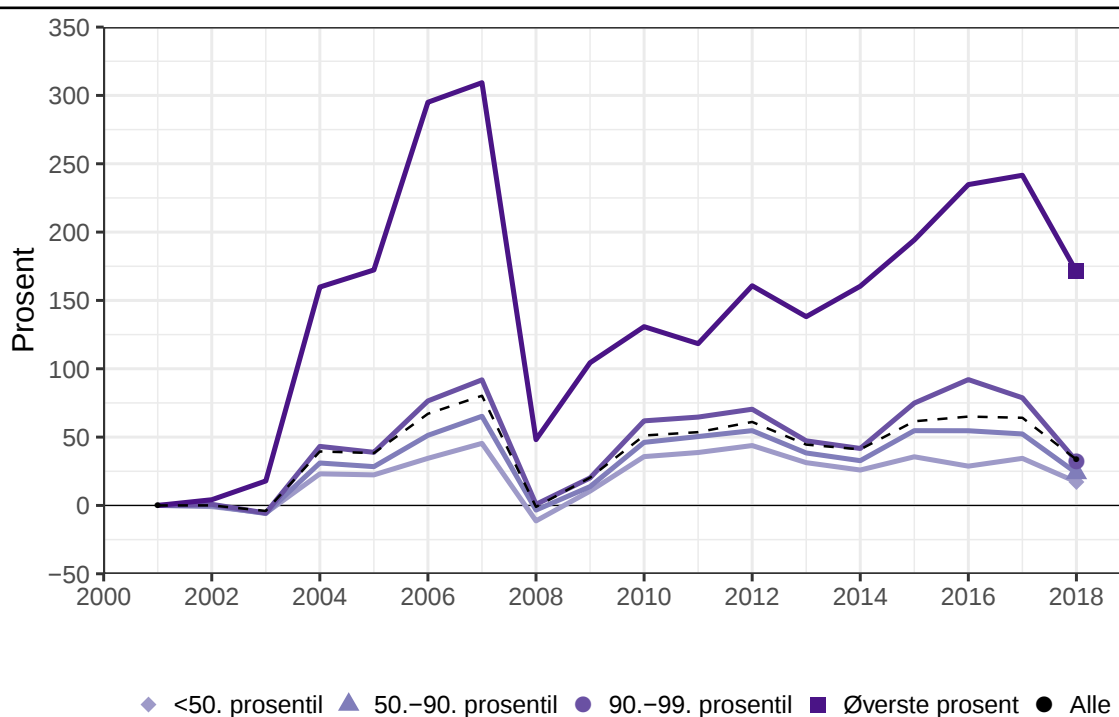

Note: Figuren viser andelen av inntekt etter skatt mottatt av fire forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt i perioden 2001–2018.

Figur 2.10 Gini-koeffisient for inntekt etter skatt med betalt skatt og hypotetisk proporsjonal skatt, 2001–2018.

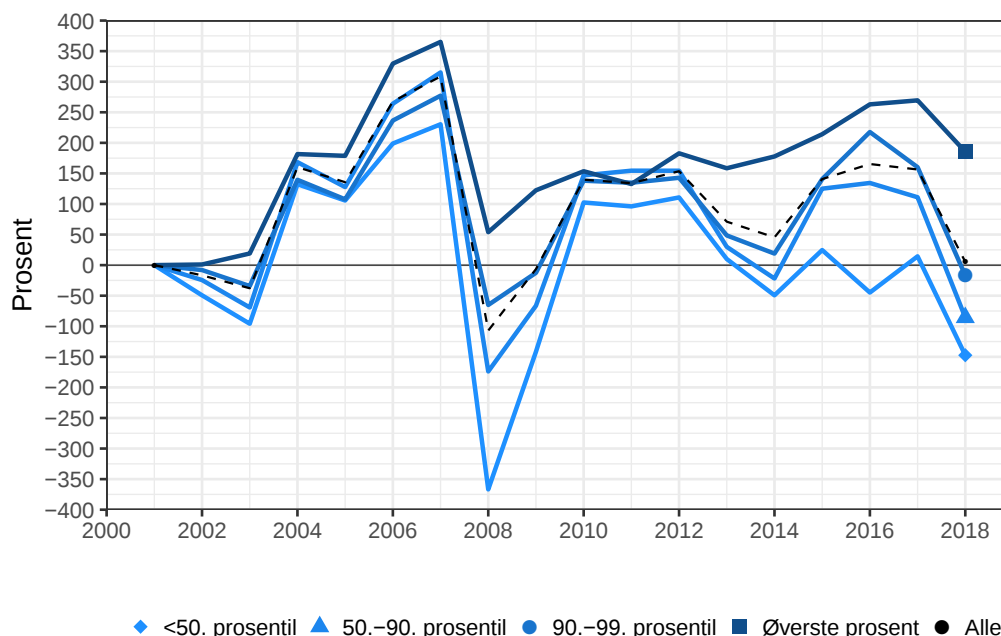
Note: Figuren viser inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten i perioden 2001–2018. Målet for inntekt etter skatt med faktisk betalt skatt blir sammenlignet med et inntektsmål hvor bruttoinntekten til alle personene blir skattlagt med samme skatteprosent, der skatteprosenten blir bestemt slik at staten ville ha fått inn et skatteproveny tilsvarende det de fikk under gjeldende skattesystem. Den proporsjonale skattesatsen varierer mellom 24 (2006) og 42 prosent (2008) i perioden.

Figur 2.11 Prosentvis inntektsvekst for forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.

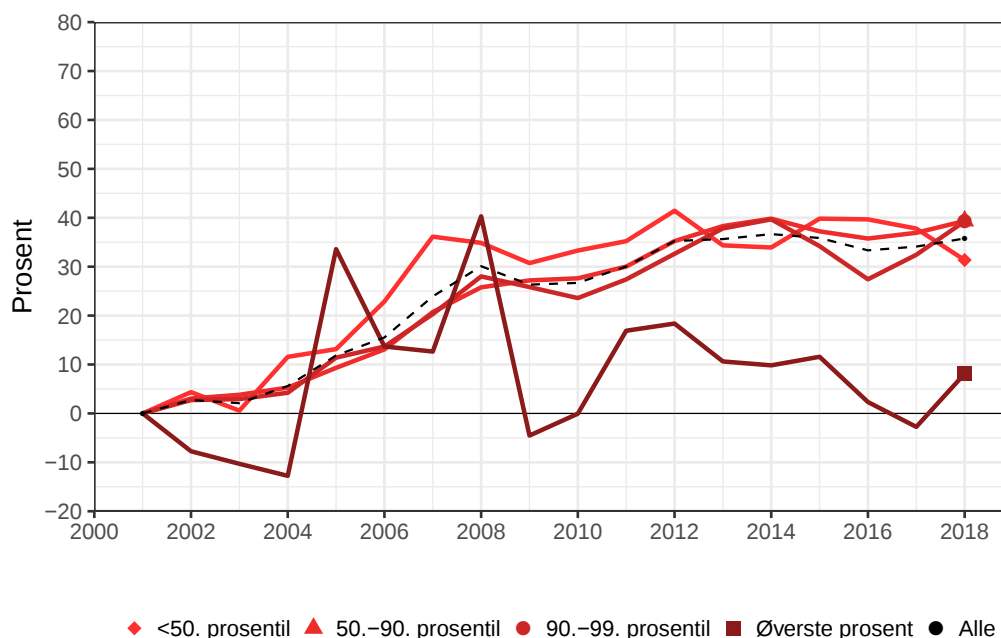
Note: Figuren viser prosentvis utvikling i inntekt etter skatt for fire forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt i perioden 2001–2018. Linjene viser den akkumulerte veksten fra 2001 til det aktuelle året. Utviklingen er justert for inflasjon.

Figur 2.12 Prosentvis vekst i eierinntekt og yrkesinntekt for forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.

(a) Eierinntekt

(b) Yrkesinntekt

Note: Figuren viser prosentvis vekst i gjennomsnittlig eierinntekt og gjennomsnittlig yrkesinntekt for forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt i perioden 2001–2018. Linjene viser den akkumulerte veksten i inntekt fra 2001 til det aktuelle året. Utviklingen er justert for inflasjon.

3. Formuesulikhet

I dette kapitlet gir vi en beskrivelse av utviklingen i nivå og ulikhet (målt ved Gini-koeffisienten) i fordelingen av nettoformue for hushold.

Resultatene for formuesulikhet er basert på husholdenes samlede nettoformue, definert som bruttoformue (summen av realkapital og finanskapital) fratrukket gjeld. Målet på husholdenes nettoformue som benyttes i denne rapporten avviker fra målene som benyttes i offisiell statistikk og i Aaberge og Stubhaug (2018) på grunn av forskjellige mål for boligformue. Vi benytter samme metode som i Eika et al. (2020), som beregner markedsverdier på bolig ved å kombinere informasjon om boligformue fra skattemeldingen med informasjon om faktiske markedspriser fra matrikkelen og detaljerte boligprisindekser. Se boksene 9 og 10 for definisjon av populasjon og mål for formue.

Boks 9. Hvem er med i beregningen av formuesulikhet?

I kapitlene som omhandler formuesulikhet og formuesutviklingen i Norge (kapittel 3 og deler av kapittel 4) er populasjonen gitt ved alle personer som er bosatt i et privathushold i Norge, unntatt personer som er bosatt i studenthushold og personer som er registrert bosatt på institusjon. Studenthushold er definert som i boks 2 i kapittel 2. Som i kapittel 2 utelater vi i hvert år t hushold hvor én eller flere personer dør i løpet av året, for å oppnå størst mulig sammenliknbarhet på tvers av kapitler. Når vi måler formue utelater vi i tillegg hushold hvor den eldste i husholdet er under 25 år. I 2018 utgjorde denne populasjonen 2 259 950 hushold.

Et hushold er definert ved alle personer som er fast bosatt i samme bolig og som har felles husholdsøkonomi. Et hushold vil i mange tilfeller dele på formuesobjektene, eksempelvis gjennom felles eierskap i bolig. Det eksisterer imidlertid ingen omforent ekvivalensskala for å justere for stordriftsfordeler i formue slik det gjør for inntekt, og blant annet derfor er hushold den anbefalte analyseenheten for studier av formuesfordelingen.

Boks 10. Slik måler vi formue.

Offisiell statistikk og forskning basert på data for formue tar utgangspunkt i verdiene på ulike formueskomponenter fra skattemeldingen. Mens flere av formueskomponentene (blant annet bankinnskudd, gjeld og børsnoterte aksjer) er oppgitt med reell verdi i skattemeldingen, er det knyttet vesentlige utfordringer til verdsettingen av andre komponenter, som for eksempel boligformue og unoterte aksjer.

For boligformue er forskjellene mellom ligningsverdi og markedsverdi størst fram til 2010, og disse forskjellene varierer betydelig på tvers av boliger, avhengig av beliggenhet, byggeår og boligtype. Fra og med 2010 har imidlertid boligverdiene vært anslått på grunnlag av sammenhengen mellom salgssummer og ulike kjennetegn ved de solgte boligene; det vil si at en har beregnet en markedsverdi for alle boligene i Norge (se Epland og Kirkeberg (2011) for en nærmere beskrivelse av hvordan dette gjøres).

Verdsettingen av unoterte aksjer er basert på bokførte verdier, som kan være betydelig lavere enn de reelle verdiene. Dette skyldes blant annet at et selskap kan sitte på immaterielle verdier som er vanskelig å verdsette.

Siden metoden som benyttes for beregning av boligverdier i skattemeldingene har betydelige svakheter, har vi i denne rapporten i stedet benyttet en alternativ metode foreslått av Eika et al. (2020). Alle andre formueskomponenter er målt slik de fremgår av skattemeldingen (før eventuelle verdsettingsrabatter), men vi viser også resultatene for to alternative mål for verdien av unoterte aksjer.

3.1. Ulikhet i nettoformue

Figur 3.1 viser ulikheten (målt ved Gini-koeffisienten) i nettoformue, når vi bruker bokførte verdier som mål på verdien av unoterte aksjer. Nivået på ulikheten i formue er betydelig høyere enn nivået på ulikheten i inntekt, men veksten i formuesulikhet i perioden er mer moderat enn veksten i inntektsulikhet. Figuren viser at ulikheten økte med 4,5 prosentpoeng i perioden, fra 64,5 til 69, en økning på 7 prosent. Til sammenlikning økte ulikheten i inntekt etter skatt med 8 prosentpoeng, fra 27,5 til 35,5, en økning på 29 prosent. Men både nivået på og veksten i ulikhet kan være betydelig underestimert, blant annet fordi private selskapers bokførte verdier kan være betydelig lavere enn aksjenes reelle verdier.

De to stiplede linjene i figur 3.1 viser ulikheten i nettoformue etter at vi har forsøkt å justere for måleproblemer i formue på to forskjellige måter. For den første alternative serien (markert med stjerner) har vi brukt anslag på formuene til Norges 400 mest formuende fra finansmagasinet «Kapital» sammen med anslag på husholdenes samlede formue fra Nasjonalregnskapet. Vi har brukt tilsvarende framgangsmåte som i Aaberge og Stubhaug (2018): Vi har erstattet de 400 største formuene i SSBs registerdata med formuesanslagene publisert i «Kapital», og fordelt den resterende differansen mellom husholdenes samlede formue i Nasjonalregnskapet og SSBs registerdata proporsjonalt blant hushold som har positiv formue og ikke er blant de 400 rikeste. Denne fremgangsmåten fører til at anslaget på formuesulikheten i 2018 øker fra 0,69 til 0,72.

I internasjonal litteratur er det flere studier som har brukt en «kapitaliseringsmetode» for å anslå verdien av unoterte selskaper. Med denne metoden verdsettes selskapene ved bruk av data for selskapenes inntekter (f.eks. utbytte og realisert kapitalgevinst) og anslag eller mål på avkastningsraten til selskapenes kapital. Det antas at inntekter fra selskapene er gitt ved selskapenes verdi multiplisert med avkastningsraten, og dermed kan selskapenes verdi beregnes som inntekter delt på avkastningsraten. Som en ytterligere illustrasjon for å vise betydningen av verdsettingen av unoterte selskaper for formuesulikhet viser vi i figur 3.1 også en alternativ serie (markert med trekkanter) hvor vi benytter en slik kapitaliseringsmetode. Her bruker vi selskapenes årsresultat som mål på inntekt og en antatt avkastningsrate på fire prosent.⁴ Det er knyttet stor usikkerhet til kapitaliseringsmetoden, bl.a. fordi det er grunn til å anta at det er stor grad av variasjon i avkastningsrater på tvers av selskaper, og vi vil derfor understreke at resultatene fra denne metoden må tolkes med varsomhet. Resultatene viser likevel at formuesulikheten trolig er betydelig høyere enn det som framkommer når verdien av unoterte selskaper måles med bokførte verdier.

Figur 3.2 viser de ulike formueskomponentenes bidrag til formuesulikhet i perioden 2001–2018. En formueskomponents ulikhetsandel er bestemt av komponentens andel av den samlede formuen, og av hvor ulikt komponenten er fordelt i den betingede fordelingen av komponenten gitt rangeringen etter nettoformue. Dekomponeringen i ulikhetsandeler viser hvilke komponenter som driver endringene i Gini-koeffisienten for nettoformue i perioden 2001–2018, mens figur 3.3 viser forholdet mellom Gini-koeffisientene for de betingede fordelingene av komponentene gitt nettoformue (også kalt konsentrasjonskoeffisienter) og de tilhørende Gini-koeffisientene for fordelingene av inntektskomponentene. Høye positive verdier for denne raten, slik som for finansformue og bolig og annen eiendom, betyr at rangeringen av personer etter disse to komponentene er tilnærmet lik den rangeringen de har i fordelingen av nettoformue. Det betyr at det nærmest er perfekt sammenheng mellom disse komponentene og nettoformue. Vi ser at gjeld også er fordelt slik at personer med de høyeste formuene gjennomgående har høyere gjeld enn personer med høy nettoformue, men at forholdet mellom de to koeffisientene er lavere for gjeld enn for de andre komponentene.

Ulikhetsandelene i figur 3.2 viser at det er boligformue som bidrar mest til den samlede ulikheten. Ulikhetsbidraget fra boligformue har variert noe over perioden, men ligger i dag på 44 prosentpoeng, som er 1,5 prosentpoeng over nivået i 2001, en økning på 3 prosent. Figuren viser videre at det samlede ulikhetsbidraget fra finansformue har økt fra 13 til 18 prosentpoeng i perioden, en økning på 38 prosent. Økningen var særlig markant mellom 2012 og 2018, med en økning på 5 prosentpoeng. Når vi legger sammen økningene i ulikhetsbidrag fra boligformue og finansformue ser vi at

⁴I perioden 2001–2003 benytter vi kapitaliseringsmetoden både for noterte og unoterte selskaper, mens vi benytter observerte markedsverdier for noterte selskaper f.o.m. 2004. Figur D1 viser at det har begrenset betydning i denne sammenhengen om vi benytter observerte eller kapitaliserte verdier for noterte selskaper.

økningen i Gini-koeffisienten siden 2012 i stor grad forklares av disse to komponentene. Ulikhetsbidraget fra bankinnskudd har vært tilnærmet konstant i perioden. Fordelingen av gjeld bidrar til en reduksjon i Gini-koeffisienten. Dette betyr at fordelingen av gjeld i økonomien er slik at gjelden bidrar til mindre ulikhet enn i en tenkt situasjon hvor husholdene var uten gjeld, men fikk beholde den samme bruttoformuen som vi observerer.

De relative ulikhetsbidragene i figur 3.3 viser at boligformuens høye ulikhetsandel først og fremst skyldes at boligformue er den største formueskomponenten, ikke at boligformuen er mer ulikt fordelt enn finansformue i den betingede fordelingen gitt nettoformue.

Figur 3.4 viser andelen av samlet nettoformue som eies av topp 1-prosenten og tre andre segmenter i fordelingen av nettoformue. Den øverste prosentens andel av samlet nettoformue har økt fra 20 til 22 prosent i perioden, mens formuesandelene for de øvrige gruppene har gått ned. Vi ser også at en svært liten og synkende andel av samlet nettoformue eies av den nederste halvdelen av formuesfordelingen. Formuesandelen for denne gruppen har gått ned fra 7 til 5 prosent i perioden 2001–2018.

Figur 3.5 viser andelen av samlet nettoformue for utvalgte formuesgrupper øverst i formuesfordelingen, og komplementerer figur 3.4. Figuren viser at den øverste desilen og den øverste prosenten har økt sine andeler av samlet nettoformue. Figuren viser videre at økningen har vært relativt sett noe større for topp 1-prosenten som helhet enn for den øverste 0,1 prosenten.

Figur 3.6 viser sammensetningen av nettoformue for ulike formuesgrupper i 2018. Verdien av egen bolig og annen fast eiendom er den klart viktigste formueskomponenten for de fleste hushold, mens finanskapital (aksjer og andre verdipapirer) er den klart største komponenten for husholdene i topp 1-prosenten av fordelingen. Figuren viser også at gjeldsgraden til husholdene varierer betydelig over formuesfordelingen. Den nederste halvdelen av formuesfordelingen har en gjennomsnittlig gjeldsgrad på over 90 prosent. Dette gjenspeiler at disse husholdene både har lån som motsvares av bruttoformueskomponenter, slik som boliglån, men også lån som ikke motsvares av bruttoformueskomponenter som måles i tradisjonell forstand, slik som studielån, eller lån for å finansiere forbruk. Studielån finansierer utdanning, som er en form for humankapital, men humankapital er ikke en del av bruttoformen slik den måles i denne rapporten. Dette skyldes utfordringer knyttet til verdsettingen av humankapital.

3.2. Utviklingen i nettoformue

Figur 3.7 viser prosentvis vekst i nettoformue for den øverste prosenten og tre andre segmenter i fordelingen av nettoformue. Figuren viser at alle de fire formuesgruppene har hatt en økning i

formue i perioden. Den gjennomsnittlige veksten for alle hushold er på 97 prosent, nær en dobling av nettoformuen i perioden. De nederste 50 prosentene har hatt en formuesvekst på 20 prosent for perioden som helhet, men med betydelige svingninger, som gjenspeiler at dette er en gruppe med relativt sett lav nettoformue. Veksten for øvre halvdel av fordelingen unntatt den øverste prosenten har vært på henholdsvis 85 prosent for 50.-90. prosentil og 106 prosent for husholdene i 90.-99. prosentil. For den øverste prosenten har økningen vært på 117 prosent.

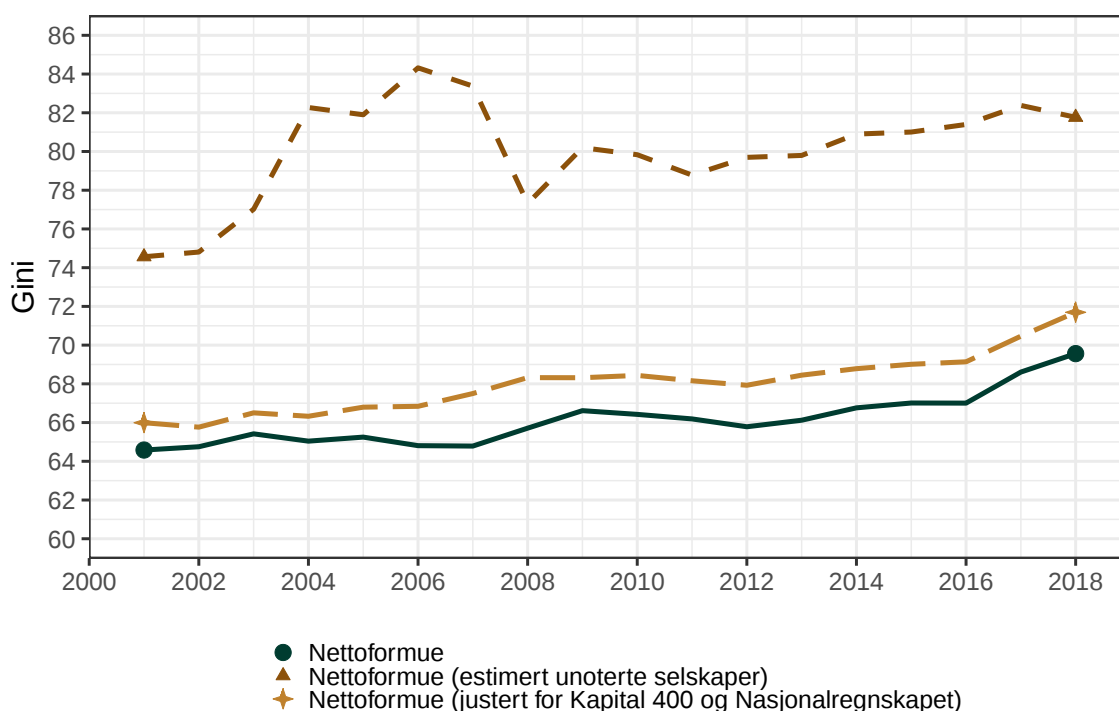
Figuren viser at veksten i formue er skjevere fordelt enn veksten i inntekt dersom vi ser på forskjellen mellom øvre og nedre halvdel, men at det i mindre grad enn for inntekt er et skille mellom øverste prosent og resten av formuesfordelingen. Videre fremkommer det av figuren at den øverste prosenten ikke nødvendigvis har hatt den høyeste veksten blant de ulike gruppene i hele perioden, men denne gruppen har siden 2014 opplevd en betydelig vekst i nettoformuen, med en dobling fra 60 til 120 prosent vekst målt mot nivået i 2001.

Figur 3.8 viser prosentvis vekst i de to komponentene av nettoformue som har bidratt mest til utviklingen i formuesulikhet: finanskapital og boligformue. Verdien av finanskapital har økt for alle de fire formuesgruppene i perioden, men veksten har vært betydelig høyere for hushold i den øverste delen av fordelingen enn for hushold i de midtre og lavere delene av fordelingen. For boligformue er det motsatt, med en betydelig høyere vekst for de nederste 99 prosentene i fordelingen enn for den øverste prosenten.

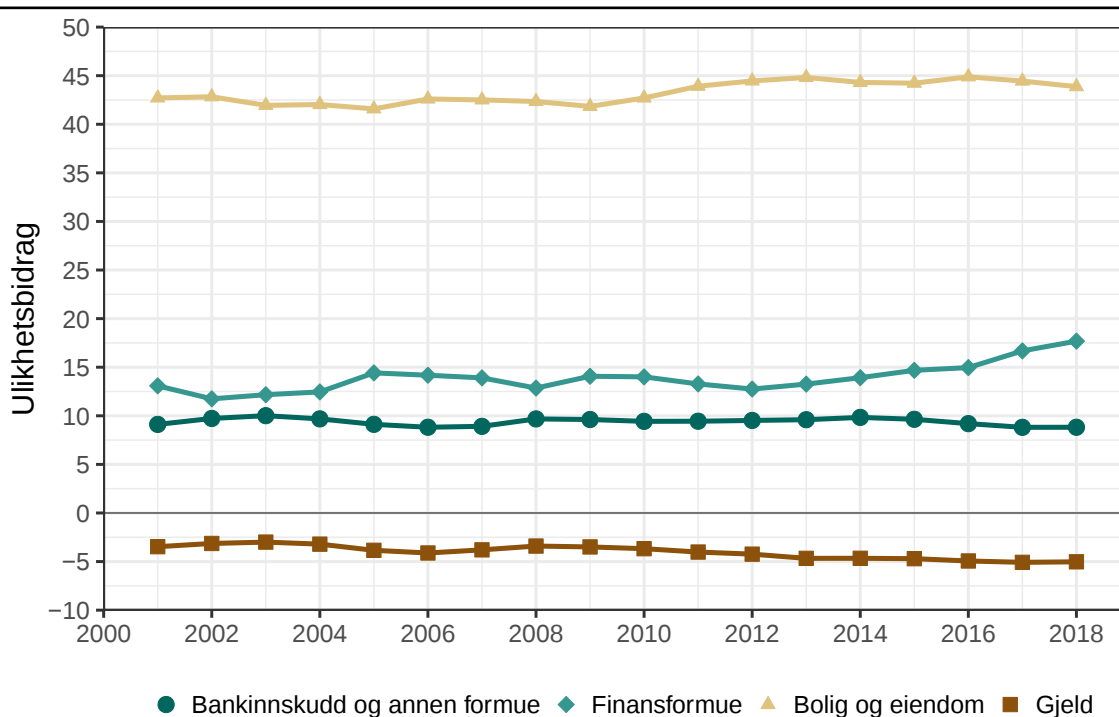
Den kraftige veksten i boligformue for brede lag av befolkningen, og boligformuens store andel av samlet nettoformue, kan antakelig forklare hvorfor veksten i nettoformue i perioden for befolkningen som helhet (på 97 prosent) er betydelig høyere enn veksten i inntekt etter skatt (på 34 prosent). Selv om den nederste halvdel av fordelingen og de to gruppene mellom 50. og 99. prosentil har hatt ganske lik vekst i boligformue, ser vi av figur 3.7 at veksten i nettoformue er svært forskjellig. Dette henger sammen med at boligformuen i bunnen av formuesfordelingen i stor grad er belånt, og at også den samlede gjelden i denne gruppen har økt i perioden.

3.3. Figurer

Figur 3.1 **Utviklingen i formuesulikhet, 2001–2018.**

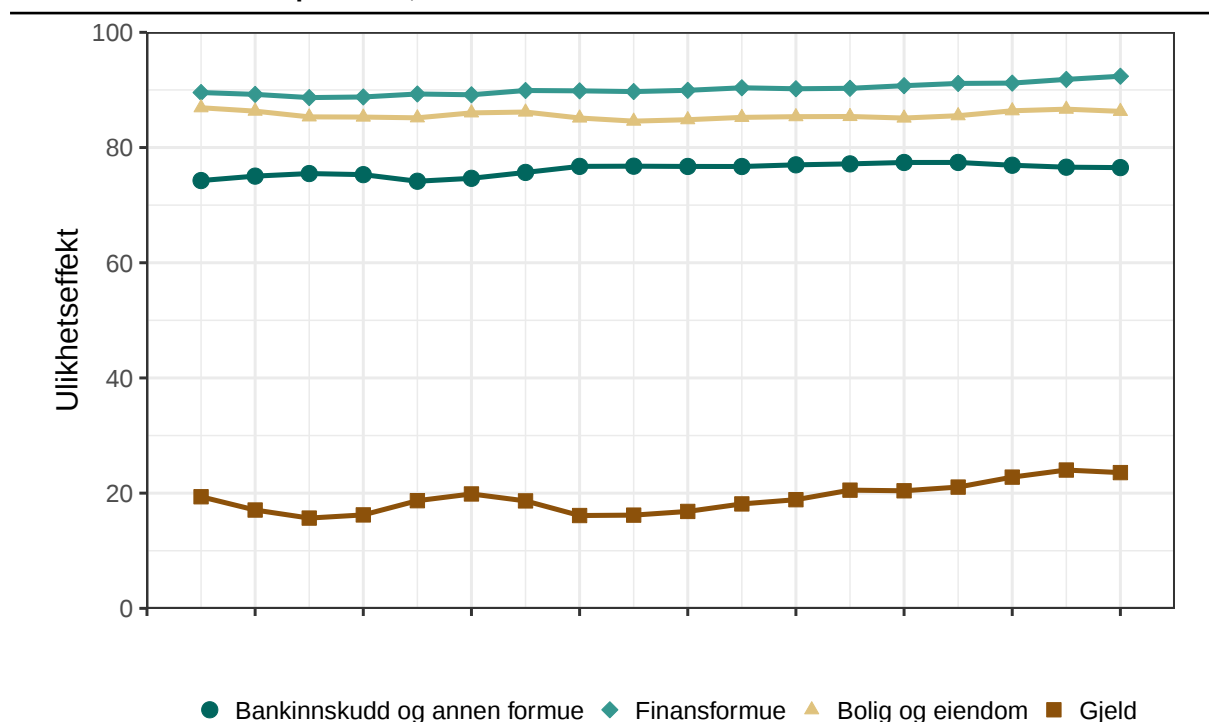

Note: Figuren viser formuesulikhet (målt ved Gini-koeffisienten) i perioden 2001–2018. Formuesmålet er nettoformue. Serien sammenlignes med (i) en serie som viser utviklingen i formuesulikhet der vi erstatter de 400 rikeste husholdene i våre data med formuesverdien til de 400 rikeste familiene i Kapitals årlige oversikt, og der vi fordeler den resterende differansen mellom husholdenes samlede formue i Nasjonalregnskapet og våre mikrodata proporsjonalt med formuene til hushold som har positiv formue og ikke tilhører de 400 rikeste; og (ii) en serie der unotert selskapsformue estimeres ved kapitaliseringsmetoden.

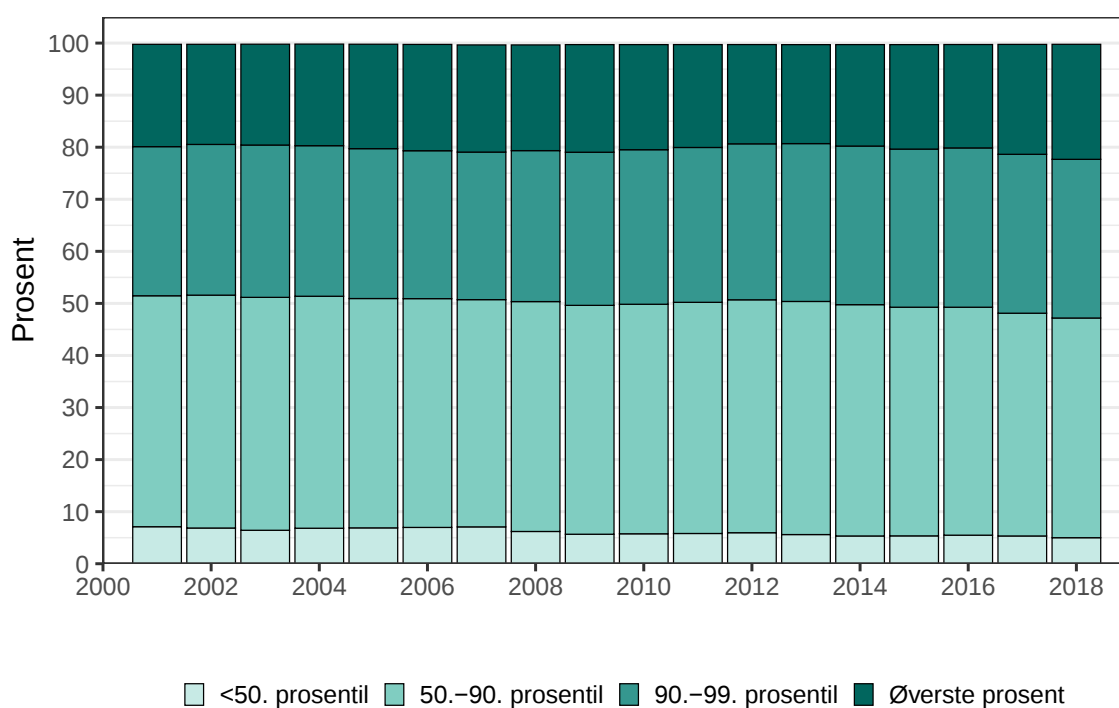
Figur 3.2 Formueskomponentenes bidrag til formuesulikhet, 2001–2018.

Note: Figuren viser formueskomponentenes bidrag til formuesulikhet (målt ved Gini-koeffisienten) i perioden 2001–2018. Den vertikale akse viser inntektsfaktorenes bidrag til Gini-koeffisienten, og linjene summerer til Gini-koeffisienten (målt i prosentpoeng) for det aktuelle året.

Figur 3.3 Forholdet mellom konsentrasjonskoeffisient og Gini-koeffisient for hver av formueskomponentene, 2001–2018.

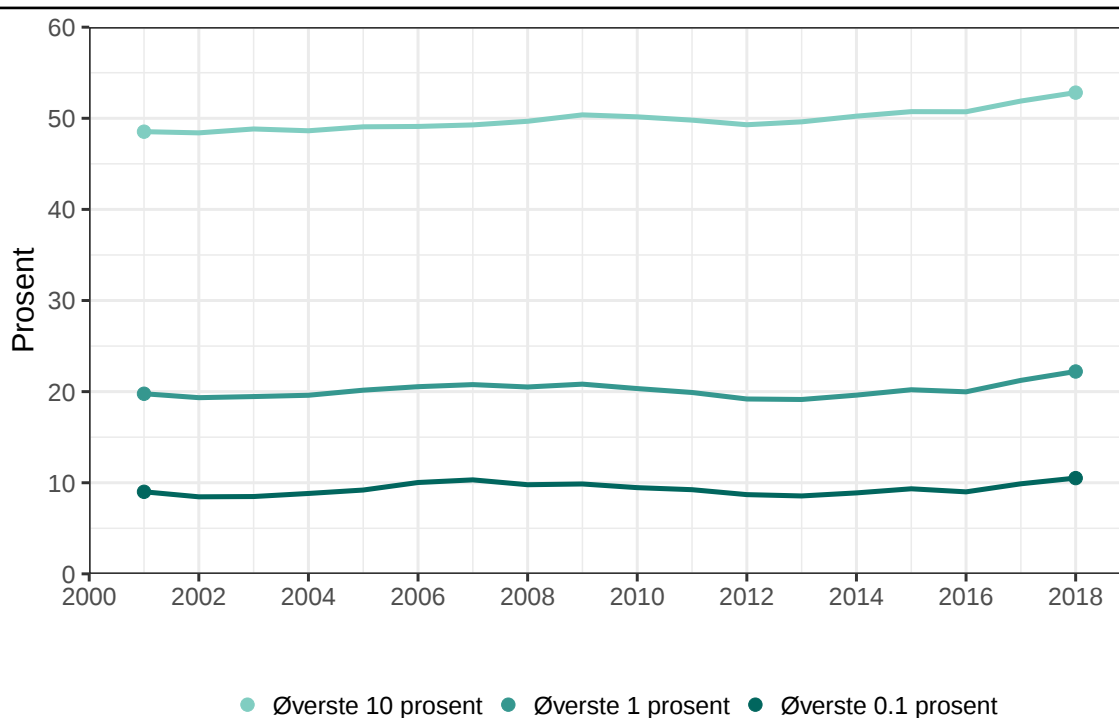

Note: For hvert år viser figuren forholdet mellom Gini-koeffisientene for de betingede fordelingene av komponentene gitt nettoformue (også kalt konsentrasjonskoeffisienter) og de tilhørende Gini-koeffisientene for fordelingene av formueskomponentene. Jo nærmere raten er 100, slik som for finansformue, jo likere er rangeringen av personene i fordelingen av nettoformue med rangeringen de har i fordelingen av den aktuelle komponenten. Se også noten til figur 2.8.

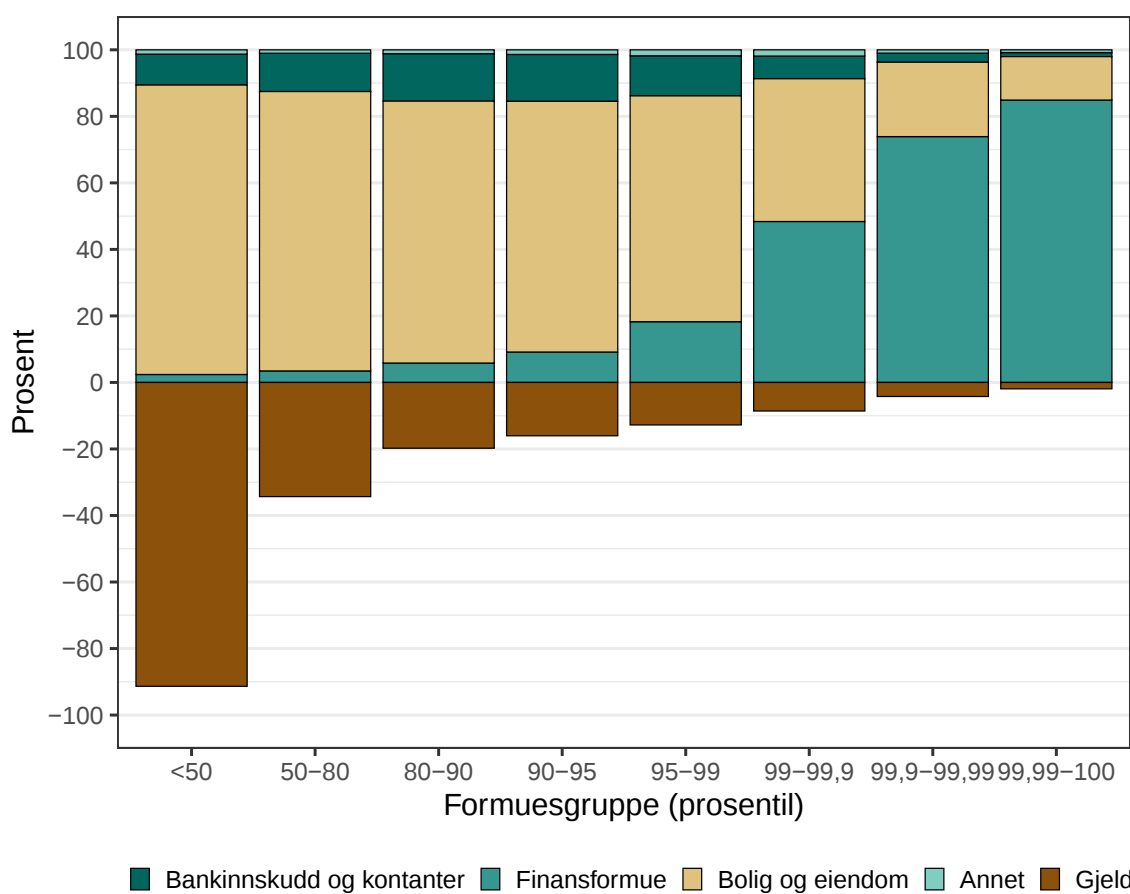
Figur 3.4 Andel av samlet nettoformue for ulike formuesgrupper, 2001–2018.

Note: Figuren viser andelen av samlet nettoformue som eies av fire ulike formuesgrupper i perioden 2001–2018.

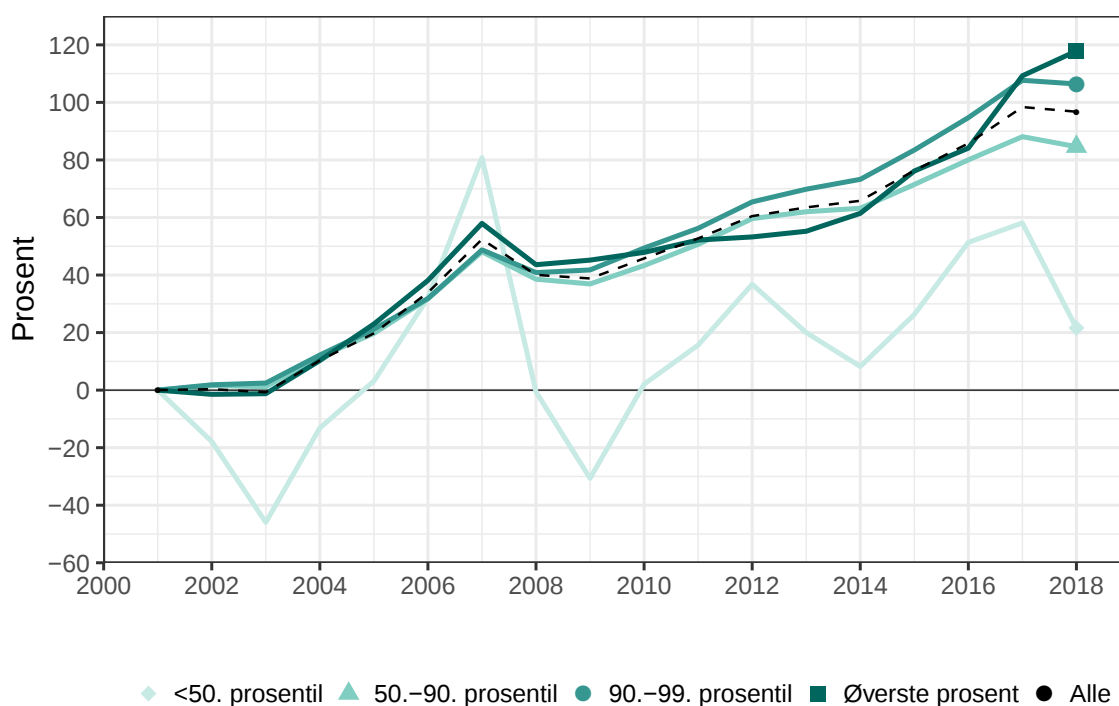
Figur 3.5 Andel av samlet nettoformue for utvalgte formuesgrupper øverst i formuesfordelingen, 2001–2018.

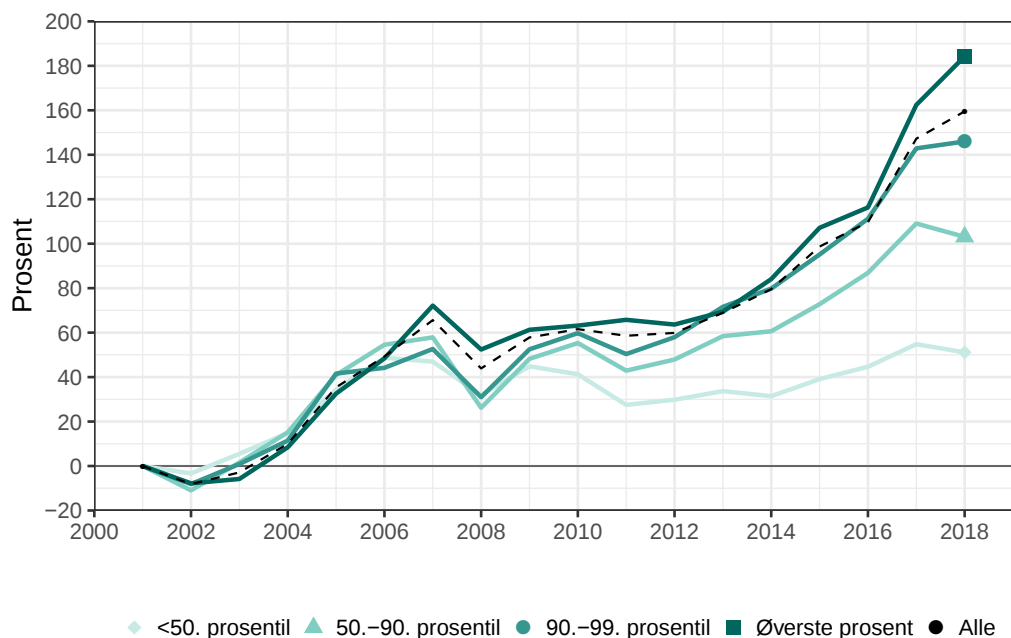
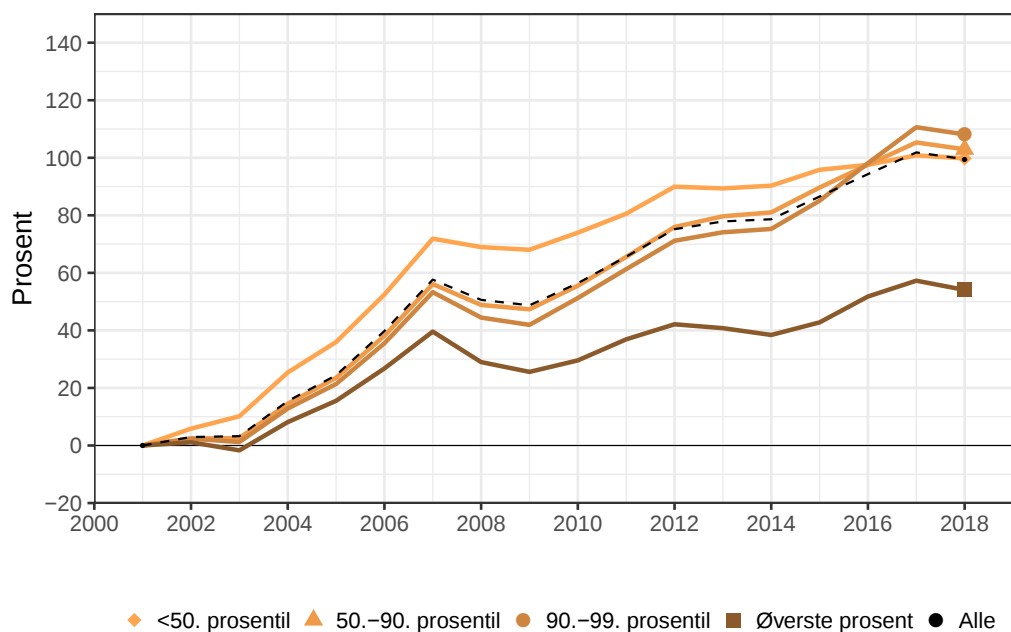
Note: Figuren viser andelen av samlet nettoformue som eies av tre utvalgte formuesgrupper øverst i formuesfordelingen, for perioden 2001–2018.

Figur 3.6 Sammensetningen av nettoformuen for ulike formuesgrupper, 2018.

Note: Figuren viser bruttoformue fordelt på bankinnskudd og kontanter, finansformue, eiendom og annet, samt gjeldsgraden for ulike formuesgrupper. Gjeldsgraden er definert som husholdets gjeld som andel av bruttoformuen.

Figur 3.7 Prosentvis vekst i nettoformue for ulike formuesgrupper, 2001–2018.

Note: Figuren viser prosentvis utvikling i nettoformue for fire ulike formuesgrupper i perioden 2001–2018. Linjene viser den akkumulerte veksten fra 2001 til det aktuelle året. Utviklingen er justert for inflasjon.

Figur 3.8 Prosentvis vekst i finansformue og boligformue for ulike formuesgrupper, 2001–2018.**(a) Finansformue****(b) Bolig og annen fast eiendom**

Note: Figuren viser prosentvis vekst i gjennomsnittlig finansformue og gjennomsnittlig boligformue for ulike segmenter i fordelingen av nettoformue i perioden 2001–2018. Linjene viser den akkumulerte veksten fra 2001 til det aktuelle året. Utviklingen er justert for inflasjon.

4. Forskjeller mellom by og land

I dette kapittelet gir vi en beskrivelse av forskjeller i utviklingen i nivåene på inntekt og formue mellom Oslo og Bærum (heretter omtalt som Oslo), andre store byer (Bergen, Stavanger og Trondheim) og resten av landet.

Prisutvikling på bolig og eiendom påvirker inntektene og formuene til personer og hushold i ulike deler av landet forskjellig, samtidig som dette påvirker levekostnadene i form av utgifter til å leie eller eie bolig til eget forbruk i de forskjellige regionene. Vi justerer derfor inntekts- og formuesutviklingen i de tre regionene for inflasjon med en prisindeks som tar hensyn til regionale forskjeller i utviklingen i levekostnader. (Se boks 11 for detaljer.)

Boks 11. Regional prisindeks.

Når inntekt og formue skal sammenlignes over tid, er det nødvendig å justere tallene for prisveksten i samfunnet. Prisvekst innebærer at hundre kroner i dag er mindre verdt enn hundre kroner i 2001, fordi prisen på det husholdene kan bruke disse hundre kronene til har økt. Figurene i denne rapporten justerer for prisvekst ved hjelp av konsumprisindeksen (KPI), som tar hensyn til prisveksten i alle de ulike forbruksvarene og tjenestene husholdene forbruker.

Når vi sammenligner utviklingen i inntekt og formue mellom regioner, er det naturlig å ta hensyn til at prisveksten kan ha vært ulik mellom disse regionene. I Norge er det ikke stor forskjell i prisen på de fleste forbruksvarer mellom landsdelene eller mellom byene og resten av landet, men det kan være betydelig forskjell i utviklingen i boligpriser. I dette kapittelet har vi derfor justert for prisutvikling og prisnivå med en regional prisindeks som tar hensyn til dette. Prisindeksen er et vektet gjennomsnitt av KPI og 12 regionale boligprisindekser utarbeidet av SSB, hvor vekten på boligprisindeksen er gitt ved boligkonsum som andel av samlet konsum. Denne andelen ligger mellom 7 og 11 prosent i perioden 2001-2018 og varierer over tid og på tvers av regioner. Den regionale prisindeksen er gitt ved $p_{rt}BPI_{rt} + (1 - p_{rt})KPI_t$, hvor p_{rt} er boligkonsumandelen i år t for region r , KPI_t er konsumprisindeksen i år t og BPI_{rt} er den regionale boligprisindeksen. Prisindeksen utligner forskjeller i boligprisutvikling og boligprisnivå i perioden, slik at den prosentvise utviklingen i (og gjennomsnitts- og medianverdier for) inntekt og formue kan sammenlignes direkte på tvers av regionene.

4.1. Utviklingen i inntekt

Figurene 4.1 og 4.2 viser utviklingen i inntekt etter skatt for de tre regionene, målt som henholdsvis gjennomsnittsinntekt og medianinntekt. Populasjonen er definert i boks 2 og inntekt er målt som ekvivalentinntekt, som forklart i boks 3.

Den gjennomsnittlige inntekten for Oslo og de andre store byene har i perioden vært høyere og variert mer enn gjennomsnittsinntekten i resten av landet. For medianinntekt er forskjellen mellom de store byene og resten av landet mindre, men også medianinntekten er høyere i de store byene enn i resten av landet i de fleste av årene i perioden 2001-2018. Vi ser også et betydelig inntektshopp for Oslo i perioden 2015–2017, som sammenfaller med en periode med høy boligprisvekst.

Figur 4.3 viser prosentvis vekst i inntekt etter skatt for de tre regionene. Figuren viser at alle de tre regionene har hatt vekst i inntekt etter skatt i perioden. Oslo har hatt en inntektsvekst på 20 prosent i perioden, i likhet med de andre store byene, mens resten av landet har hatt en inntektsvekst på 28 prosent. Det har derimot vært betydelige variasjoner i perioden. Den betydelige veksten i inntekter i årene fram mot finanskrisen (som vi også kunne se i figur 2.11) virker å være konsentrert særlig i de store byene, med en vekst fram mot 2007 på 111 prosent i Oslo, 79 prosent i de andre store byene, og 65 prosent i resten av landet. Inntektsfallet fra 2007 til 2008 var størst i Oslo. I perioden etter 2010 har Oslo og de andre store byene ligget noe over resten av landet, og i perioden 2015–2017 opplevde Oslo en betydelig inntektsvekst.

Figur 4.4 viser prosentvis vekst i to komponenter av inntekt etter skatt: eierinntekt og yrkesinntekt. Her framkommer det at den store variasjonen i inntekt etter skatt i perioden, som særlig er synlig i Oslo, primært skyldes eierinntekter, og at økningen i inntekt etter skatt i perioden 2015–2017 for Oslo hovedsakelig kan knyttes til denne inntektsfaktoren. For yrkesinntekt har den gjennomsnittlige veksten i Oslo vært noe lavere enn i de andre store byene og landet for øvrig.

4.2. Utviklingen i formue

Når det kommer til nivå og utvikling i formue i de tre regionene, er forskjellene større enn for inntekt.

Figurene 4.5 og 4.6 viser utviklingen i nettoformue for de tre regionene, målt ved henholdsvis gjennomsnitt og median. Utvalget er definert som i boks 9 og formue er målt som beskrevet i boks 10. Gjennomsnittsformuen har vært klart størst i Oslo i hele perioden, og økt fra 2,4 millioner 2015-kroner per hushold i 2001 til 4,6 millioner 2015-kroner per hushold i 2018. Gjennomsnittsformuen i de andre store byene har også vært betydelig høyere enn i resten av landet, og økt fra 1,5 millioner

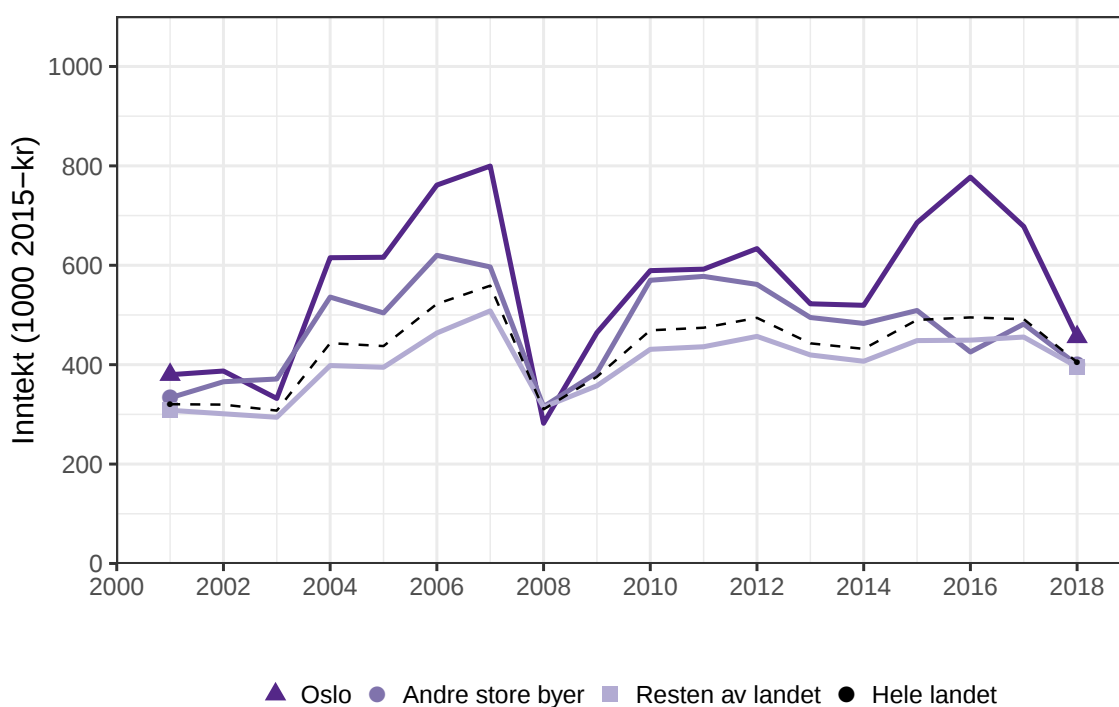
2015-kroner per hushold i 2001 til 3,3 millioner 2015-kroner per hushold i 2018. For medianformuen er forskjellene mellom regionene mindre. Mindre forskjeller målt ved median enn ved gjennomsnitt tyder på at det er et større innslag av svært store formuer i de store byene enn i resten av landet.

Figur 4.7 viser prosentvis vekst i nettoformue for de tre regionene. Figuren viser at alle de tre regionene har hatt sterk vekst i nettoformue. Veksten har vært størst i regionen bestående av byene Bergen, Stavanger og Trondheim, som har hatt en samlet formuesvekst på 114 prosent i perioden 2001-2018. Oslo hadde en formuesvekst på linje med resten av landet utenom de andre store byene fram til 2014, men tok innpå de andre store byene i perioden etter 2014. Denne sammenhengen kan til dels forklares med utviklingen i boligprisene i Oslo i denne perioden.

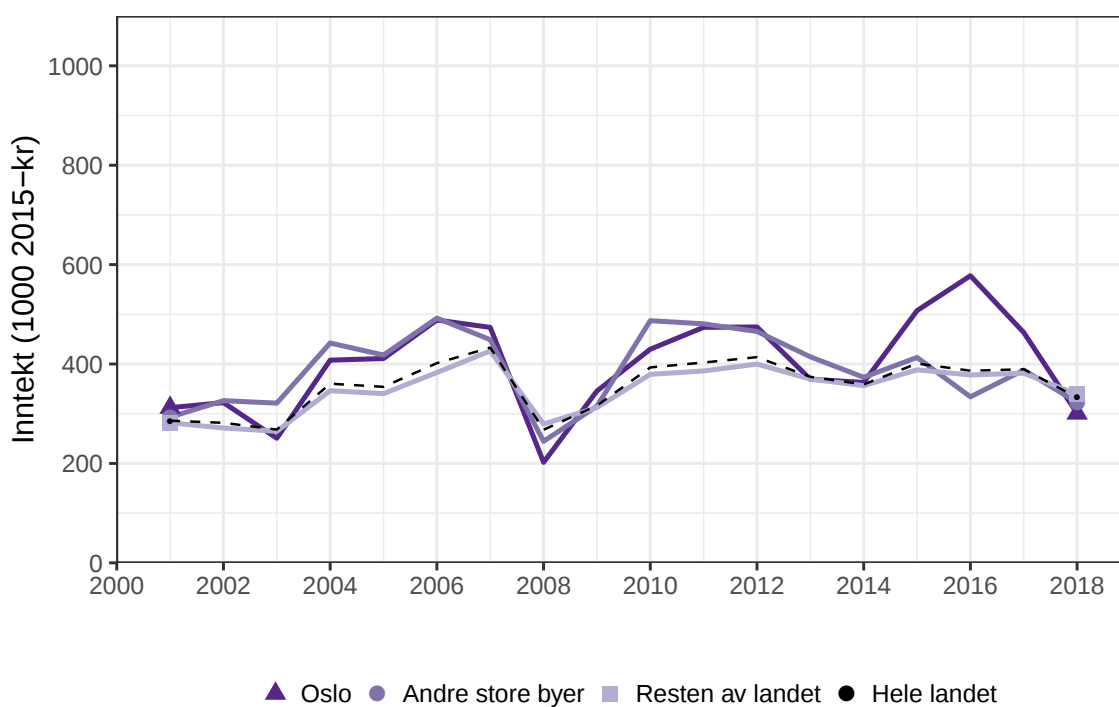
Figur 4.8 viser prosentvis vekst i to komponenter av nettoformue: finansformue og boligformue. Verdien av finansformue har økt for alle de tre regionene i perioden, men betydelig mindre i Oslo enn i de andre store byene og resten av landet. For boligformue er bildet annerledes. Der ser vi en betydelig høyere vekst i Oslo og de andre store byene enn i resten av landet, og for Oslos del har den relativt sterke veksten i stor grad funnet sted i perioden etter 2014.

4.3. Figurer

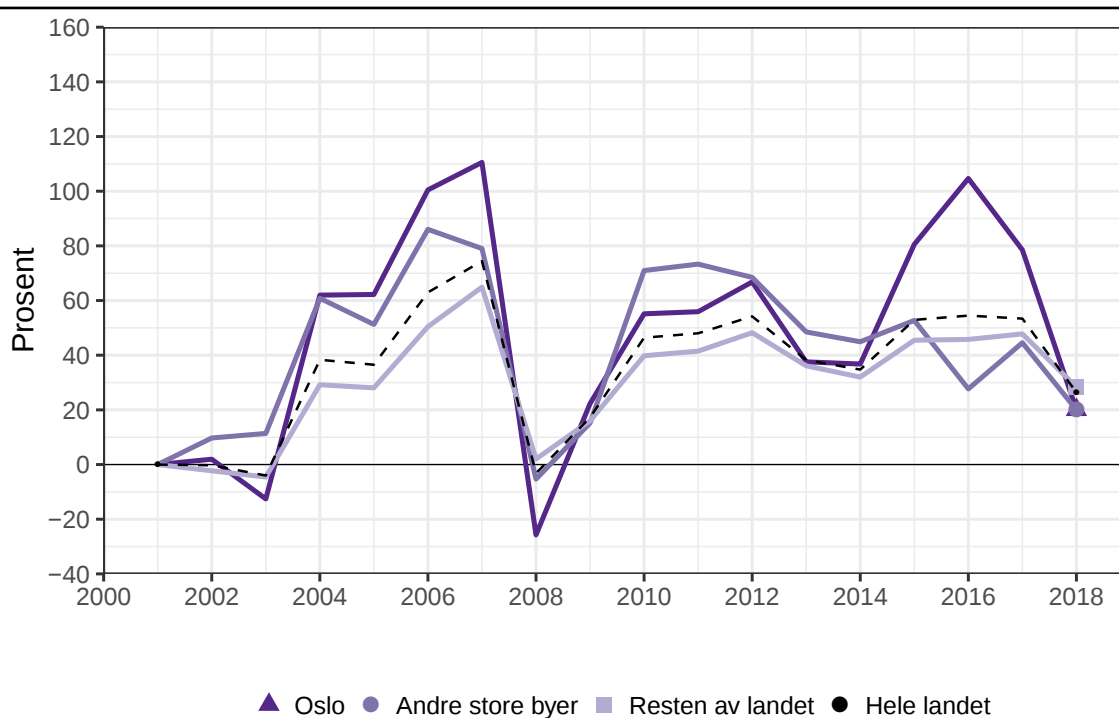
Figur 4.1 Gjennomsnittlig inntekt etter skatt for tre regioner, 2001–2018.

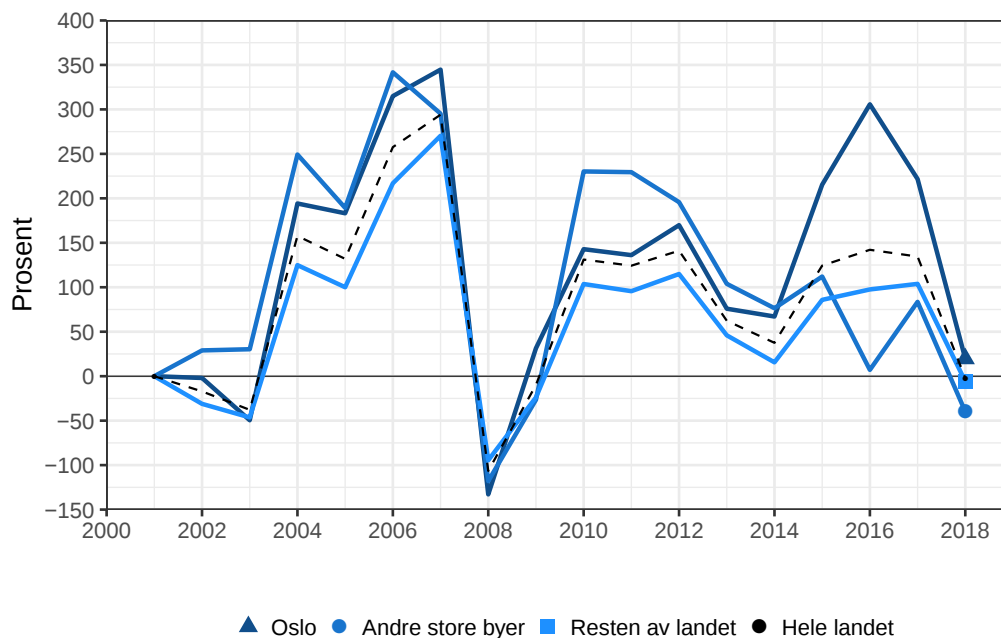
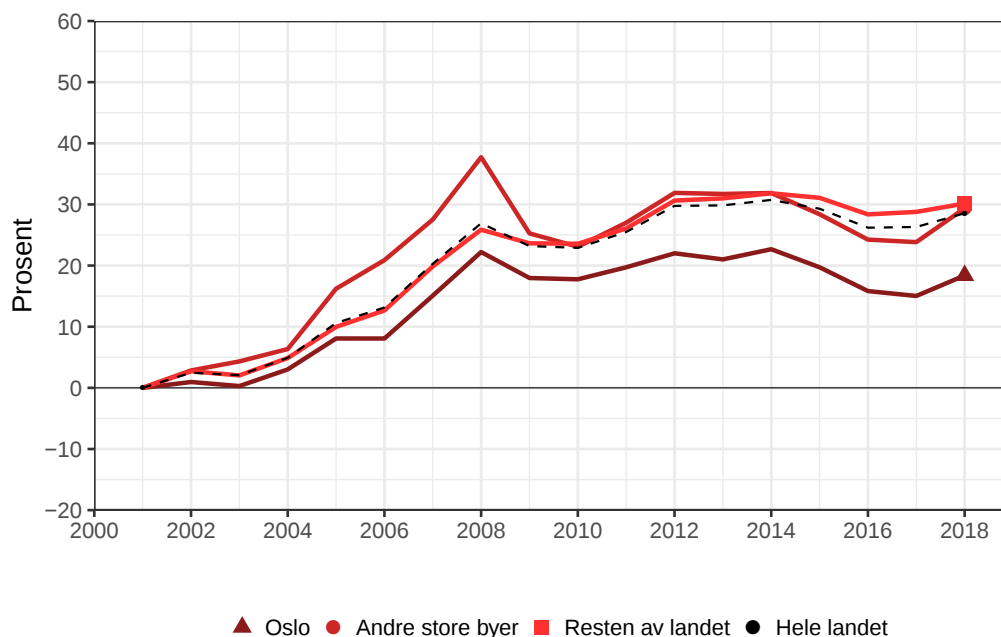
Note: Figuren viser gjennomsnittlig inntekt etter skatt for tre regioner i perioden 2001–2018. Oslo er definert som Oslo og Bærum kommune, og Andre store byer er definert som Bergen, Trondheim og Stavanger kommune. Figuren er justert for inflasjon med en regional konsumprisindeks som tar hensyn til forskjeller i boligprisvekst mellom regionene, og tallene er oppgitt i 2015-kroner.

Figur 4.2 Median inntekt etter skatt for tre regioner, 2001–2018.

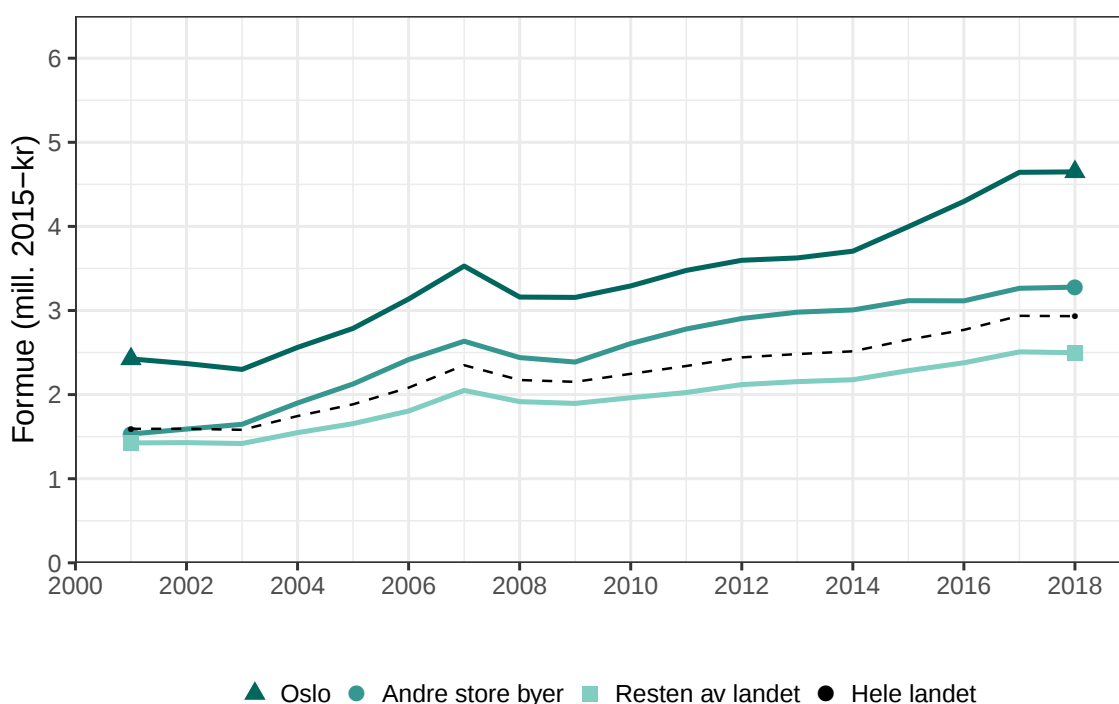
Note: Figuren viser median inntekt etter skatt for tre regioner i perioden 2001–2018. Oslo er definert som Oslo og Bærum kommune, og Andre store byer er definert som Bergen, Trondheim og Stavanger kommune. Figuren er justert for inflasjon med en regional konsumprisindeks som tar hensyn til forskjeller i boligprisvekst mellom regionene, og tallene er oppgitt i 2015-kroner.

Figur 4.3 Prosentvis vekst i inntekt etter skatt for tre regioner, 2001–2018.

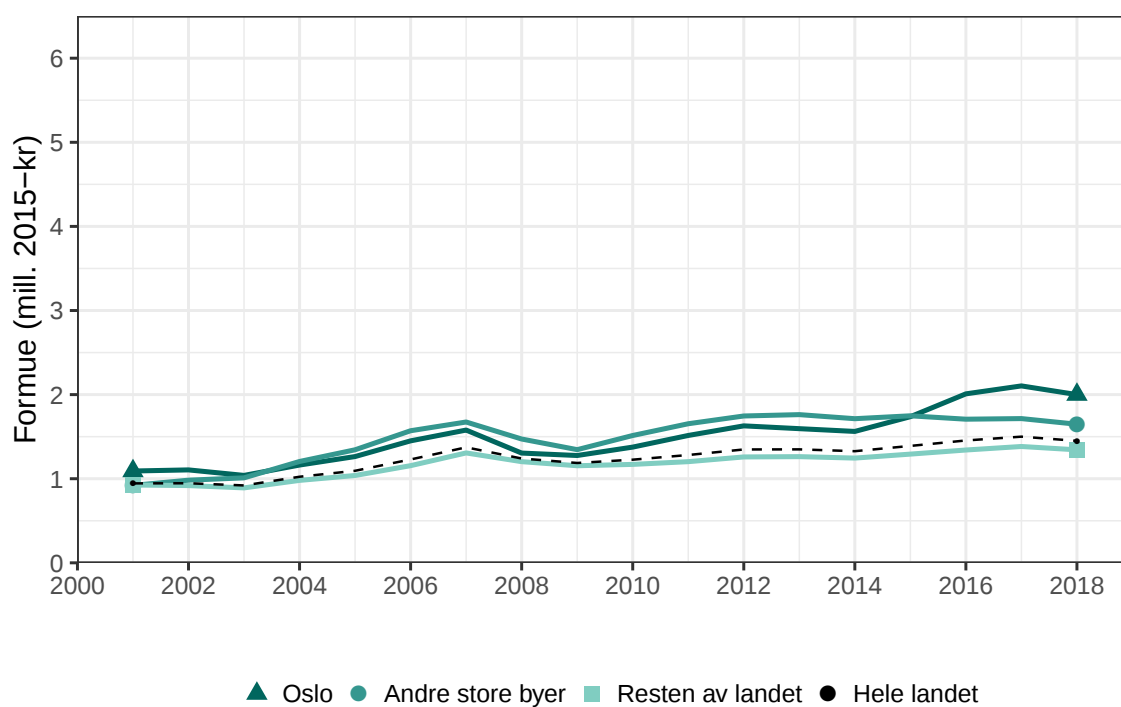
Note: Figuren viser prosentvis vekst i gjennomsnittlig inntekt etter skatt for tre regioner i perioden 2001–2018. Oslo er definert som Oslo og Bærum kommune, og Andre store byer er definert som Bergen, Trondheim og Stavanger kommune. Linjene viser den akkumulerte veksten fra 2001 til det aktuelle året. Figuren er justert for inflasjon med en regional konsumprisindeks som tar hensyn til forskjeller i boligprisvekst mellom regionene.

Figur 4.4 Prosentvis vekst i eierinntekt og yrkesinntekt for tre regioner, 2001–2018.**(a) Eierinntekt****(b) Yrkesinntekt**

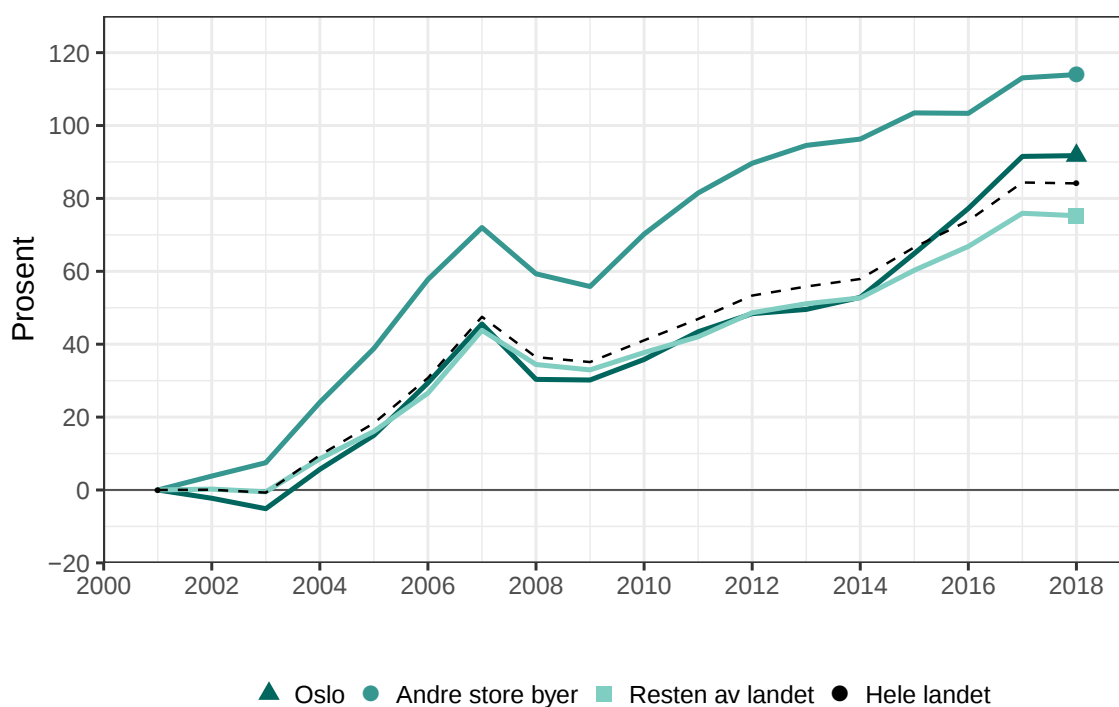
Note: Figuren viser prosentvis vekst i gjennomsnittlig eierinntekt og gjennomsnittlig yrkesinntekt for tre regioner i perioden 2001–2018. Oslo er definert som Oslo og Bærum kommune, og Andre store byer er definert som Bergen, Trondheim og Stavanger kommune. Linjene viser den akkumulerte veksten fra 2001 til det aktuelle året. Utviklingen er justert for inflasjon med en regional konsumprisindeks som tar hensyn til forskjeller i boligprisvekst mellom regionene.

Figur 4.5 Gjennomsnittlig nettoformue for tre regioner, 2001–2018.

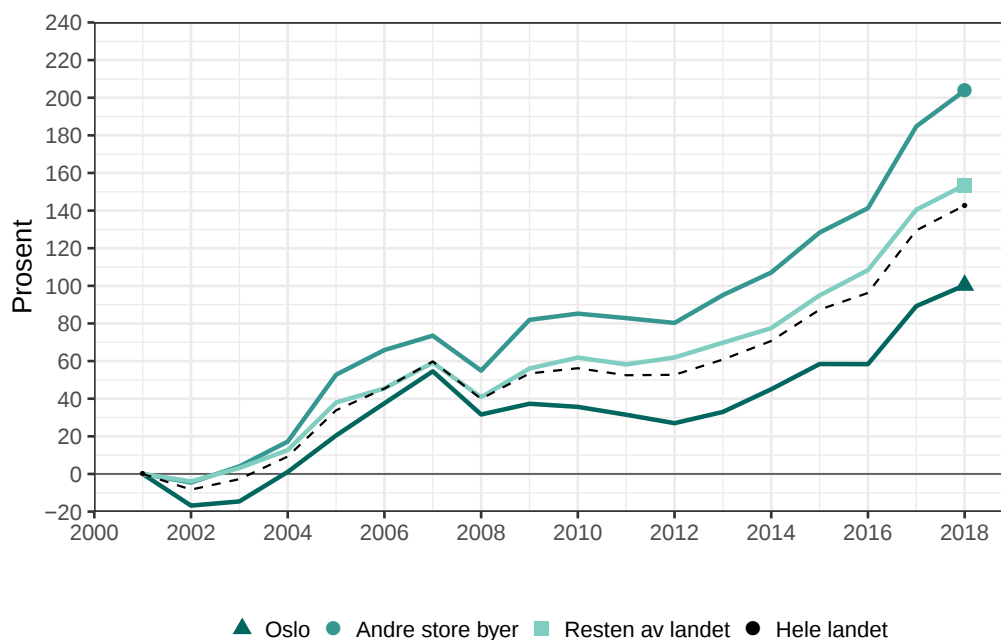
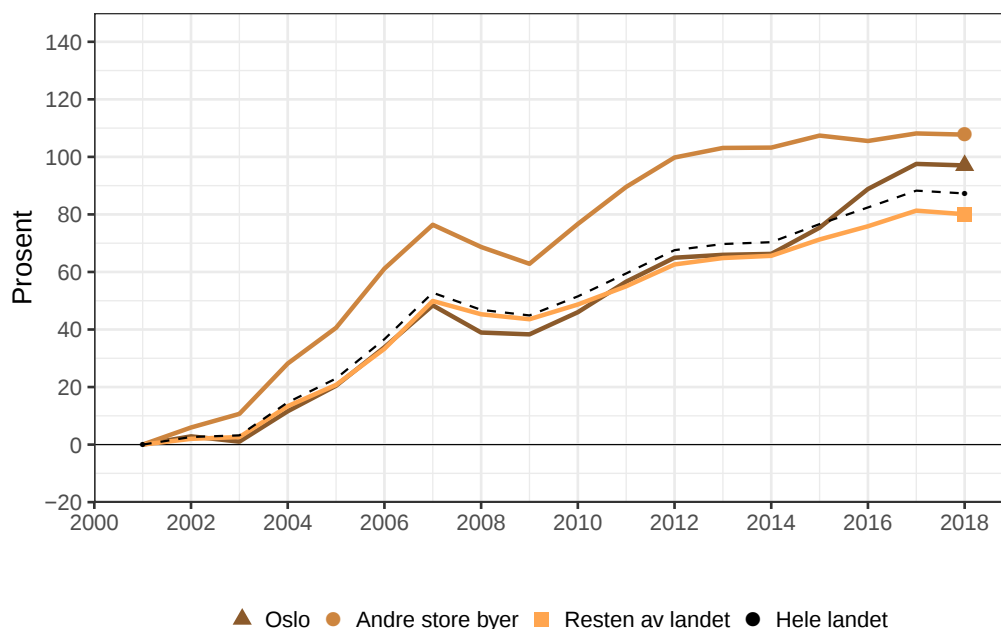
Note: Figuren viser gjennomsnittlig nettoformue for tre regioner i perioden 2001–2018. Oslo er definert som Oslo og Bærum kommune, og Andre store byer er definert som Bergen, Trondheim og Stavanger kommune. Figuren er justert for inflasjon med en regional konsumprisindeks som tar hensyn til forskjeller i boligprisvekst mellom regionene, og tallene er oppgitt i 2015-kroner.

Figur 4.6 Median nettoformue for tre regioner, 2001–2018.

Note: Figuren viser median nettoformue for tre regioner i perioden 2001–2018. Oslo er definert som Oslo og Bærum kommune, og Andre store byer er definert som Bergen, Trondheim og Stavanger kommune. Figuren er justert for inflasjon med en regional konsumprisindeks som tar hensyn til forskjeller i boligprisvekst mellom regionene, og tallene er oppgitt i 2015-kroner.

Figur 4.7 Prosentvis vekst i nettoformue for tre regioner, 2001–2018.

Note: Figuren viser prosentvis vekst i gjennomsnittlig nettoformue for tre regioner i perioden 2001–2018. Oslo er definert som Oslo og Bærum kommune, og Andre store byer er definert som Bergen, Trondheim og Stavanger kommune. Linjene viser den akkumulerte veksten fra 2001 til det aktuelle året. Figuren er justert for inflasjon med en regional konsumprisindeks som tar hensyn til forskjeller i boligprisvekst mellom regionene.

Figur 4.8 Prosentvis vekst i finansformue og boligformue for tre regioner, 2001–2018.**(a) Finansformue****(b) Bolig og annen fast eiendom**

Note: Figuren viser prosentvis vekst i gjennomsnittlig finansformue og gjennomsnittlig boligformue for tre regioner i perioden 2001–2018. Oslo er definert som Oslo og Bærum kommune, og Andre store byer er definert som Bergen, Trondheim og Stavanger kommune. Linjene viser den akkumulerte veksten fra 2001 til det aktuelle året. Utviklingen er justert for inflasjon med en regional konsumprisindeks som tar hensyn til forskjeller i boligprisvekst mellom regionene.

5. Skatter og avgifter

I dette kapitlet gir vi en beskrivelse av fordelingen av skatter og avgifter. Vi starter med å vise utviklingen i gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenter, målt som samlede skatter og avgifter som andel av bruttoinntekt, for ulike deler av fordelingen av bruttoinntekt. Med bruttoinntekt menes her de faktiske bruttoinntektene (ikke husholdenes ekvivalentinntekter) som kan knyttes til de enkelte personene i populasjonen som er 18 år og eldre. Deretter diskuterer vi fordelingen av skattebyrden, beskrevet ved ulike inntektsgruppers andeler av samlede skatter og avgifter. Disse resultatene besvarer to separate spørsmål for grupper av enkeltpersoner i ulike deler av bruttoinntektsfordelingen:

- 1) Hvor stor del av personenes bruttoinntekt brukes til å betale skatter og avgifter?
- 2) Hvordan er den totale skattebyrden fordelt, sammenliknet med fordelingen av bruttoinntekt?

Kapitlet avsluttes med en beskrivelse av hvordan bruttoinntekten fordeles mellom skatt, sparing og konsum for hushold i ulike deler av inntektsfordelingen.

For detaljerte beskrivelser av utvalget som benyttes i dette kapitlet, målet på samlede skatter og avgifter, antakelser om skatteinsidens og beregning av merverdiavgift, se boksene 12, 13, 14 og 15.

Boks 12. Hvem er med i beregningen av skatte- og avgiftsprosenter?

Populasjonen i dette kapitlet tar utgangspunkt i populasjonen beskrevet i boks 2 i kapittel 2. Når vi beregner skatteprosenter og analyserer fordelingen av skattebyrden, ser vi imidlertid bort fra enkeltpersonenes tilknytning til et hushold, ettersom skatter og avgifter i det store og hele betales av enkeltpersoner, ikke av hushold. Og når utvalget deles inn i inntektsgrupper, brukes personenes individuelle inntekt, ikke den ekvivalensjusterte inntekten beskrevet i boks 3. I foregående kapitler inngår barn tilknyttet husholdet i beregningene, selv om de ikke har inntekt eller betaler skatt, ved at de inngår i ekvivalensvektene til et hushold. I dette kapitlet er alle barn under 18 år utelatt fra populasjonen. I 2018 utgjorde denne populasjonen 3 969 318 personer.

Boks 13. Slik måler vi skatter og avgifter.

Skattene som inngår i den offisielle inntekts- og skattestatistikken for personer inkluderer inntekts- og formuesskatt som betales til kommune, fylke og stat, pluss medlemsavgift til

folketrygden. Disse skattene danner utgangspunktet for våre beregninger, men i tillegg gjør vi følgende endringer:

- (i) Vi erstatter faktisk betalt utbytteskatt med en utbytteskatt beregnet som produktet av samlet realisasjonsgrad over tid (samlet utbytte og realiserte kapitalgevinster delt på samlet selskapsinntekt for perioden 2006–2018), selskapsinntekt i år t og skattesats for utbytte i år t . (Dersom selskapsinntekten i år t er negativ settes utbytteskatten i år t til null.) For en nærmere beskrivelse, se boks 8 i kapittel 2.
- (ii) Arbeidsgiveravgiften tilordnes arbeidstakere og er beregnet som grunnlaget for arbeidsgiveravgift ganget med en geografisk og næringsmessig differensiert sats.
- (iii) Vi inkluderer et mål på selskapsskatt betalt av private selskaper som fordeles mellom personlige eiere og arbeidstakere: 75 prosent til eierne (etter eierandel) og 25 prosent til arbeidstakerne (etter andel av samlet utbetalt lønn fra selskapet).
- (iv) Vi inkluderer kommunal eiendomsskatt.

I vårt mål på samlede skatter og avgifter inkluderer vi også merverdiavgift. Merverdiavgift beregnes for hvert hushold basert på husholdets konsum (beregnet etter metoden beskrevet i Eika et al. (2020)) og konsumandeler for ulike grupper av forbruksvarer, som tillates å variere med husholdets inntekt og som er gjenstand for forskjellig merverdisats. For en nærmere beskrivelse av fremgangsmåten for å beregne merverdiavgift, se boks 15.

Vårt mål på skatter og avgifter inkluderer ikke særavgifter og toll. Arbeidsgiveravgift betalt på bedrifters overføringer til kollektive forsikringsordninger som ikke er knyttet til enkeltarbeidere, regnes heller ikke inn i målet. Skatt betalt til andre land enn Norge er ikke inkludert.

Boks 14. Antakelser om skatteinsidens.

Skatteinsidens er et begrep som brukes for å beskrive hvem som i siste instans bærer byrden av skatter og avgifter. Et sentralt poeng i teorien om skatteinsidens er at skattebyrden ikke bestemmes av hvem som faktisk (i administrativ forstand) betaler inn skatten eller avgiften; i stedet fordeles skattebyrden mellom ulike grupper i henhold til de respektive gruppenes relative priselastisitet.

For eksempel kan en skatt som legges på produsentene av en vare veltes over på konsumentene dersom etterspørselen etter varen er lite følsom for endringer i pris, relativt til produsentenes (tilbudssidens) prisleisomhet. En nøyaktig tallfesting av skatteinsidensen for ulike skatter og avgifter er imidlertid svært krevende. I denne rapporten har vi derfor valgt å følge standard-

antakelser om skatteinsidens som er basert på empiriske resultater fra de beste tilgjengelige studiene på området.

Våre antakelser om skatteinsidens er i tråd med antakelsene som ligger til grunn for de regelmessige analysene av fordelingen av inntekt og skatt i USA som utføres av Congressional Budget Office (CBO). Deres antakelser og implementeringen av disse kan oppsummeres som følger:

- (i) CBO tildeler den personlige inntektsskatten og arbeidstakeres andel av «payroll taxes» (tilsvarende medlemsavgift i Folketrygden) til husholdene som betaler skatten. CBO tildeler også arbeidsgiveres andel av «payroll taxes» (tilsvarende arbeidsgiveravgift) til arbeidstakere fordi resultater fra empiriske studier tyder på at arbeidsgiveres andel av «payroll taxes» veltes over på arbeidstakere i form av lavere lønninger. Derfor legger CBO også arbeidsgiveres andel av «payroll taxes» til husholdenes inntekt ved beregning av bruttoinntekt.
- (ii) CBO tildeler avgifter på varer og tjenester til hushold i henhold til forbruket av beskattede varer og tjenester, og forbrukssammensetningen til ulike hushold hentes fra Bureau of Labor Statistics' Consumer Expenditure Survey.
- (iii) CBO tildeler 75 prosent av selskapsskatten til kapitaleiere proporsjonalt med inntektene fra renter, utbytte, husleie og kapitalgevinster. De resterende 25 prosentene tildeles arbeidstakere proporsjonalt med arbeidsinntekten.

Boks 15. Slik beregnes merverdiavgift på husholdsnivå.

For hvert år og hvert hushold har vi et mål på årlig konsum beregnet etter metoden beskrevet i Eika et al. (2020).

Forbruksundersøkelsen gir oss andelene av husholdenes konsum som går til hhv. næringsmidler, elkraft og forbruksvarer som er gjenstand for redusert avgiftssats. Vi bruker Forbruksundersøkelsen for alle år mellom 2001 og 2009 samt 2012 til å estimere husholdenes etterspørsel etter ulike varegrupper i form av Engel-kurver, justert for husholdsstørrelse og -sammensetning. Vi følger Banks et al. (1997) og bruker en log-kvadratisk modell for konsumandeler som funksjoner av log inntekt.

Vi bruker Engel-kurvene til å imputere en forbrukssammensetning for hvert hushold. Vi iligger deretter hver andel av forbruket en avgift til gjeldende sats; enten vanlig sats (i dag 25 prosent), redusert sats for næringsmidler (i dag 15 prosent), lav sats (i dag 12 prosent, ble redusert til

6 prosent våren 2020) eller nullsats (noen utvalgte tjenester, samt elkraft i Nord-Norge). Merverdiavgiften fordeles deretter på husholdets personer etter personens andel av husholdets samlede inntekt etter skatt.

5.1. Gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosjenter

Figur 5.1 viser beregnede skatte- og avgiftsprosjenter for den øverste prosent og tre andre segmenter i fordelingen av bruttoinntekt. For de nederste 50 prosentene av bruttoinntektsfordelingen har gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent ligget mellom 30 og 40 prosent i mesteparten av perioden 2001-2018. For de 49 prosentene mellom 50. og 99. prosentil av fordelingen har skatte- og avgiftsprosjenten ligget mellom 35 og 50 prosent. For topp 1-prosjenten har den gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosjenten falt markert i perioden, fra 53 prosent i 2001 til 29 prosent i 2018.

Figur 5.2 viser tilsvarende skatte- og avgiftsprosjenter fordelt på ulike skatte- og avgiftstyper for husholdene i topp 1-prosjenten i fordelingen av bruttoinntekt. Figuren viser at fallet i samlet skatte- og avgiftsprosent for denne gruppen i stor grad skyldes en betydelig reduksjon i bidraget fra selskapskatt, men reduksjonen i bidragene fra inntektsskatt og merverdiavgift har også betydning.

Figurene 5.3 og 5.4 viser skatte- og avgiftsprosjenter for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt i 2018: gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosjenter i figur 5.3 og skatte- og avgiftsprosjenter fordelt på ulike skatte- og avgiftstyper i figur 5.4. Figur 5.3 sammenligner den gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosjenten med den gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosjenten gitt en hypotetisk utbytteskatt, som diskutert i kapittel 2.

Samlet skatte- og avgiftsprosent øker med økt inntekt opp til gruppen av personer som befinner seg mellom 95. og 99. prosentil i fordelingen av bruttoinntekt. Deretter faller skatte- og avgiftsprosjenten betydelig med økende bruttoinntekt: fra 53 prosent for gruppen av personer mellom 95. og 99. prosentil til 8 prosent for personene i den øverste 0,01 prosentil. Dersom vi sammenligner dette med gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent gitt en hypotetisk utbytteskatt, ser vi at den hypotetiske gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosjenten øker til 55 prosent for husholdene mellom 95. og 99,9. prosentil, mens den synker til 43 prosent for gruppen av personer mellom 99,9. og 99,99. prosentil og 35 prosent for den øverste 0,01-prosjenten.

Figur 5.4 viser at gjennomsnittlig beregnet avgiftsprosent for merverdiavgiften er fallende med økt inntekt, mens den gjennomsnittlige skatteprosjenten for inntektsskatt øker opp til personene mellom 95. og 99. prosentil, for deretter å falle mot toppen av fordelingen. For arbeidsgiveravgift øker prosentil opp til gruppen av personer mellom 80. og 90. prosentil, før den faller gradvis mot toppen av fordelingen. Den fallende skatteprosjenten for arbeidsgiveravgift og inntektsskatt i de øvers-

te prosentene av fordelingen skyldes at eierinntekter overtar for yrkesinntekter som den største inntektskomponenten i toppen av fordelingen av bruttoinntekt. Av figuren ser vi videre at den gjennomsnittlige skatteprosenten for selskapsskatt øker opp til og med husholdene mellom 99. og 99,9. prosentil, men faller for den øverste 0,1 prosenten av fordelingen. Den gjennomsnittlige skatteprosenten for formuesskatt og utbytteskatt vokser opp mot husholdene mellom 99,9. og 99,99. prosentil, og er flat eller faller for husholdene tilhørende topp 0,01-prosenten.

I figur 5.5 har vi delt husholdene i to grupper: «Arbeidere» er definert som personer som har yrkesinntekt og offentlige overføringer som utgjør mer enn halvparten av bruttoinntekten, mens «Kapitaleiere» er definert som personer som har eierinntekter som utgjør mer enn halvparten av bruttoinntekten. For disse to gruppene har vi beregnet gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenter for hver inntektsgruppe. Resultatene viser at den gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenten er økende med økt inntekt for arbeidere, mens den er fallende med økt inntekt for kapitaleiere. Videre viser resultatene at den gjennomsnittlige skatteprosenten er høyere for arbeidere enn for kapitaleiere for alle segmenter i fordelingen av bruttoinntekt.

5.2. Fordelingen av skattebyrden

Figur 5.6 og tabell 5.1 viser andeler av samlet bruttoinntekt og samlede betalte skatter og avgifter for ulike inntektsgrupper. Den nedre halvdel av inntektsfordelingen mottar 22 prosent av inntektene og betaler 21 prosent av samlede skatter og avgifter. Personene mellom 50. og 90. prosentil mottar på sin side om lag 43 prosent av samlet bruttoinntekt og betaler 46 prosent av samlede skatter og avgifter. Personene i den øverste 10 prosenten av fordelingen mottar 35 prosent av samlet bruttoinntekt og betaler 33 prosent av samlede skatter og avgifter, mens den øverste prosenten mottar 15 prosent av samlet bruttoinntekt og betaler 10 prosent av samlede skatter og avgifter. De rikeste mottar med andre ord en betydelig større andel av bruttoinntektene enn den andelen de betaler av skattene og avgiftene.

5.3. Skatter og avgifter, sparing og konsum

For å vise hvordan bruttoinntekten er fordelt mellom sparing, konsum og skatter og avgifter for hushold i ulike deler av bruttoinntektsfordelingen, har vi beregnet husholdenes konsum og sparing etter metoden beskrevet i Eika et al. (2020). Denne metoden avleder husholdenes årlige forbruksutgifter og sparing ved å kombinere registerdata fra Statistisk sentralbyrå (som f.eks. data fra skattemeldingen) med data for eiendoms- og verdipapirtransaksjoner. Vi benytter hushold som analytisk

enhet og viser til boks 2 i kapittel 2 for en presis definisjon av populasjonen.

Samlet sparing er definert som summen av sparing på personlig hånd, målt på samme måte som i Eika et al. (2020), pluss tilbakeholdt overskudd i selskapene. Sparing i selskaper er altså definert som den delen av selskapsinntekten som ikke realiseres i form av utbytte eller salg av aksjer i inneværende år.

Figur 5.7 viser hvordan bruttoinntekten blir fordelt på skatter og avgifter (unntatt merverdiavgift), sparing og konsum (før merverdiavgift) for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt. Figuren viser gjennomsnittlig sammensetning i perioden 2006–2018. Sparingen er negativ eller svakt positiv for de fleste hushold i den nedre delen av bruttoinntektsfordelingen, mens den rikeste 10 prosenten sparer betydelige andeler av sin bruttoinntekt. Den øverste 0,1 prosenten sparer over 70 prosent av bruttoinntekten, og for disse husholdene er sparing i form av tilbakeholdt selskapsoverskudd betydelig høyere enn annen sparing. Den øverste 0,01-prosenten sparer nærmere 90 prosent av sin inntekt, hvorav mesteparten spares i selskaper som tilbakeholdt overskudd.

De store forskjellene i sparing i form av tilbakeholdt selskapsoverskudd henger nært sammen med hvordan sammensetningen av bruttoinntekt varierer over bruttoinntektsfordelingen, som vist i figur 2.4 i kapittel 2. Mens de nederste 50 prosentene av bruttoinntektsfordelingen i gjennomsnitt ikke har noen eierinntekter, men har inntekter i form av yrkesinntekt og offentlige overføringer, dominerer eierinntektene blant topp 1-prosenten: 58 prosent for husholdene mellom 99. og 99,9. prosentil, 85 prosent for husholdene mellom 99,9. prosentil og 99,99. prosentil og over 97 prosent for den rikeste 0,01-prosenten. Selskapsinntekter kan spares skattefritt i aksjeselskaper, mens yrkesinntekter blir beskattet før inntektstakerne kan ta stilling til hvor mye som skal spares.

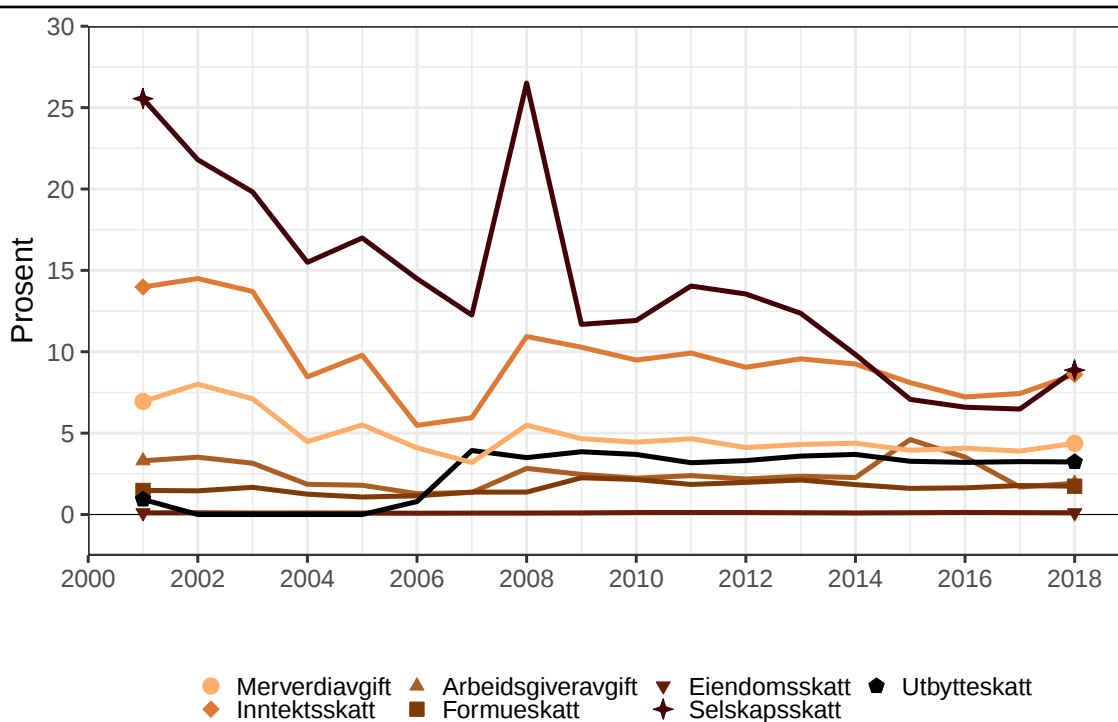
5.4. Figurer og tabeller

Figur 5.1 Gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosent for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.

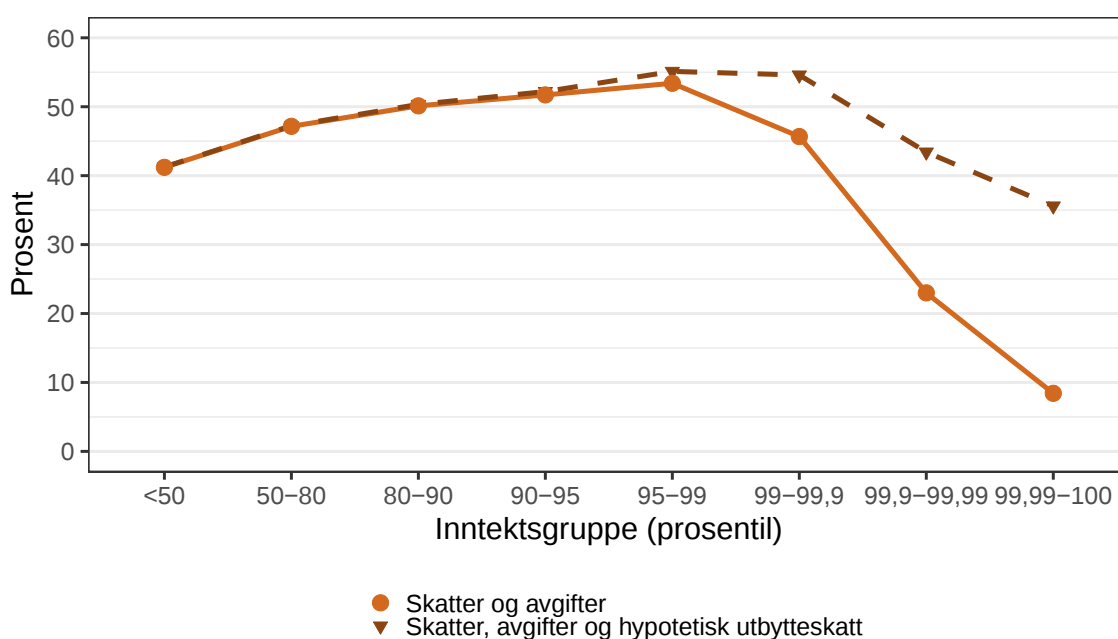

Note: Figuren viser utviklingen i gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosent i perioden 2001–2018, for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt. Gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent er beregnet ved å dele samlede skatter og avgifter på samlet bruttoinntekt.

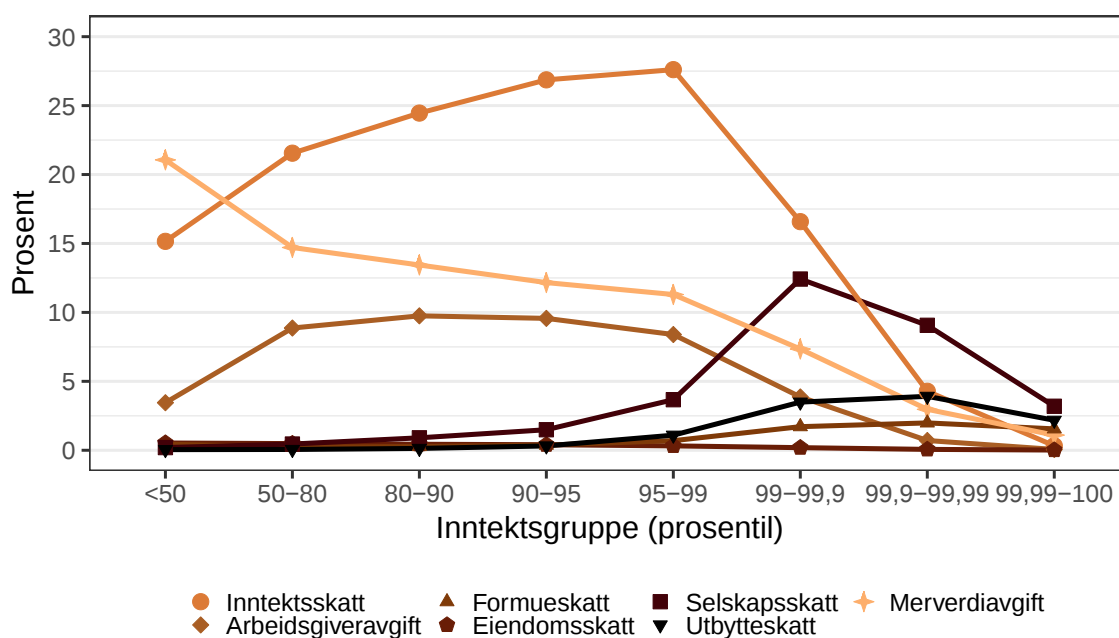
Figur 5.2 Detaljerte skatte- og avgiftsprosent for topp 1-prosenten i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.

Note: Figuren viser utviklingen i skatte- og avgiftsprosent for for topp 1-prosenten i fordelingen av bruttoinntekt for perioden 2001–2018. De gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosentene er beregnet ved å dele den aktuelle skatten eller avgiften på samlet bruttoinntekt.

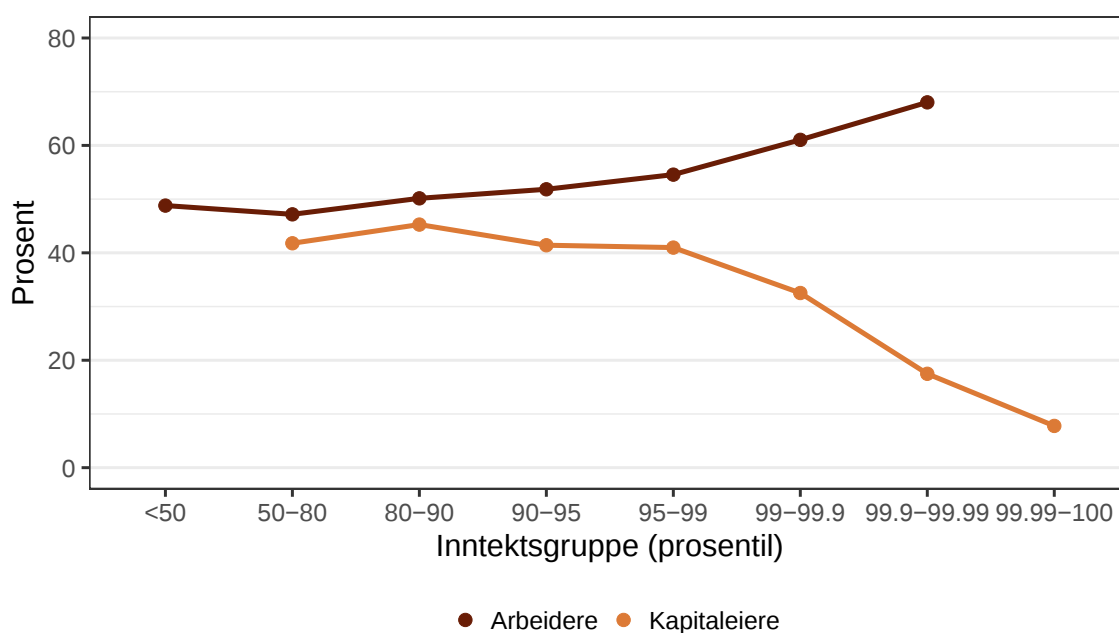
Figur 5.3 Gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2018.

Note: Figuren viser gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt i 2018. Gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent er beregnet ved å dele samlede skatter og avgifter på samlet bruttoinntekt. Gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent er sammenlignet med gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent i et hypotetisk scenario med full utbytteskatt på selskapenes overskudd, som beskrevet i kapittel 2.

Figur 5.4 Detaljerte skatte- og avgiftsprosent for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2018.

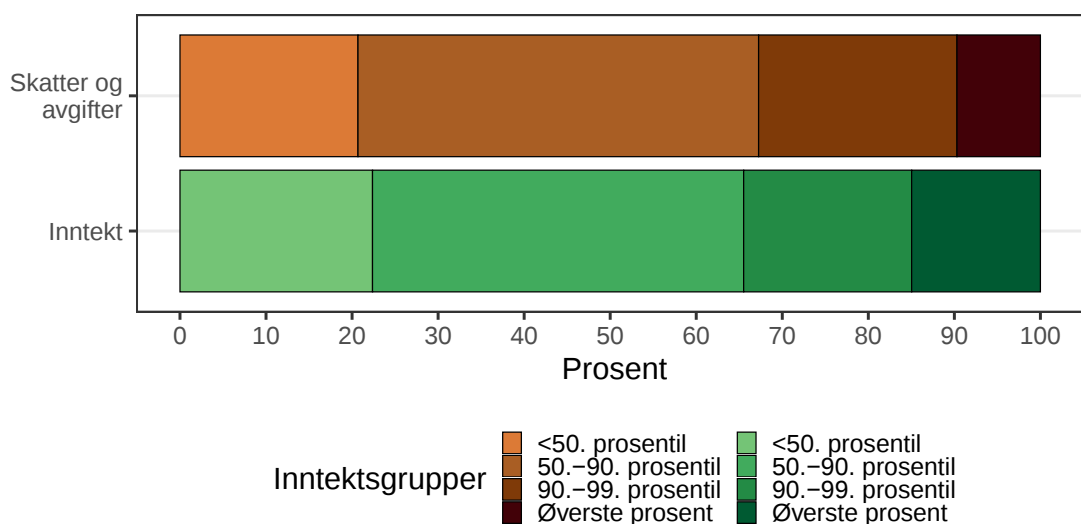
Note: Figuren viser skatte- og avgiftsprosent fordelt på ulike skatter og avgifter for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt i 2018. De gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosentene er beregnet ved å dele den aktuelle skatten eller avgiften på samlet bruttoinntekt.

Figur 5.5 Gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosent for arbeidere og kapitaleiere i ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2018.

Note: Figuren viser gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent for to grupper av personer i ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt. «Arbeidere» er definert som personer som har yrkesinntekt og offentlige overføringer som utgjør mer enn halvparten av bruttoinntekten. «Kapitaleiere» er definert som personer som har eierinntekter som utgjør mer enn halvparten av bruttoinntekten. Gjennomsnittlig skatteprosent er beregnet ved å dele samlede skatter og avgifter på samlet bruttoinntekt.

Figur 5.6 Inntektsgruppenes andel av samlet bruttoinntekt og samlede skatter og avgifter, 2018.

Note: Figuren viser andeler av samlet bruttoinntekt og samlede skatter og avgifter for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt.

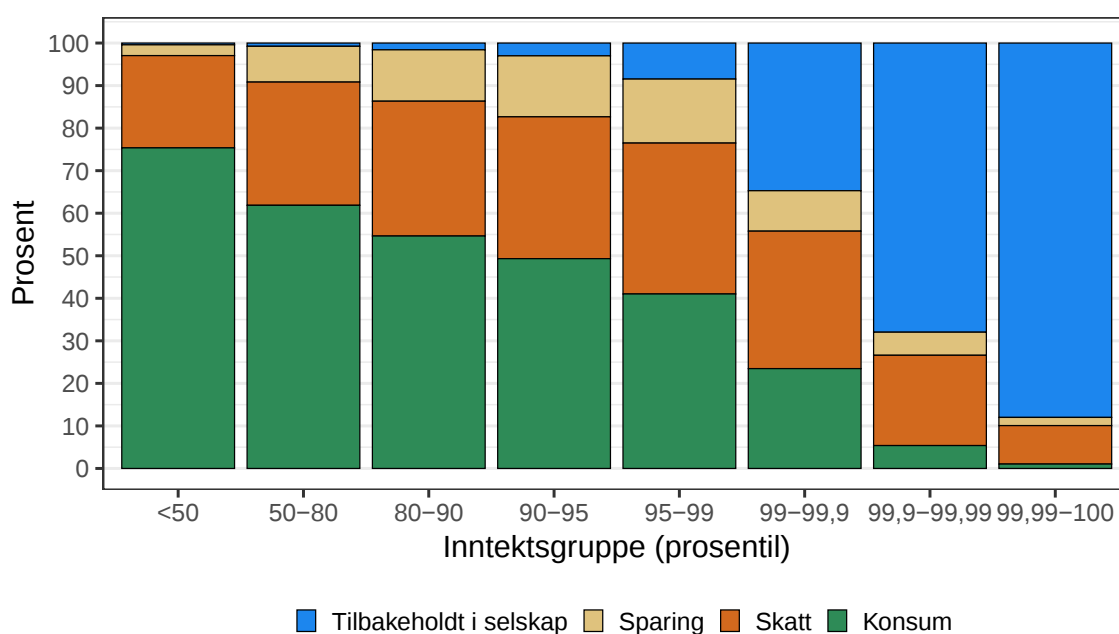
Tabell 5.1 Inntektsgruppenes andeler av samlet inntekt og skatt, 2018.

	Brutto- inntekt	Skatt	Skatter og avgifter	Disponibel inntekt
Andel hver femtedel				
1. kvintil*	5%	2%	4%	6%
2. kvintil	11%	7%	9%	12%
3. kvintil	15%	14%	16%	16%
4. kvintil	21%	23%	22%	20%
5. kvintil	48%	54%	48%	46%
Detaljerte inntektsgrupper				
<50	22%	15%	21%	26%
50-80	29%	31%	31%	29%
80-90	14%	16%	15%	13%
90-100	35%	38%	33%	33%
<i>Innenfor 10. desil</i>				
90-95	9%	11%	10%	8%
95-99	11%	15%	13%	9%
99-100	15%	12%	10%	16%
<i>Innenfor øverste prosent</i>				
99-99,9	7%	8%	7%	6%
99,9-99,99	4%	3%	2%	5%
99,99-100	4%	1%	1%	6%

Note: Tabellen viser andeler av samlet inntekt og skatt for ulike inntektsgrupper. En desil utgjør én tiendel av alle bosatte personer, en kvintil utgjør én femtedel.

*Personer med negativ samlet bruttoinntekt er utelatt.

Figur 5.7 Bruttoinntekt fordelt på skatter og avgifter, sparing og konsum for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, gjennomsnitt 2006–2018.

Note: Figuren viser bruttoinntekt fordelt på skatter og avgifter, sparing og konsum etter plassering i fordelingen av bruttoinntekt. For andelen som spares vises også hvor stor andel som spares i selskaper (som tilbakeholdt overskudd) og hvor mye som realiseres og spares på personlig hånd. Konsum ut over bruttoinntekt, i form av lån, er ikke synliggjort i figuren. Andelen sparing varierer betydelig mellom år, særlig knyttet til variasjon i boligprisvekst. Figuren viser derfor gjennomsnittet for perioden 2006–2018.

6. Kommunale tjenester

Som vi har påpekt i kapittel 2 gir ikke offisiell statistikk en komplett beskrivelse av inntektsfordelingen. Én grunn er at denne statistikken utelukker kapitalinntekter som ikke blir rapportert i de personlige skattemeldingene. Dessuten tas det heller ikke hensyn til gratis eller subsidierte offentlige tjenester til innbyggerne som er finansiert av skatter og avgifter. Dette svekker sammenlignbarheten av inntektsulikhet over tid og mellom land.

En mer helhetlig beskrivelse av fordelingen av økonomisk velferd forutsetter at inntektsbegrepet blir utvidet til å omfatte verdien av offentlige tjenester.⁵ Offentlige tjenester i Norge produseres i regi av kommuner, fylkeskommuner, helseregioner og staten. Noen slike tjenester er individrettede goder, mens andre er kollektive goder. I praksis kan tjenestene enten produseres av offentlige institusjoner eller av private selskaper, selv om de er helt eller delvis finansiert av offentlige midler. Nedenfor vil vi begrense oss til de tjenestene som blir tilbudt innbyggerne av kommunene.

Aaberge et al. (2019) viser at omfordelingseffekten av kommunal tjenesteproduksjon har økt over tid og at den i 2013 var blitt sterkere enn omfordelingseffekten av kontantoverføringer fra staten. Dette bekrefter den økende betydningen av kommunale tjenester for velferden til innbyggerne.

Resultatene fra Aaberge et al. (2019) er basert på samme mål for kontantinntekter som offisiell statistikk. Dermed blir betydelige kapitalinntekter utelatt i målingen av utvidet inntekt. I kapittel 2 ble det presentert et mer komplett mål for kapitalinntekt og dermed også for bruttoinntekt og inntekt etter skatt. Formålet med dette kapittelet er å kombinere dette målet med et mål for verdien av kommunale tjenester for å studere effektene av kommunale tjenester på estimer av Gini-koeffisienten. For å analysere fordelingseffektene av tjenestene som blir tilbudt fra kommunene introduserer vi et utvidet inntektsbegrep definert som summen av inntekt etter skatt (definert som i kapittel 2) og verdien av de kommunale tjenestene som tilfaller personer og hushold, fratrasket kommunale gebyrer. (Se boks 16 for detaljer om verdien av kommunale tjenester.) Ved å studere sammenhengen mellom kommunale tjenester og inntekt etter skatt kan vi kaste lys over om det er personer med lave, middels eller høye inntekter som i størst grad nyter godt av kommunale tjenester.

⁵ Det har blitt gjennomført en rekke studier om betydningen av offentlig tjensteyting for fordelingen av materiell velferd de siste 20 årene av forskere tilknyttet Statistisk sentralbyrå. Aaberge et al. (2019) fokuserer på betydningen av kommunale tjenester i Norge, mens Aaberge et al. (2018) og Aaberge et al. (2021) inkluderer både kommunale, fylkeskommunale og helseregionale tjenester i sine analyser av betydningen av offentlige tjenester i EU/EØS-landene.

Boks 16. Om kommunale tjenester.

OECD (2021) sammenligner størrelsen på offentlig sektor mellom ulike land, og viser for Norge at

- (i) offentlige utgifter utgjør om lag halvparten av Bruttonasjonalproduktet (BNP),
- (ii) utgiftene til offentlig tjenesteproduksjon utgjør 60 prosent av samlede offentlige utgifter, og
- (iii) utgiftene i kommuneforvaltningen utgjør i underkant av 60 prosent av de totale utgiftene til offentlig tjenesteproduksjon.

Omfanget av den kommunale pengebruken i Norge gir en indikasjon på at kommunal tjenesteproduksjon spiller en viktig rolle i den norske velferdsstaten. Tjenestene er i stor grad enten gratis eller sterkt subsidierte, og innebærer følgelig en overføring av velferd til husholdene. Fravær av skattefinansierte kommunale tjenester ville medført at innbyggerne i stedet måtte kjøpt disse tjenestene i markedet, noe som ville ha fortrenget annet konsum i hushold med lave og midlere inntekter. Av denne grunn er det viktig å supplere fordelingsstudier basert på husholdenes inntekt etter skatt med et inntektsmål som også inkluderer verdien av kommunal tjenesteproduksjon.

Kommunale tjenester kommer husholdene til gode i ulik grad, avhengig av husholdets sammensetning og hvor i livsløpet husholdets medlemmer er. En barnefamilie mottar kommunale tjenester i form av offentlig subsidierte barnehageplasser og utdanning til barna, mens de eldre i større grad mottar helsetjenester og pleie- og omsorgstjenester enn andre grupper i befolkningen. Tjenestetilbudet kan også variere mellom hushold fordi kommunene har forskjellige økonomiske rammebetingelser og prioriterer forskjellig mellom ulike målgrupper.

For kjøp av varer og tjenester tilbudt i et fritt marked kjenner man betalingsvilligheten, og følgelig også verdien, for det enkelte hushold. Dette er ikke tilfellet for kommunale tjenester, og man vil derfor måtte støtte seg til mer diskuterte antakelser når man skal verdsette tjenestene og allokere verdien på innbyggerne.

Denne rapporten antar at verdien av de kommunale tjenestene er lik kostnaden ved å produsere dem. Aaberge et al. (2019) viser imidlertid at en antakelse om lavere offentlig effektivitet, altså at verdien av tjenestene er lavere enn kostnaden ved å produsere dem, ikke har stor betydning for fordelingsanalysen. Videre er det i samme studie gjort nøye rede for hvordan verdiene av de forskjellige tjenestene er allokert på innbyggerne. Et særskilt problem er at den

vanlige metoden for å sammenligne fordelingen av kontantinntekter korrigert for stordriftsfordeler i husholdene ikke kan anvendes direkte for et inntektsbegrep som inkluderer verdien av kommunale tjenester, ettersom mottakerne av kommunale tjenester har spesielle behov som de tradisjonelle ekvivalensskalaene (OECD- skalaen og EU-skalaen) ikke tar hensyn til. Dersom en slik skala benyttes, vil mottakere med spesielle behov, slik som eldre som mottar omfattende pleie og omsorg, framstå som særlig velstående etter inkluderingen av verdien av de kommunale tjenestene de mottar. For å omgå dette problemet, følger denne rapporten metoden foreslått i Aaberge et al. (2019) for å justere for behovsforskjeller mellom mottakerne av de forskjellige tjenestene. For sammenligning viser figur 6.2 også en serie der den utvidede inntekten vektes med samme ekvivalensskala som inntektsmålene i kapittel 2, det vil si at man ikke tar hensyn til ulike behov mellom husholdene.

6.1. Ulikhet i utvidet inntekt

Figur 6.1 viser sammensetningen av utvidet inntekt. Som for offentlige overføringer, er de kommunale tjenestene fordelt slik at de utgjør en større andel av den utvidede inntekten i den nederste halvdelen av fordelingen av utvidet inntekt enn i den øvre halvdelen. For de nederste 20 prosentene av inntektsfordelingen utgjør kommunale tjenester i gjennomsnitt 21 prosent av utvidet inntekt og for topp 1-prosenten utgjør de rundt 1 prosent av utvidet inntekt.

Figur 6.2 viser inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten i perioden 2001–2013, med og uten verdien av kommunale tjenester. Vi finner at kommunale tjenester reduserer inntektsulikheten med 2 prosent i 2013, relativt til ulikheten i fordelingen av inntekt etter skatt beskrevet i kapittel 2. Dersom vi bruker EU-skalaen og ikke tar hensyn til at spesielt barn og eldre har behov for kommunale tjenester (barnehager, skoler, helse og pleie og omsorg), reduseres ulikheten med 13 prosent. Ulikheten blir likevel 28 prosent høyere enn det som framgår av offisiell statistikk for inntekt etter skatt (15 prosent dersom man ikke tar hensyn til ulike behov for kommunale tjenester). Vi ser at selv om kommunale tjenester har en betydelig omfordelende effekt, er ikke effekten tilstrekkelig sterk til å motvirke den økte ulikheten som følger av den ulikhetsskapende effekten fra eierinntekter.

I figur 6.2 har vi også inkludert en forlengelse av Gini-koeffisienten for fordelingen av utvidet inntekt fra og med 2014, når vi bruker EU-skalaen til å justere for stordriftsfordeler. Dette betyr at vi ikke tar hensyn til at spesielt barn og eldre har behov for kommunale tjenester. (Metoden som er benyttet er nærmere beskrevet i Vedlegg B.) Resultatene viser at Gini-koeffisienten endrer seg på en tilsvarende måte som Gini-koeffisienten for inntekt etter skatt. Grunnen til det er at inntekt etter skatt er den dominerende inntektskomponenten i utvidet inntekt og at endringene i pengebruken

på kommunale tjenester ikke skiller seg mye fra den gjennomsnittlige inntektsveksten i perioden 2014–2018.

Figur 6.3 viser inntektskomponentenes bidrag til ulikhet i fordelingen av utvidet inntekt i perioden 2001–2013. Dekomponeringen er foretatt på samme måte som i figur 2.7 i kapittel 2, men etter- som utvidet inntekt også inkluderer verdien av kommunale tjenester, inngår kommunale tjenester som en ny komponent i tillegg til de komponentene som summerer seg til inntekt etter skatt. Den benyttede ekvivalensskalaen er en justert versjon av EU-skalaen, som tar hensyn til at personer/husholdene har ulike behov for kommunale tjenester.

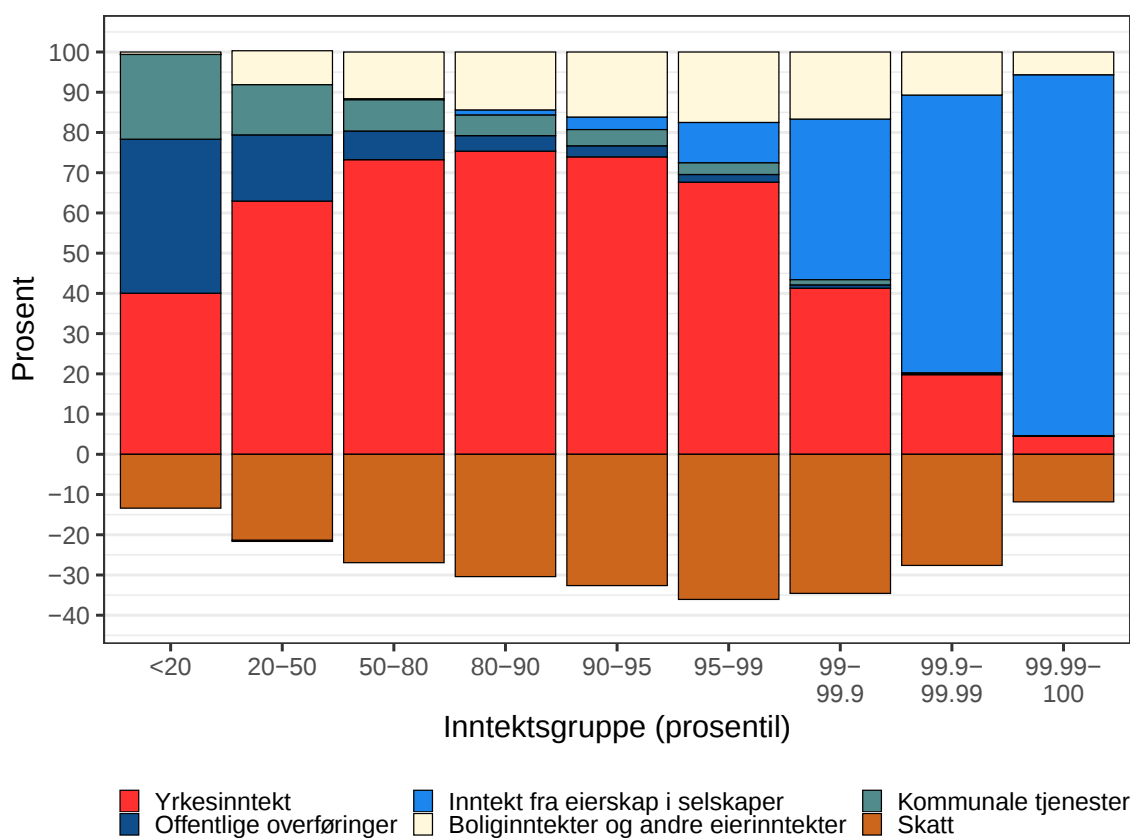
Ulikhetbidragene i figur 6.3 viser et tilsvarende bilde som figur 2.7: Yrkesinntekt er fortsatt den største bidragsyteren til ulikhet, det er betydelig variasjon i ulikhetsbidragene fra boliginntekter og andre eierinntekter, og bidraget til ulikhet fra selskapsinntekter øker over tid. Kommunale tjenester bidrar til en reduksjon i ulikhet tilsvarende ett prosentpoeng. Dette bidraget er litt større enn det ulikhetsreduserende bidraget fra offentlige overføringer.

Figur 6.3 komplementeres av figur 6.4, som viser forholdet mellom den betingede og ubetingede Gini-koeffisienten til hver inntektskomponent; dvs. forholdet mellom konsentrasjonskoeffisienten (se Vedlegg A) og Gini-koeffisienten til hver av inntektskomponentene. Som figur 6.4 viser, er de kommunale tjenestene fordelt på personene på en måte som fører til mer utjevning enn det som er tilfellet med offentlige overføringer. Dette betyr at personer som befinner seg langt nede i fordelingen av utvidet inntekt mottar mer av de kommunale tjenestene enn personer som har høyere utvidede inntekter, mens dette ikke i like stor grad er tilfelle når det gjelder offentlige overføringer. Figurene 6.3 og 6.4 viser dessuten at den omfordelende effekten av kommunale tjenester har vært ganske stabil over tid over tid, mens den omfordelende effekten av offentlige overføringer har blitt redusert.

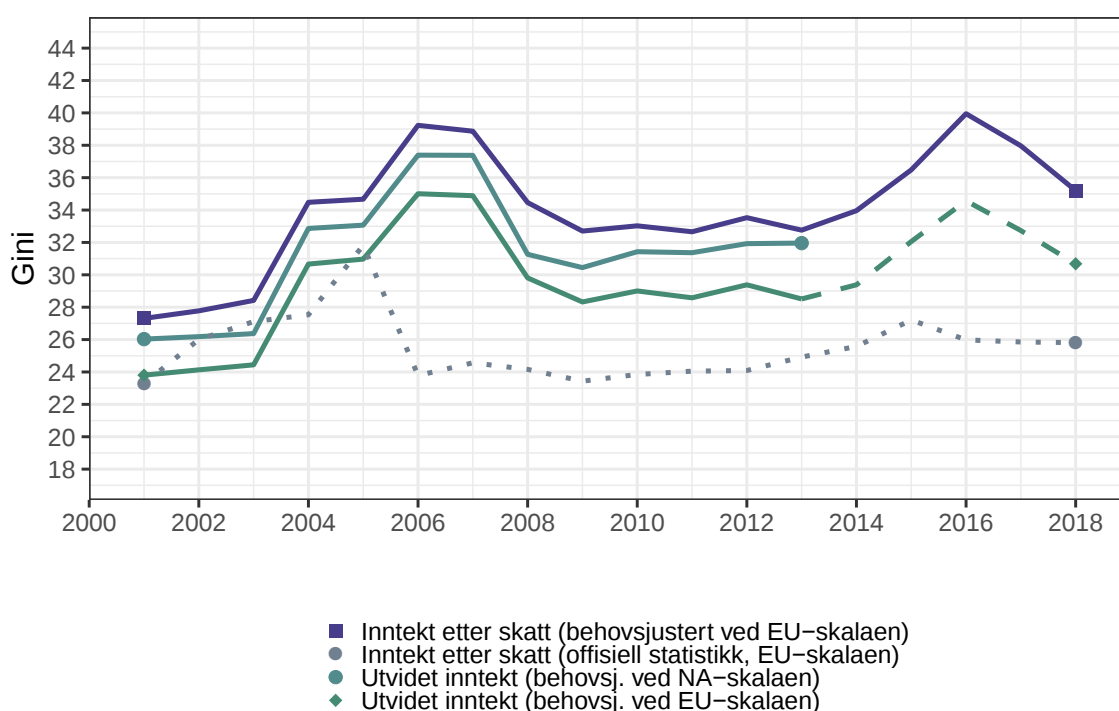
I 2013 hadde offentlige overføringer en nøytral effekt på fordelingen av utvidet inntekt; dvs. at effekten var den samme som det vi ville ha fått ved å gi alle innbyggerne det samme beløpet etter å ha korrigert for stordriftsfordeler i konsum.

6.2. Figurer

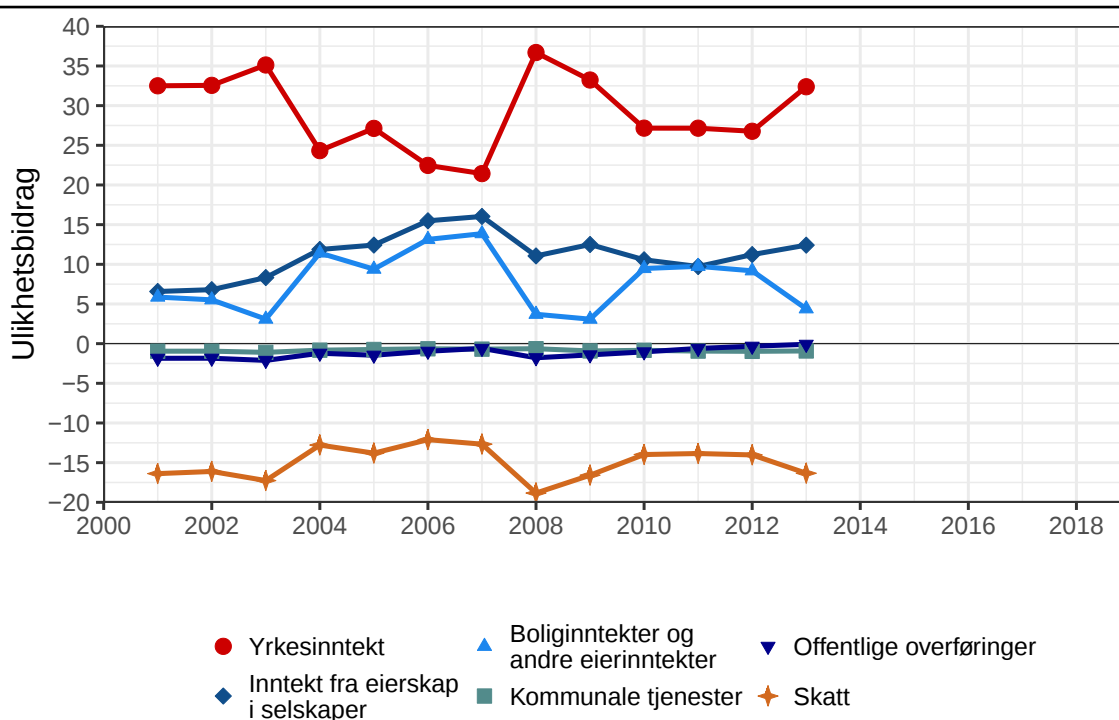
Figur 6.1 Sammensetningen av utvidet inntekt for ulike inntektsgrupper, gjennomsnitt 2006–2013.

Note: Figuren viser utvidet inntekt fordelt på yrkesinntekt, inntekt fra eierskap i selskaper, boliginntekter og andre eierinntekter, offentlige overføringer, kommunale tjenester og skatt, for ulike inntektsgrupper. Boliginntekter og andre eierinntekter er vist samlet. Skatt er vist som andel av utvidet inntekt, og inkluderer ikke avgifter.

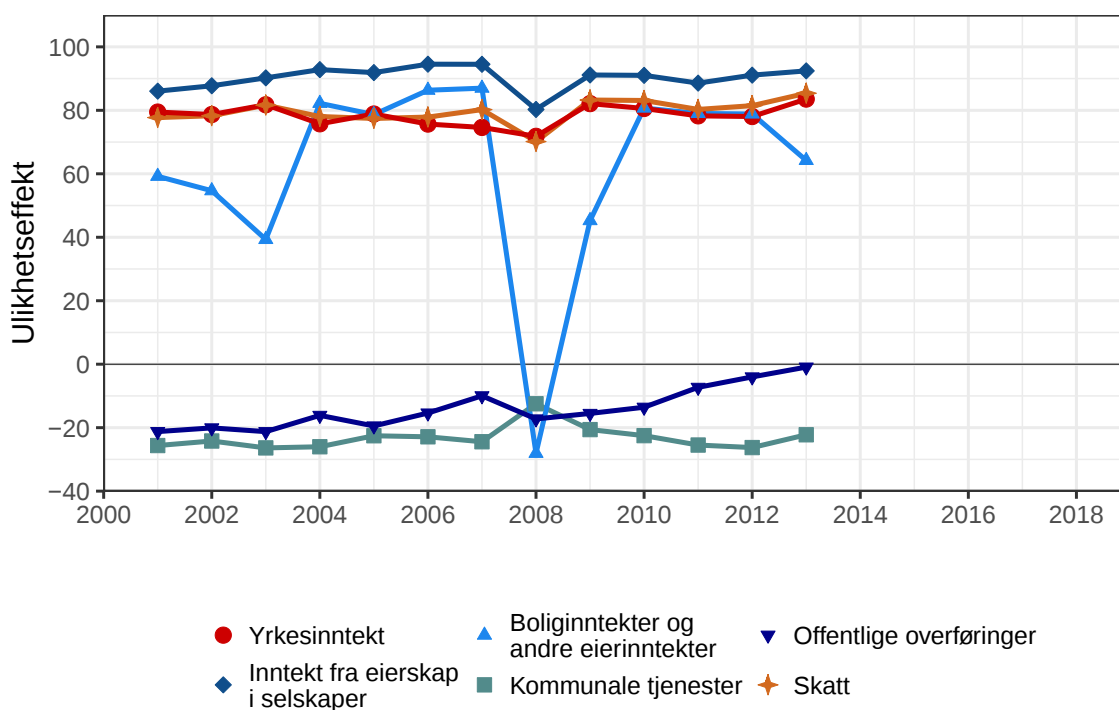
Figur 6.2 Utviklingen i Gini-koeffisienten i fordelingen av utvidet inntekt, 2001–2013.

Note: Figuren viser inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten i perioden 2001–2013, for utvidet inntekt og inntekt etter skatt. For sammenlikning vises også inntektsulikheten slik den er målt i offisiell statistikk. Utvidet inntekt inkluderer verdien av kommunale tjenester. Ettersom personene og husholdene de tilhører har ulike behov avhengig av alder, arbeidsmarkedsstatus, flyktningstatus og fattigdomsstatus, behovsjusteres inntekten i den foretrukne spesifikasjonen av utvidet inntekt (med NA-skalaen). For sammenlikning vises også ulikheten der behovsjusteringen er den samme som den som brukes for inntekt etter skatt (EU-skalaen). Denne serien er estimert for perioden 2014–2018, som beskrevet i Vedlegg B.

Figur 6.3 Inntektsfaktorenes bidrag til ulikhet i utvidet inntekt, 2001–2013.

Note: Figuren viser inntektsfaktorenes bidrag til inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten i perioden 2001–2013. Den vertikale akse viser inntektsfaktorenes bidrag til Gini-koeffisienten, og linjene summerer til Gini-koeffisienten (målt ved prosentpoeng) for det aktuelle året. Negative verdier betyr at faktoren bidrar til omfordeling. For eierinntekter vises to separate komponenter; selskapsinntekter og boliginntekter og andre eierinntekter. Boliginntekter og andre eierinntekter inkluderer verdien av boligjenester for boligeierhushold, (realiserte og ikke-realiserde) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer (unntatt aksjer) og netto renteinntekter.

Figur 6.4 Forholdet mellom konsentrasjonskoeffisient og Gini-koeffisient for hver av inntektskomponentene, 2001–2013.

Note: Vi viser til note for figur 2.7.

7. Norge og USA

I dette kapitlet sammenlignes utviklingen i inntekt, fordelingen av inntekt og skatt og gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenter mellom Norge og USA. For detaljer om inntektsmålene og utvalget som ligger til grunn for sammenlikningen, se boks 17.

Boks 17. Om inntektsmålene og utvalget som brukes for sammenlikninger mellom Norge og USA.

Resultatene for inntekt og skatt for USA er hentet fra Congressional Budget Office (2021). Resultatene for Norge bygger på samme inntekts- og skattemål som er presentert i kapitlene 2 og 5, men for best mulig sammenlignbarhet med amerikanske tall er verdien av boligjenester for boligeierhushold og (realiserte og ikke-realiserede) kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer ekskludert fra inntektsmålene. Vi viser også resultater for inntekt og skatt målt som i offisiell statistikk. Se Vedlegg C for ytterligere detaljer.

Definisjonen av populasjonen i Congressional Budget Office (2021) er tilnærmet den samme som den som benyttes for Norge i denne rapportens kapittel 2. Inntektsgruppene er bestemt av beliggenhet i fordelingen av hhv. ekvivalent bruttoinntekt og ekvivalent inntekt etter skatt.

Denne rapporten bruker EU-vekter for å ekvivalensjustere inntekter, mens Congressional Budget Office (2021) benytter vektorer gitt ved kvadratroten av antall personer i husholdet. Dette valget har imidlertid liten betydning for resultatene som presenteres i dette kapitlet.

7.1. Utviklingen i inntekt

Figur 7.1 viser prosentvis vekst i gjennomsnittlig inntekt etter skatt for ulike inntektsgrupper i Norge og USA i perioden 2001–2018. Vi ser at den gjennomsnittlige inntektsveksten for befolkningen som helhet har vært høyere i Norge enn i USA. Norske hushold har hatt en gjennomsnittlig inntektsvekst på 50 prosent, mens inntektsveksten i USA har vært på 25 prosent. Men som vi skal se er ikke inntektsveksten jevnt fordelt over fordelingen av inntekt etter skatt verken i Norge eller USA.

I USA har de nederste 20 prosentene av inntektsfordelingen økt sin inntekt med 35 prosent fra 2001 til 2018, som er høyere enn den gjennomsnittlige veksten i denne perioden. Inntektsveksten for de nederste 20 prosentene er også høyere i USA enn i Norge, hvor den var på 21 prosent. Inntektsveksten for den sentrale delen av fordelingen av inntekt etter skatt – de midterste tre femtedelene av personene – var større i Norge enn i USA; 38 prosent i Norge og 20 prosent i USA. For personene mellom 80. og 99. prosentil har veksten vært på 32 prosent i USA og 47 prosent i Norge. For topp

1-prosenten av inntektsfordelingen har inntektsveksten vært betydelig større i Norge enn i USA; 187 prosent i Norge og 45 prosent i USA.

Figuren viser også veksten i perioden for den delen av observerbar inntekt som inngår i målet som ligger til grunn for offisiell statistikk. Resultatene viser at for de nederste 99 prosentene i inntektsfordelingen er målingen av inntektsveksten lite følsom for om vi inkluderer selskapsinntekter eller ikke. Til sammenlikning finner vi betydelig større inntektsvekst for topp 1-prosenten når vi inkluderer selskapsinntekter enn det vi finner når vi måler inntekt på samme måte som i offisiell statistikk.

7.2. Fordelingen av inntekt og skatt

Figur 7.2 og tabell 7.1 viser fordelingen av samlet bruttoinntekt og fordelingen av skatter og avgifter for Norge og USA. Inntektene i Norge er likere fordelt enn i USA, i betydningen at den øverste prosenten mottar en mindre andel (13 prosent) av den samlede inntekten enn i USA (17 prosent), mens de nederste 60 prosentene mottar en større andel av samlet inntekt i Norge (til sammen 35 prosent) enn i USA (til sammen 26 prosent).

De nederste 20 prosentene av inntektsfordelingen i USA betaler ikke skatter og avgifter, selv om de mottar 4 prosent av den samlede inntekten. Til sammenlikning betaler de nederste 20 prosentene i Norge 6 prosent av samlede skatter, mens de mottar 7 prosent av samlet inntekt. Denne forskjellen skyldes effekten av ordningen med jobbskattefradrag, som ble innført i USA allerede i 1974.⁶ Jobbskattefradraget fører til at inntektsskatten i USA blir negativ for hushold med lav inntekt.

Det er også stor forskjell mellom USA og Norge i skattebyrden på toppen av inntektsfordelingen. De øverste 20 prosentene i USA mottar 55 prosent av samlet inntekt og betaler 70 prosent av samlede skatter og avgifter, mens den tilsvarende gruppen i Norge mottar 44 prosent av samlet inntekt og betaler 44 prosent av samlede skatter og avgifter. Altså mottar de øverste 20 prosentene i USA en betydelig større andel av samlet inntekt, men de betaler samtidig en enda større andel av samlede skatter og avgifter. Topp 1-prosenten i USA mottar 17 prosent av samlet bruttoinntekt og betaler 26 prosent av samlede skatter og avgifter, mens topp 1-prosenten i Norge mottar 13 prosent av samlet bruttoinntekt og betaler 8 prosent av samlede skatter og avgifter.

Forskjellene i fordelingen av bruttoinntekt og skatt mellom Norge og USA er betydelige også når vi bruker et mål på bruttoinntekt som ikke inkluderer selskapsinntekter. For inntekt og skatt målt som i offisiell statistikk finner vi at de øverste 20 prosentene i Norge mottar 38 prosent av samlet inntekt og betaler 48 prosent av samlede skatter og avgifter.

⁶Denne formen for negativ inntektsskatt kalles i USA Earned Income Tax Credit (EITC). Et lignende system med en annen utforming finnes også i Sverige. Se Aaberge og Flood (2013) for sammenlikning av arbeidstilbuds- og fordelingseffektene for enslige mødre av disse to systemene.

7.3. Gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenter

Figur 7.3 viser beregnede skatte- og avgiftsprosenter for ulike grupper i fordelingen av bruttoinntekt i 2018. Valget av grupper er basert på valgene gjort i Congressional Budget Office (2021), og figuren viser fordelingen både med og uten merverdiavgift.

Det generelle skatte- og avgiftsnivået er høyere i Norge enn i USA, og det følger at de fleste norske skattebetalere betaler betydelig større andeler av sin samlede inntekt i skatter og avgifter enn amerikanske skattebetalere med samme plassering i fordelingen av bruttoinntekt. I Norge betaler personene i den midterste femtedelen av fordelingen 44 prosent av bruttoinntekten i skatter og avgifter (30 prosent uten merverdiavgift), mot 13 prosent i USA.

For personene tilhørende topp 1-prosenten av fordelingen er bildet annerledes. I USA betaler disse personene rundt 30 prosent av bruttoinntekten i skatter og avgifter, med små forskjeller i gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent innad i den øverste prosenten. I Norge er den gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosentsen fallende på toppen av bruttoinntektsfordelingen: den er høyest for hushold mellom 95. og 99. prosentil, på 50 prosent (40 prosent uten merverdiavgift), og faller til 40 prosent for personene mellom 99. og 99,9. prosentil (34 prosent uten merverdiavgift), 17 prosent for personene mellom 99,9. og 99,99. prosentil (15 prosent uten merverdiavgift) og 8 prosent for den øverste 0,01-prosenten (7 prosent uten merverdiavgift). Dermed framstår skattesystemet i USA som mer progressivt enn det norske skatte- og avgiftssystemet: På toppen av inntektsfordelingen er systemet regressivt i Norge, mens det er progressivt i USA.

Tilbudet av gratis eller sterkt subsidierte offentlige tjenester er betydelig mer omfattende i Norge enn i USA. Dette har betydning for sammenlikningen av skatte- og avgiftsprosenter mellom Norge og USA, siden alternativet til gratis eller subsidierte offentlige tjenester er at innbyggerne selv måtte betalt for de samme tjenestene og samtidig betalt mindre i skatt. Derfor viser vi i figur 7.4 også gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenter i Norge og USA når kommunale tjenester inngår i målingen av bruttoinntekt i Norge, mens målet på skatter og avgifter er det samme.

Ettersom datamaterialet for kommunale tjenester bare er tilgjengelig frem til 2013, bruker figuren tall fra 2013 for begge de norske målene og for USA. Figuren viser at den gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosentsen reduseres betydelig for mesteparten av inntektsfordelingen når verdien av kommunale tjenester inkluderes i målet for bruttoinntekt. Forskjellen er størst i midten av fordelingen. For den øverste prosenten er forskjellen i skatte- og avgiftsprosent med og uten verdien av kommunale tjenester ubetydelig.

7.4. Figurer og tabeller

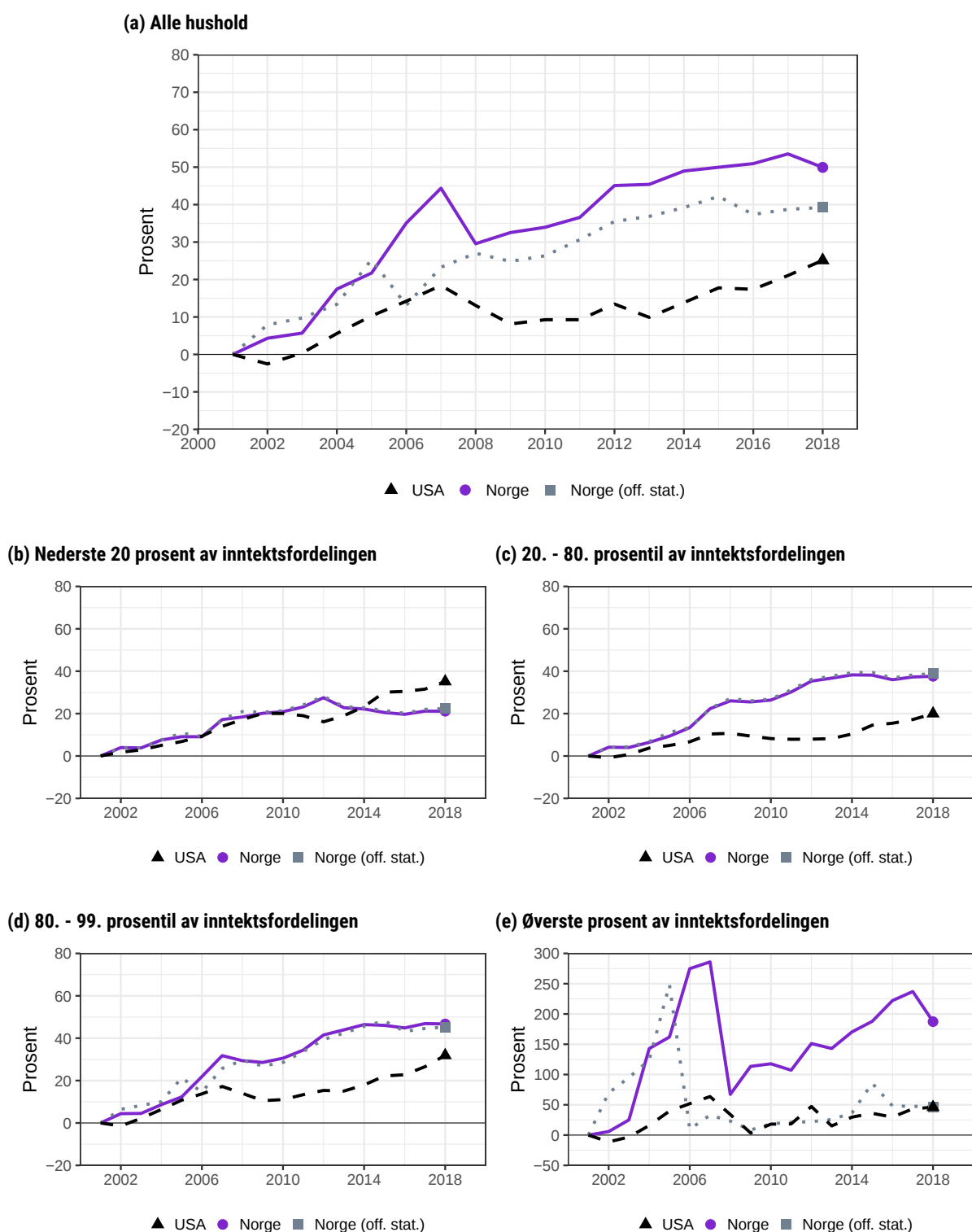
Tabell 7.1 Inntektsgruppenes andeler av samlet bruttoinntekt og samlede skatter og avgifter i Norge og USA, 2018.

	Bruttoinntekt			Skatter og avgifter			
	Norge	Norge (off. stat.)	USA	Norge	Norge (u/ mva)	Norge (off. stat.)	USA
<i>Andel hver inntektsgruppe</i>							
1. kvintil*	7%	8%	4%	6%	4%	4%	0%
2. kvintil	12%	14%	9%	11%	10%	10%	4%
3. kvintil	16%	18%	13%	17%	16%	16%	9%
4. kvintil	21%	22%	20%	22%	23%	22%	18%
5. kvintil	44%	38%	55%	44%	48%	48%	70%
<i>Innad i øverste kvintil</i>							
81.–90. prosentil	13%	14%	15%	15%	16%	16%	15%
91.–95. prosentil	8%	9%	10%	10%	10%	11%	12%
96.–99. prosentil	10%	9%	13%	11%	13%	13%	17%
Øverste prosent	13%	6%	17%	8%	9%	9%	26%

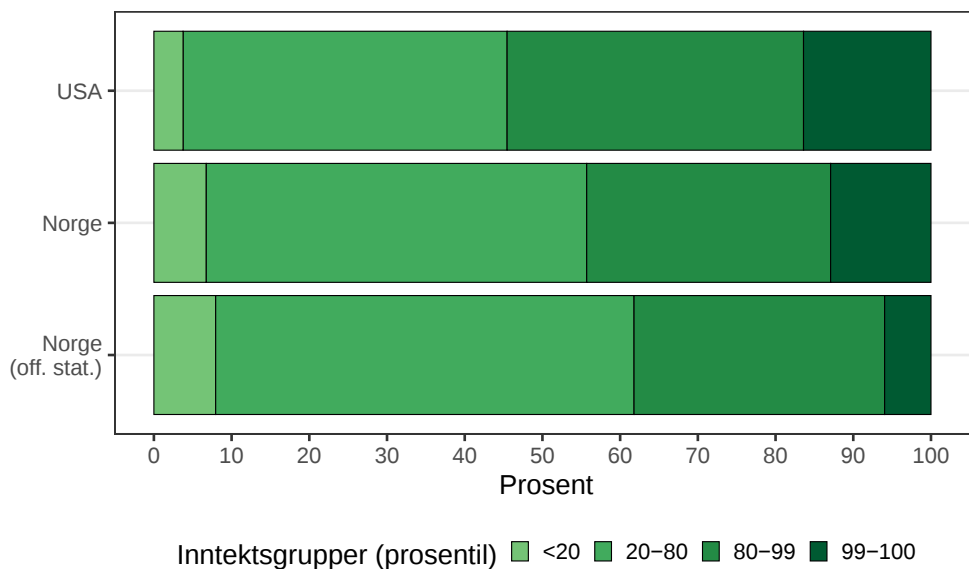
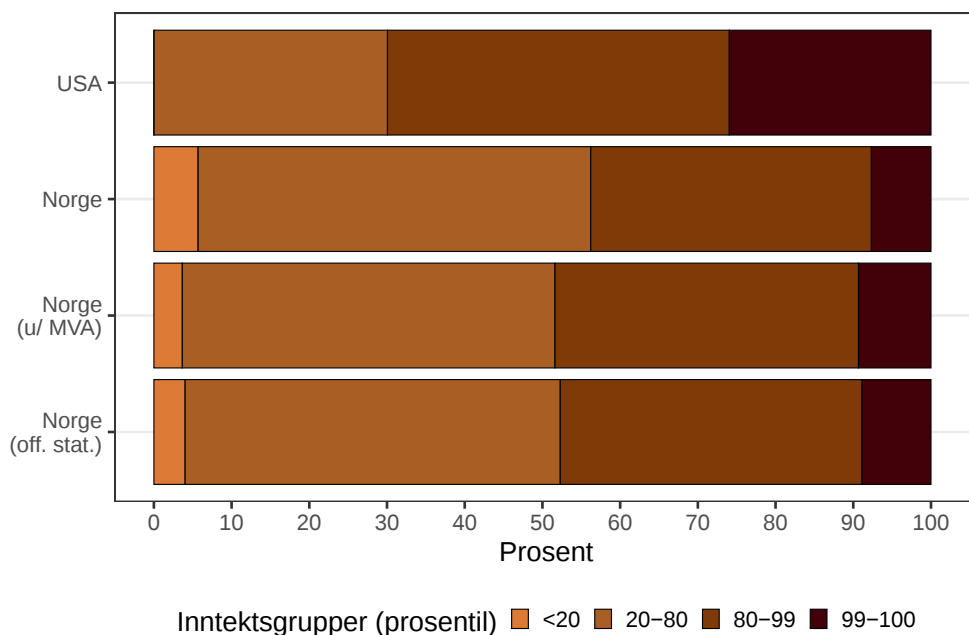
Note: Tabellen viser andeler av samlet inntekt og skatt for ulike inntektsgrupper i Norge og USA i 2018. En kvintil utgjør én femtedel av alle bosatte personer, en prosentil utgjør én hundredel. Inntektsmålet som er brukt er bruttoinntekt. For Norge vises tall med og uten merverdiavgift. I USA inkluderes bare føderale skatter og avgifter.

*Personer med negativ bruttoinntekt er utelatt.

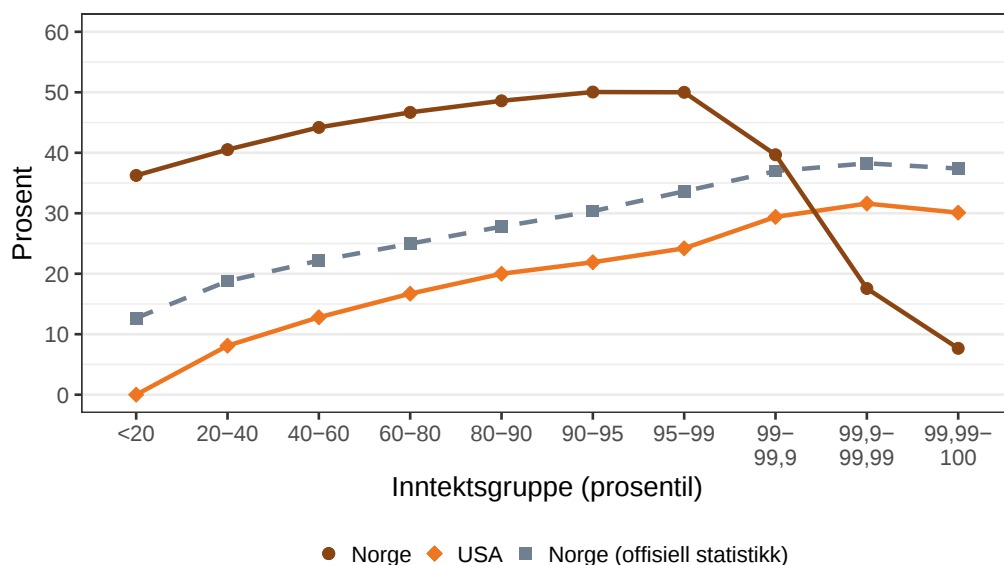
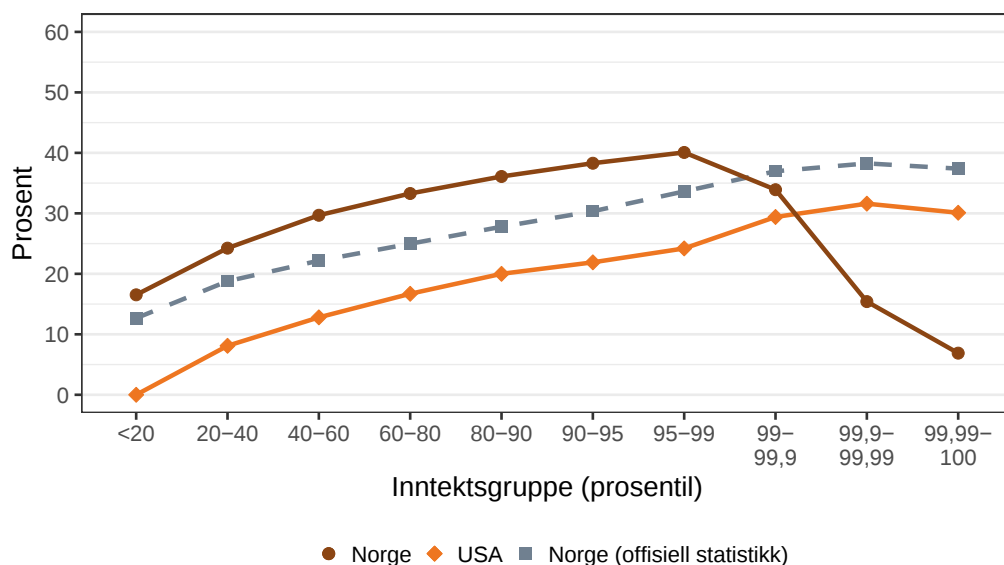
Figur 7.1 Prosentvis vekst i inntekt etter skatt for ulike inntektsgrupper i Norge og USA, 2001–2018.

Note: Figuren viser prosentvis vekst i gjennomsnittlig inntekt etter skatt for ulike inntektsgrupper i Norge og USA i perioden 2001–2018. Linjene viser den akkumulerte veksten fra 2001 til det aktuelle året. Utviklingen er justert for inflasjon.

Figur 7.2 Fordelingen av samlet bruttoinntekt og samlede skatter og avgifter i Norge og USA, 2018.**(a) Samlet bruttoinntekt****(b) Skatter og avgifter**

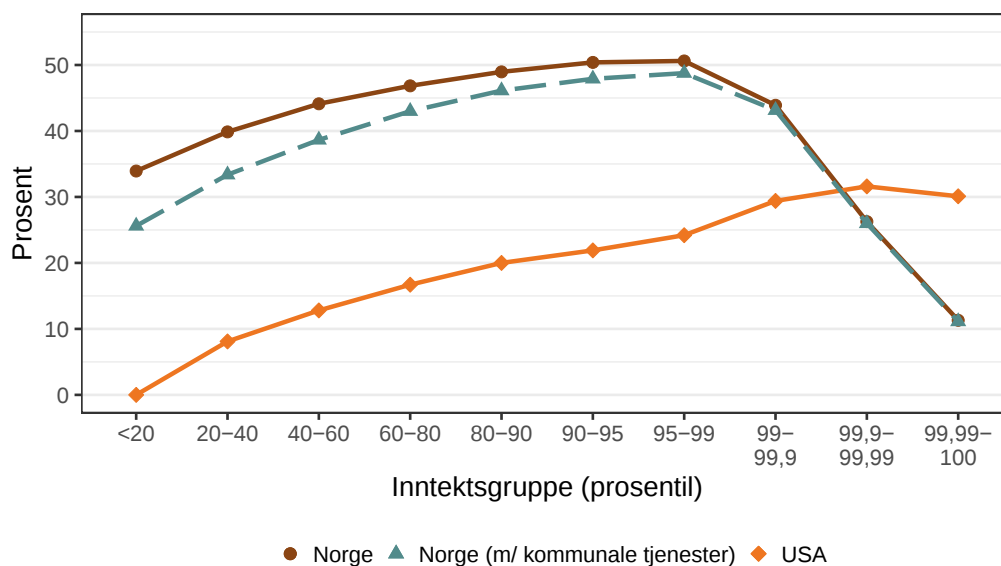
Note: Figuren viser andeler av samlet bruttoinntekt og samlede skatter og avgifter for ulike inntektsgrupper i perioden 2001–2018 for Norge og USA. Figuren viser hvor stor andel av samlet inntekt som tilfaller de ulike inntektsgruppene, og hvor stor andel av den samlede skattebyrden som betales av de ulike inntektsgruppene. For Norge vises tall med og uten merverdiavgift.

Figur 7.3 Gjennomsnittlig skatteprosent for ulike inntektsgrupper i Norge og USA, 2018.**(a) Medregnet merverdiavgift****(b) Uten merverdiavgift**

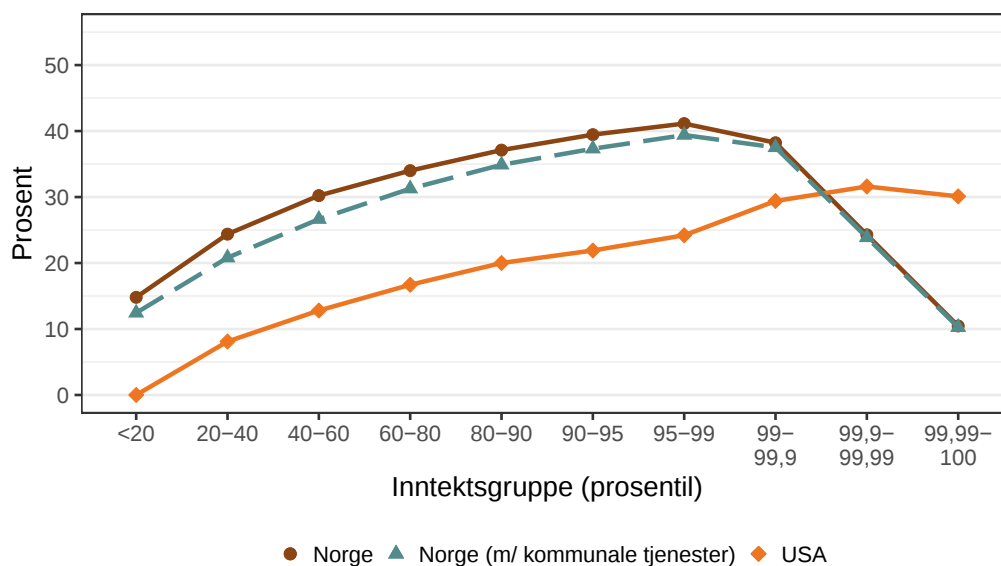
Note: Figuren viser gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent for ulike inntektsgrupper i 2018. Gjennomsnittlig skatteprosent er beregnet ved å dele samlede skatter og avgifter på samlet bruttoinntekt. Delfigur (a) inkluderer merverdiavgiften i det norske målet, mens delfigur (b) ikke inkluderer merverdiavgift. Skatteprosenten for USA inkluderer bare føderale skatter og avgifter.

Figur 7.4 Gjennomsnittlig skatteprosent for ulike inntektsgrupper i Norge og USA, medregnet kommunale tjenester for Norge, 2013.

(a) Medregnet merverdiavgift

(b) Uten merverdiavgift

Note: Figuren viser gjennomsnittlig skatteprosent for ulike inntektsgrupper i 2013. Gjennomsnittlig skatteprosent er beregnet ved å dele samlede skatter og avgifter på summen av samlet bruttoinntekt og verdien av kommunale tjenester. Delfigur (a) inkluderer merverdiavgiften i det norske målet, mens delfigur (b) ikke inkluderer merverdiavgift. Skatteprosenten for USA inkluderer bare føderale skatter og avgifter.

8. Oppsummering

Formålet med denne rapporten har vært å belyse

- nivå og utvikling av økonomisk ulikhet i Norge fra 2001 til 2018
- fordelingen av skattebyrden og graden av progressivitet i skatte- og avgiftssystemet
- ulikhet i Norge sammenlignet med ulikhet i USA.

I rapporten benytter vi et mer fullstendig mål for inntekt enn i offisiell statistikk ved å inkludere følgende tre inntektskomponenter som er utelatt fra inntektsmålet i offisiell statistikk:

- (i) Personlige eieres andel av tilbakeholdte overskudd i private selskaper
- (ii) Verdien av boligjenester for boligeierhushold
- (iii) Kapitalgevinster på bolig og annen fast eiendom og verdipapirer (unntatt aksjer)

Disse tre komponentene viser seg å ha så stor betydning for målingen av inntektsulikhet at resultatene fra denne studien gir et vesentlig annerledes bilde av både nivå og utvikling av toppinntektsandeler, inntektsulikhet og fordelingen av skattebyrden enn det som framgår av offisiell statistikk:

- 1) Inntektsulikheten målt ved Gini-koeffisienten har økt fra 0,27 i 2001 til 0,35 i 2018. Til sammenlikning viser inntektsmålet som benyttes i offisiell statistikk en Gini-koeffisient på 0,23 i 2001 og 0,26 i 2018. I 2018 betyr det at den mer komplette målingen av inntekt etter skatt gir en Gini-koeffisient som er 36 prosent høyere enn det som framgår av offisiell statistikk.
- 2) Den høye ulikheten i Norge etter tusenårsskiftet skyldes både den store andelen av bruttoinntektene som tilfaller topp 1-prosenten og den lave andelen av bruttoinntekten som disse personene betaler i skatter og avgifter.
- 3) Skatte- og avgiftssystemet i Norge er sterkt regressivt i toppen av inntektsfordelingen; dvs. at skatte- og avgiftsprosenten blant topp 1-prosenten er sterkt fallende med økt inntekt. For de resterende 99 prosentene øker skatte- og avgiftsprosenten fra 41 prosent for den nederste halvparten av fordelingen til 53 prosent for personene mellom 95. og 99. prosentil.
- 4) Formuesulikheten målt ved Gini-koeffisienten økte fra 0,65 i 2001 til 0,69 i 2018, når verdsettingen av unoterte selskaper baseres på bokførte verdier. Det er verdt å merke seg at bokførte verdier kan ligge betydelig under den reelle markedsverdien for mange av selskapene. Basert på alternative anslag for markedsverdien til unoterte selskaper

har vi funnet betydelig større ulikhet enn det resultatene basert på bokførte verdier viser.

- 5) Det er ingen vesentlig økning i inntektsforskjellene mellom by og land i perioden 2001–2018. Forskjellene i nettoformue mellom by og land har imidlertid økt noe.
- 6) Selv om inntektsulikheten reduseres om man inkluderer verdien av kommunale tjenester, så forblir ulikheten i inntekt etter skatt betydelig høyere enn det som framgår av offisiell statistikk.
- 7) Både inntektene og skattebyrden er jevnere fordelt i Norge enn i USA, men skattesystemet i USA er i motsetning til i Norge progressivt på toppen av inntektsfordelingen. Dette gjelder selv om vi inkluderer verdien av kommunale tjenester som en del av inntektsmålet i Norge.

Referanser

- Atkinson, A. (2007). Measuring Top Incomes: Methodological Issues. In A. B. Atkinson og T. Piketty (Eds.), *Top incomes over the twentieth century: a contrast between continental European and English-speaking countries*. Oxford ; New York, Oxford University Press.
- Atkinson, A., Rainwater, L., og Smeeding, T. M. (1995). *Income Distribution in OECD Countries: Evidence from the Luxembourg Income Study* (Vol. 18). Paris, OECD.
- Banks, J., Blundell, R., og Lewbel, A. (1997). Quadratic Engel Curves and Consumer Demand. *Review of Economics and Statistics*, 79(4), 527–539.
- Congressional Budget Office. (2021). *The Distribution of Household Income, 2018* (Report). Congressional Budget Office. Washington, D.C.
- Eika, L., Mogstad, M., og Vestad, O. L. (2020). What can we learn about household consumption expenditure from data on income and assets? *Journal of Public Economics*, 189, 104163–104235.
- Epland, J., og Kirkeberg, M. I. (2011). *3600 milliarder i boligformue* (Notat). Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Haig, R. M. (1921). The Concept of Income – Economic and Legal Aspects. In R. M. Haig (Ed.), *Comprehensive Income Taxation*. New York, Columbia University Press.
- Joint Committee On Taxation. (2012). *Overview of the Definition of Income Used by the Staff of the Joint Committee on Taxation in Distributional Analyses* (Report to Congress JCX-15-12). United States Congress. Washington, D.C.
- Kopczuk, W., og Zwick, E. (2020). Business Incomes at the Top. *Journal of Economic Perspectives*, 34(4), 27–51.
- Kupferberg, J., Sarin, N., og Summers, L. (2020). *Tax Reform for Progressivity: A Pragmatic Approach* (Report). The Brookings Institution. Washington, D.C.
- OECD. (2021). *Government at a Glance 2021*. Paris, OECD Publishing.
- Rao, V. M. (1969). Two Decompositions of Concentration Ratio. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (General)*, 132(3), 418–425.
- Simons, H. (1938). *Personal Income Taxation: The Definition of Income as a Problem of Fiscal Policy*. Chicago, University of Chicago Press.
- Smith, M., Zidar, O., og Zwick, E. (2020). *Top Wealth in America: New Estimates and Implications for Taxing the Rich* (Working Paper). Princeton University, Department of Economics, Center for Economic Policy Studies. Princeton, NJ.
- UNECE. (2011). *Canberra Group Handbook on Household Income Statistics, Second Edition* (UN Report ECE/CES/11). United Nations. New York, Geneva.

- U.S. Bureau of Labor Statistics. (2018). *Handbook of Methods: Consumer Expenditures and Income* (Handbook). U.S. Bureau of Labor Statistics. Washington, D.C.
- Aaberge, R., og Andersen, A. (1983). *Analyse av ulikhet i fordelinger av levekår* (Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå No. 1983/21). Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Aaberge, R., Colombino, U., og Strøm, S. (2000). Labor supply responses and welfare effects from replacing current tax rules by a flat tax: Empirical evidence from Italy, Norway and Sweden. *Journal of Population Economics*, 13(4), 595–621.
- Aaberge, R., Eika, L., Langørgen, A., og Mogstad, M. (2019). Local governments, in-kind transfers, and economic inequality. *Journal of Public Economics*, 180, 103966–104077.
- Aaberge, R., og Flood, L. (2013). *U.S. versus Sweden. The effect of alternative in-work tax credit policies on labour supply of single mothers* (Statistics Norway Research Department Discussion Papers No. 761). Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Aaberge, R., Langørgen, A., og Lindgren, P. (2018). Accounting for Public In-Kind Transfers in Comparisons of Income Inequality between the Nordic Countries. In *Nordic Economic Policy Review 2018: Increasing Income Inequality in the Nordics* (pp. 175–205). København, Nordisk Ministerråd.
- Aaberge, R., Langørgen, A., og Lindgren, P. Y. (2021). *Offentlige tjenester reduserer ulikhet og fattigdom* (SSB Analyse No. 2021/13). Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Aaberge, R., Modalsli, J., og Vestad, O. (2020). *Ulikheten – betydelig større enn statistikken viser* (SSB Analyse No. 2020/13). Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Aaberge, R., og Stubhaug, M. E. (2018). *Formuesulikheten øker* (SSB Analyse No. 2018/18). Statistisk Sentralbyrå. Oslo.

Figurregister

2.1. Bruttoinntekt i skattemeldingen som andel av et mer fullstendig mål for bruttoinntekt; 2001, 2009 og 2017.	24
2.2. Andel av samlet bruttoinntekt for utvalgte grupper øverst i inntektsfordelingen, 2001–2018.	25
2.3. Utviklingen i ulikhet i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.	26
2.4. Inntektssammensetningen for forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, gjennomsnitt 2006–2018.	27
2.5. Utviklingen i ulikhet i fordelingen av inntekt etter skatt, 2001–2018.	28
2.6. Utviklingen i inntektsulikhet med og uten hypotetisk utbytteskatt, 2001–2018.	29
2.7. Inntektskomponentenes bidrag til ulikhet i fordelingen av inntekt etter skatt, 2001–2018.	30
2.8. Forholdet mellom konsentrasjonskoeffisient og Gini-koeffisient for hver av inntektskomponentene, 2001–2018.	31
2.9. Andel av samlet inntekt etter skatt mottatt av fire forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.	32
2.10. Gini-koeffisient for inntekt etter skatt med betalt skatt og hypotetisk proporsjonal skatt, 2001–2018.	33
2.11. Prosentvis inntektsvekst for forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.	34
2.12. Prosentvis vekst i eierinntekt og yrkesinntekt for forskjellige segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.	35
3.1. Utviklingen i formuesulikhet, 2001–2018.	41
3.2. Formueskomponentenes bidrag til formuesulikhet, 2001–2018.	42
3.3. Forholdet mellom konsentrasjonskoeffisient og Gini-koeffisient for hver av formueskomponentene, 2001–2018.	43
3.4. Andel av samlet nettoformue for ulike formuesgrupper, 2001–2018.	44
3.5. Andel av samlet nettoformue for utvalgte formuesgrupper øverst i formuesfordelingen, 2001–2018.	45
3.6. Sammensetningen av nettoformuen for ulike formuesgrupper, 2018.	46
3.7. Prosentvis vekst i nettoformue for ulike formuesgrupper, 2001–2018.	47
3.8. Prosentvis vekst i finansformue og boligformue for ulike formuesgrupper, 2001–2018.	48
4.1. Gjennomsnittlig inntekt etter skatt for tre regioner, 2001–2018.	52
4.2. Median inntekt etter skatt for tre regioner, 2001–2018.	53

4.3. Prosentvis vekst i inntekt etter skatt for tre regioner, 2001–2018.	54
4.4. Prosentvis vekst i eierinntekt og yrkesinntekt for tre regioner, 2001–2018.	55
4.5. Gjennomsnittlig nettoformue for tre regioner, 2001–2018.	56
4.6. Median nettoformue for tre regioner, 2001–2018.	57
4.7. Prosentvis vekst i nettoformue for tre regioner, 2001–2018.	58
4.8. Prosentvis vekst i finansformue og boligformue for tre regioner, 2001–2018.	59
5.1. Gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenter for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.	66
5.2. Detaljerte skatte- og avgiftsprosenter for topp 1-prosenten i fordelingen av bruttoinntekt, 2001–2018.	67
5.3. Gjennomsnittlig skatte- og avgiftsprosent for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2018.	68
5.4. Detaljerte skatte- og avgiftsprosenter for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2018.	69
5.5. Gjennomsnittlige skatte- og avgiftsprosenter for arbeidere og kapitaleiere i ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, 2018.	70
5.6. Inntektsgruppens andel av samlet bruttoinntekt og samlede skatter og avgifter, 2018.	70
5.7. Bruttoinntekt fordelt på skatter og avgifter, sparing og konsum for ulike segmenter i fordelingen av bruttoinntekt, gjennomsnitt 2006–2018.	72
6.1. Sammensetningen av utvidet inntekt for ulike inntektsgrupper, gjennomsnitt 2006–2013.	77
6.2. Utviklingen i Gini-koeffisienten i fordelingen av utvidet inntekt, 2001–2013.	78
6.3. Inntektsfaktorenes bidrag til ulikhet i utvidet inntekt, 2001–2013.	79
6.4. Forholdet mellom konsentrasjonskoeffisient og Gini-koeffisient for hver av inntektskomponentene, 2001–2013.	80
7.1. Prosentvis vekst i inntekt etter skatt for ulike inntektsgrupper i Norge og USA, 2001–2018.	85
7.2. Fordelingen av samlet bruttoinntekt og samlede skatter og avgifter i Norge og USA, 2018.	86
7.3. Gjennomsnittlig skatteprosent for ulike inntektsgrupper i Norge og USA, 2018.	87
7.4. Gjennomsnittlig skatteprosent for ulike inntektsgrupper i Norge og USA, medregnet kommunale tjenester for Norge, 2013.	88
B1. Utviklingen i ulikhet i utvidet inntekt, observert og estimert, 2001–2013.	99
D1. Inntektsulikhet, nettoformue med kapitalisert selskapsformue, 2001–2018.	102

Tabellregister

5.1. Inntektsgruppernes andeler av samlet inntekt og skatt, 2018.	71
7.1. Inntektsgruppernes andeler av samlet bruttoinntekt og samlede skatter og avgifter i Norge og USA, 2018.	84

A. Dekomponering av Gini-koeffisienten

I kapittel 2 har vi diskutert hvilken betydning definisjon og måling av inntekt har for måling av ulikhet i fordelingene av bruttoinntekt og inntekt etter skatt. Men det er viktig å være oppmerksom på at en reduksjon i Gini-koeffisienten på 5 prosent som følge av skattleggingen bare gir en indikasjon på fordelingseffekten av skatter og avgifter. For å identifisere bidragene fra alle komponentene som til sammen utgjør inntekt etter skatt, må vi bruke en simultan metode som behandler komponentene på en symmetrisk måte; dvs. at rekkefølgen en benytter for å studere effekten av de enkelte komponentene ikke skal ha betydning for hvilke ulikhetsbidrag vi finner for de forskjellige komponentene.

Som vist av Rao (1969) har Gini-koeffisienten dekomponeringsegenskaper som gjør det mulig å identifisere bidragene til ulikhet fra de enkelte inntektskomponentene som inngår i definisjonen av inntekt etter skatt uten at rekkefølgen på komponentene får noen betydning for resultatene. Som en illustrasjon kan vi tenke oss at vi ønsker å dekomponere ulikheten i fordelingen av inntekt etter skatt med hensyn på tre komponenter: markedsinntekt (m), overføringer (o) og skatt (s). Dekomponeringen av Gini-koeffisienten (G) kan da skrives på formen

$$G = \frac{\mu_m}{\mu} \gamma_m + \frac{\mu_o}{\mu} \gamma_o + \frac{\mu_s}{\mu} \gamma_s,$$

hvor μ er gjennomsnittlig inntekt etter skatt, $\frac{\mu_k}{\mu}$ angir inntektsandelen til komponent k (som viser hvor stor andel av inntekt etter skatt som er representert ved hver av komponentene), og γ_k angir konsentrasjonskoeffisienten.

Konsentrasjonskoeffisienten for en gitt komponent er lik Gini-koeffisienten for denne komponenten, gitt at rekkefølgen til komponentens inntekter er lik rekkefølgen til inntekt etter skatt. Med andre ord vil både ulikhet i fordelingen av de aktuelle inntektskomponentene og den statistiske sammenhengen mellom hver av komponentene og inntekt etter skatt være bestemmende for hvorvidt de ulike komponentene gir et utjevnende eller ulikhetsskapende bidrag til fordelingen av inntekt etter skatt. Når inntektsandelen til en komponent er positiv (for eksempel offentlige overføringer), vil en negativ konsentrasjonskoeffisient vise at samvariasjonen mellom komponenten og inntekt etter skatt er negativ. Det betyr at komponenten (offentlige overføringer) virker utjevnende på den totale ulikheten, altså at individer med lave inntekter etter skatt mottar større beløp av komponenten enn individer med høye inntekter etter skatt. En positiv verdi på konsentrasjonskoeffisienten vil derimot uttrykke positiv samvariasjon, og det betyr at komponenten bidrar til ulikhet i fordelingen av inntekt etter skatt. Når konsentrasjonskoeffisienten er lik 0 gir komponenten et nøytralt bidrag

til ulikheten. Dette vil f.eks. være tilfelle hvis komponenten er fordelt likt på alle individer. Konsentrasjonskoeffisienten kan variere mellom -1 og 1 , der verdien -1 innebærer at komponenten er maksimalt utjevnnende, mens verdien 1 innebærer at komponenten er maksimalt ulikhetsskapende. Verdien 1 tilsvarer at inntektskomponenten i sin helhet blir disponert av den personen som har høyest inntekt etter skatt. I våre figurer har vi ganget forholdet med 100 , slik at -100 er minste mulige verdi og 100 er høyeste mulige verdi.

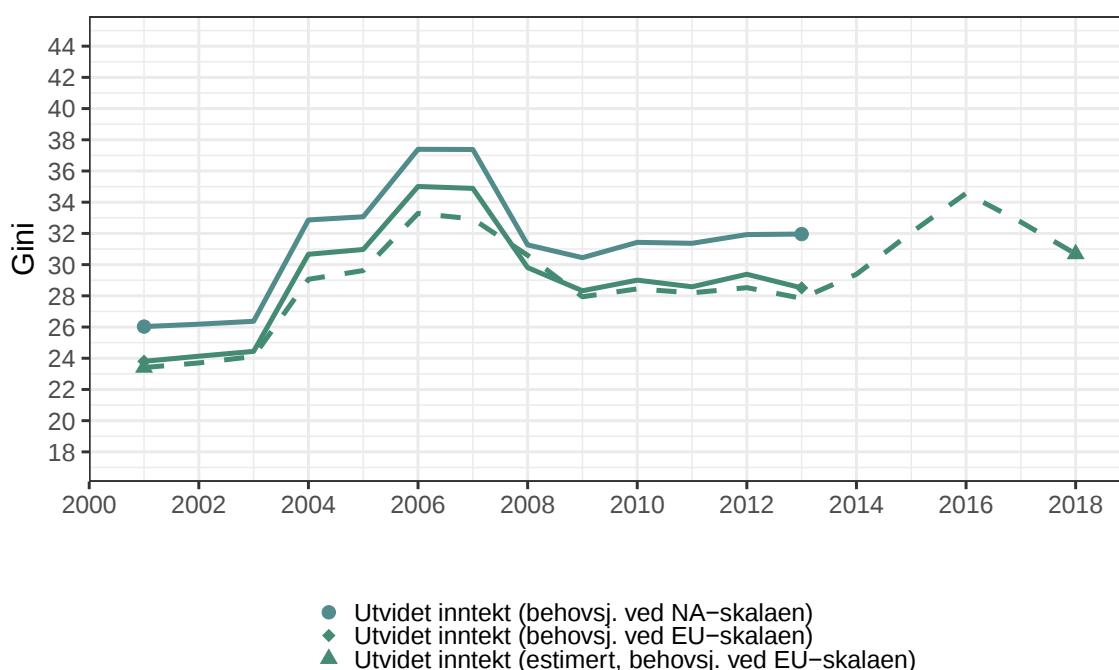
B. Estimering av Gini for utvidet inntekt, 2014–2018

Estimeringen av Gini-koeffisienten i fordelingen til utvidet inntekt for perioden 2001–2013 har vært basert på detaljerte regnskapsdata for kommunene og beregning av en egen ekvivalensskala for utvidet inntekt som stammer fra Aaberge et al. (2019). Siden det har vært for ressurskrevende å forlenge serien til årene etter 2013 i dette prosjektet har vi i stedet benyttet en tilnærming for Gini-koeffisienten som bare krever informasjon om inntektsandelen til topp 1-prosenten og Gini-koeffisienten til de nedre 99 prosentene i fordelingen av utvidet inntekt. Denne tilnærmingen ble foreslått av Atkinson (2007) og er gitt ved

$$G \approx (1 - S)G_{99} + S - 0,01$$

hvor S er inntektsandelen til den rikeste prosenten og G_{99} er Gini-koeffisienten til fordelingen av utvidet inntekt blant de resterende 99 prosentene.

I stedet for å forlenge den tidligere estimerte Gini-serien for utvidet inntekt for perioden 2001–2013 har vi tallfestet en alternativ Gini-serie for utvidet inntekt for hele perioden 2001–2018, som er basert på Gini-tilnærmingen som er beskrevet ovenfor. Denne serien benytter den tradisjonelle EU-skalaen for å ta hensyn til stordriftsfordeler i konsum. For å bestemme S og G_{99} har vi antatt at forholdet mellom G_{99} for hhv. utvidet inntekt og inntekt etter skatt er det samme i årene etter 2013 som i 2013. Dermed får vi et anslag på G_{99} for utvidet inntekt for årene 2014–2018 basert på den tallfestede raten i 2013 og den tallfestede G_{99} for inntekt etter skatt for hvert av årene 2014–2018. Tallfestingen av S er basert på tilsvarende antakelser. Som vist i figur B1 fungerer tilnærmingen nesten helt perfekt for årene 2008–2013, mens Gini-koeffisienten er ca. to prosentpoeng for lav i årene 2004–2007. Det betyr at tilnærmingen fungerer tilfredsstillende.

Figur B1 **Utviklingen i ulikhet i utvidet inntekt, observert og estimert, 2001–2013.**

Note: Figuren viser inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten i perioden 2001–2013, for utvidet inntekt, og inntektsulikhet i ikke-behovsjustert utvidet inntekt. For perioden 2001–2018 vises i tillegg et estimat for ikke-behovsjustert utvidet inntekt. Utvidet inntekt inkluderer verdien av kommunale tjenester. Ettersom hushold har ulike behov basert på alder, sammensetning og livssituasjon, behovsjusteres inntekten i den foretrukne spesifikasjonen av utvidet inntekt. For sammenligning vises også ulikheten der en slik behovsjustering ikke er foretatt, for perioden 2001–2013.

C. Inntektsmålet til Congressional Budget Office

Congressional Budget Office (CBO) er et uavhengig organ satt ned av den amerikanske kongressen for å utrede økonomiske spørsmål. De gir blant annet ut rapporter om fordelingen av inntekt og skatt med jevne mellomrom.

Inntektsmålet som brukes av CBO avviker noe fra målene beskrevet i kapittel 2. Dette kommer primært av at det i USA ikke er tilgang til data fra offentlige registre av tilsvarende kvalitet som denne rapporten er bygget på, men at man istedet baserer seg på utvalgsdata fra skattemyndighetene og folketellingsbyrået som er koblet sammen ved statistiske metoder. For en detaljert beskrivelse av dette utvalget, se Congressional Budget Office (2021), Appendix A.

I motsetning til målene som brukes i denne rapporten bruker CBO et inntektsmål som ikke inkluderer urealiserte selskapsinntekter. Systemet for beskatning av selskapsinntekt i USA gjør at måleutfordringene knyttet til dette er annerledes enn i Norge. De tre vanligste selskapsformene i USA kalles C-corporations («C-selskap»), S-corporations («S-selskap») og partnerships (ansvarlig selskap). C-selskaper beskattes på lik linje med norske aksjeselskaper, det vil si at det trekkes selskapsskatt av selskapets overskudd, og at utbytte og realiserte gevinster skattlegges på husholdsnivå. For de to andre selskapsformene skattlegges selskapsinntekten bare på husholdsnivå, på lik linje med enkeltpersonforetak i Norge, og det er skattemessig fordelaktig for selskaper med få eiere å registrere disse som S-selskap. For eiere av S-selskaper er det ikke mulig å bruke tilbakehold av overskudd som et tiltak for å redusere husholdets skatt. Tilbakeholdt overskudd kan forekomme i C-selskaper, men måleproblemene som følger av dette begrenses av at C-selskapene ofte er større børsnoterte selskaper med spredt eierskap. Forekomsten av tilbakeholdt overskudd er av Kopczuk og Zwick (2020) anslått å være begrenset til rundt 4–5 prosent av samlet BNP i USA. For en diskusjon av det amerikanske skattesystemet, se Kupferberg et al. (2020).

For best mulig sammenliknbarhet med tallene fra USA bruker vi i kapittel 7 mål for bruttoinntekt og inntekt etter skatt tilsvarende målene i Aaberge et al. (2020): Vi inkluderer selskapsinntekter og eierandel ganger selskapsskatt for eiere av private selskaper, men ikke verdien av boligjenester for boligeierhushold eller (realiserte og ikke-realiserde) kapitalgevinster på boliger og verdipapirer (som heller ikke er inkludert i inntektsmålet som brukes av CBO). Det er grunn til å anta at dette målet fanger opp en større andel av inntekten til hushold i den øverste delen av fordelingen enn målet som brukes av CBO for USA. Derfor sammenlikner vi også tallene for USA med tall for inntekt målt som i offisiell statistikk. Dette målet vil antakelig fange opp en mindre andel av inntekten til hushold i den øverste delen av fordelingen enn målet som brukes av CBO, siden selskapsformene S-selskap og ansvarlig selskap har større betydning og er mer konsentrert blant høyinntektshushold

i USA enn i Norge. (Se Smith et al. (2020) for mer informasjon om utviklingen i selskapsformer i USA i nyere tid.)

Inntektsmålet som brukes av CBO inkluderer offentlige helsetjenester gjennom Medicare, Medicaid og CHIP (behovsprøvd tilbud av helsetjenester til barn). Sammenlignet med helsetilbudet i Norge er dette tjenester som er betydelig mindre i omfang. Omfanget av offentlige kontantoverføringer er også større i Norge. Betydningen av offentlige tjenester for inntektsulikhet og gjennomsnittlige skatteprosjenter i Norge er belyst i kapittel 6 og figur 7.4.

Problemer med underrapportering av inntekt til skattemyndighetene kan være gjeldende både i Norge og USA. Dersom graden av underrapportering er forskjellig mellom de to landene, vil det kunne påvirke sammenligningen av inntektsmålene som helhet.

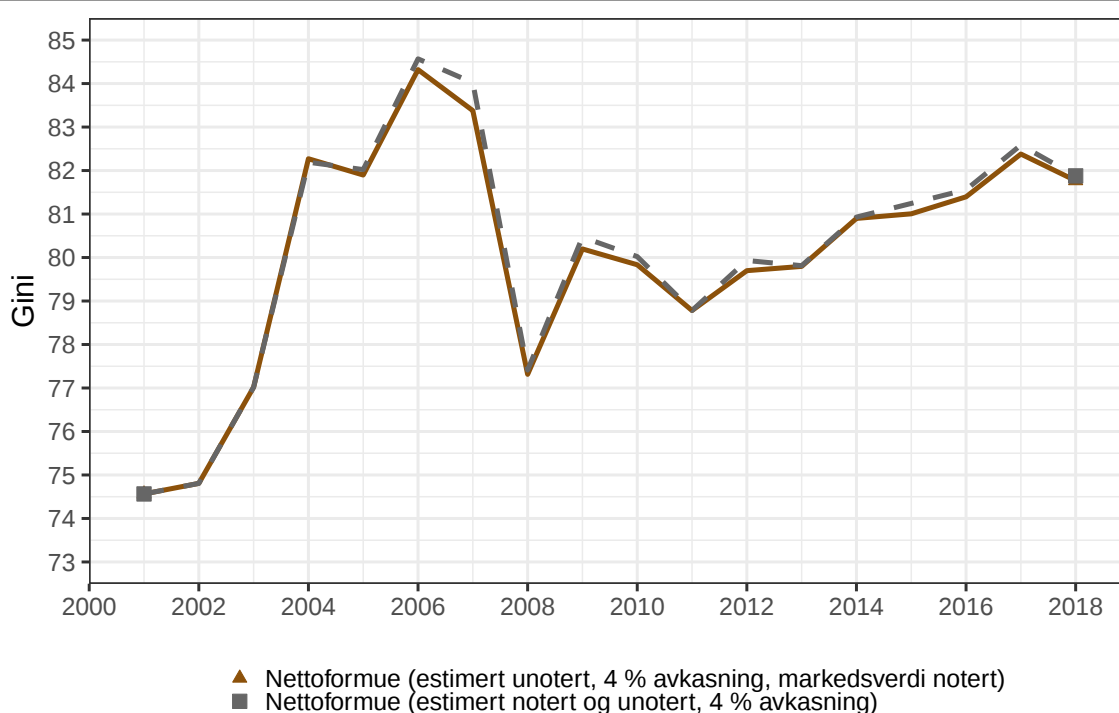
Målet på skatter og avgifter som brukes av CBO inkluderer alle føderale skatter og avgifter. Dette omfatter den individuelle inntektsskatten, arbeidsgiveravgift («payroll tax»), selskapsskatt og føderale avgifter. Inntektsskatt og arbeidsgiveravgift observeres og tilordnes husholdene direkte. Føderale avgifter tilordnes husholdene i henhold til estimert forbruk av varer og tjenester. Dette forbruket estimeres ved hjelp av statistiske metoder og med utgangspunkt i data fra U.S. Bureau of Labor Statistics (2018). Selskapsskatten tilordnes (basert på makro-størrelser) 75 prosent til husholdene i henhold til deres andel av samlede eierinntekter (renter, utbytte og et mål på realisert kapitalgevinst). De resterende 25 prosent tilordnes til arbeidende hushold etter deres andel av samlet arbeidsinntekt, under antakelse om at også arbeidstakerne betaler noe av selskapsskatten.

Antakelsene om skatteinsidens som legges til grunn for denne rapporten er i tråd med antakelsene som brukes av CBO, men forskjellig datagrunnlag gjør at implementeringen av insidensantakelsene i denne rapporten avviker noe fra CBOs implementering. Et eksempel er tilordningen av selskapsskatt til eiere og arbeidstakere. I denne rapporten er selskapsskatten tilordnet hushold gjennom aksjonærregisteret (eiere) og arbeidstakerregisteret (arbeidstakere). I CBOs analyse er disse fordelt på makronivå til eiere og arbeidstakere etter husholdenes andel av henholdsvis selskapsinntekt og lønnsinntekter.

CBO inkluderer alle føderale avgifter. I denne rapporten inkluderes bare merverdiavgiften. På den annen side er det i flere delstater i USA forskjellige lokale skatter og avgifter, herunder flere steder skatt på salg av sluttprodukter («sales tax») som ligner på den norske merverdiavgiften, som ikke er med i tallene fra CBO. Sammenligningen av skatte- og avgiftsprosjenter mellom Norge og USA gjøres derfor både med og uten merverdiavgiften for norske tall.

D. Øvrige figurer

Figur D1 **Inntektsulikhet, nettoformue med kapitalisert selskapsformue, 2001–2018.**

Note: Figuren viser Gini for nettoformue der unotert selskapsformue er estimert ved kapitaliseringsmetoden. For 2001–2003 er både notert og unotert selskapsformue estimert ved kapitaliseringsmetoden, etter 2004 er notert selskapsformue inkludert til observert markedsverdi. Serien sammenlignes med Gini for nettoformue der både notert og unotert selskapsformue er estimert ved kapitaliseringsmetoden i hele perioden.